

EDEBİYAT FAKÜLTESİ

Faculty of Letters

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ BÖLÜMÜ

Department of Information and
Records Management

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ / ATATÜRK UNIVERSITY

EDUCATION AND TECHNOLOGY IN INFORMATION SCIENCE ETIS

Cilt/Volume 1

Sayı/Issue 1

Haziran/June

Yıl/Year 2023

Education and Technology in Information Science (ETIS)

Yılda iki kez [Haziran-Aralık] yayımlanır
Published semi-annually [June-December]

Dergi Sahibi / Owner of Journal

Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN • Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı • duzugun@atauni.edu.tr

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Başeditör / Editor-in-Chief

Dr. Öğr. Üyesi Nermin ÇAKMAK • Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
nermin.cakmak@atauni.edu.tr

Editörler / Editors

Doç. Dr. Ömer KOÇAK • Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü • kocakomer@atauni.edu.tr
Doç. Dr. Engin BAYSEN • Yakın Doğu Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi • engin.baysen@neu.edu.tr
Prof. Dr. Tomasz KRUSZEWSKI • Nicolaus Copernicus Üniversitesi Bilişsel Bilimler Bölümü • tomkrus@umk.pl
Prof. Dr. Malgorzata FEDOROWICZ-KRUSZEWSKA • Nicolaus Copernicus Üniversitesi Bilgi Alanı Araştırma Bölümü
Bilgi ve İletişim Araştırmaları Enstitüsü • fema@umk.pl

İngilizce Dil Editörleri / English Language Editors

Dr. Öğr. Üyesi Cansu GÜR • Atatürk Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümü • cansu.gur@atauni.edu.tr
Magdalena URBANSKA • magdalena.urbanska.nl@gmail.com
Hilal SEZGİN • Kemer Halk Eğitim Merkezi • hilalakyuz@hotmail.com

İstatistik Editörü / Editor-in-Statistics

Dr. Öğr. Üyesi Kamber KAŞALI • Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyoistatistik ve Tıp Bilişimi Anabilim Dalı
kamber@atauni.edu.tr

Editör Yardımcıları / Editorial Assistants

Arş. Gör. Talih ÖZTÜRK • İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü • talih.ozturk@ikc.edu.tr
Gurbet EVSEL • COBB County Library System • gurbetevsel@gmail.com

Teknik Editör / Technical Editor

Arş. Gör. Mehmet Kürşat DEĞER • Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü • kursat.deger@atauni.edu.tr

Mizanpaj Editörü / Layout Editor

Bahar GALAN • Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü • Bahar_74B@hotmail.com

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü yayın organı olan **Education and Technology in Information Science (ETIS)**, kütüphane ve enformasyon bilimi alanında eğitim ve teknoloji konularında disiplinlerarası temel ve uygulamalı çalışmalarını yayımlayan hakemli, uluslararası bilimsel bir dergidir. 2022 yılında kurulan ETIS, yılda iki sayı (Haziran, Aralık) ve elektronik olarak yayımlanmaktadır. Yayın dili Türkçe ve/veya İngilizce'dir. Açık erişim yaklaşımını benimsemektedir. Makale, yazı vb. için herhangi bir işlem ücreti talep edilmemektedir. ETIS'e gönderilen makaleler ve yazılar Editör Kurulu ve Hakem Kurulu incelemesinden geçer. Editöryal incelemeden geçen araştırma makaleleri, Hakem Kurulu tarafından çift körleme yöntemiyle bilimsel olarak değerlendirilir. Makalelerde ve yazılarda yer alan fikir, görüş, düşünce, öneri vb.'den yazar/ları sorumludur. Yazılardaki görüşler ETIS'in görüşü olarak değerlendirilemez.

The Education and Technology in Information Science (ETIS) is the official publication of the Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Information and Document Management. It is a peer-reviewed, international scientific journal that publishes interdisciplinary basic and applied studies on education and technology in the field of library and information science. Established in 2022, ETIS is published biannually (June and December) and electronically. Publication language is Turkish and/or English. It adopts an open access approach. No processing fee is required for articles to be submitted to the journal. Articles submitted to the ETIS are reviewed by the Editorial Board and the Referee Board. Research articles that pass the editorial review are evaluated scientifically by the Referee Board using the double-blind method. The author/s are responsible for the ideas, opinions, thoughts, suggestions, etc. contained in the articles. The opinions in the articles cannot be considered as the opinions of the ETIS.

Dergi İletişim / Journal Communication

Yayımlayan/Publisher • Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü / Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Information and Document Management

Posta Adresi / Postal Address: Atatürk Üniversitesi Yeni Edebiyat Fakültesi 25400, Yakutiye, Erzurum/ TÜRKİYE / TURKEY

Tel/Phone: +90 442 231 11 11 / 8122

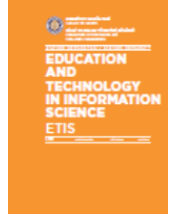
Web: <https://dergipark.org.tr/pub/etis>

Education and Technology in Information Science (ETIS)

Dergi sayfası: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etis>

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Sayfa / Page

Editörden / Editorial

Yeni Dergimizin İlk Sayısından Merhaba / Hello from the First Issue of Our New Journal i
Nermin ÇAKMAK

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Kütüphane Hizmetlerinde Oyunlaştırmaya Yönelik Kütüphanecilerin Algısı, Farkındalığı, Hazırbulunuşluğu: Rize İli Örneği / Perception, Awareness, Readiness of Librarians towards Gamification in Library Services: Example of Rize City 1
H. Buluthan ÇETİNTAŞ, Derya HİSOĞLU

Library and Information Science Students' Trust and Judgement: An Analysis of Youth's Social Media Engagement / Kütüphane ve Bilgi Bilimi Öğrencilerinin Güveni ve Yargısı: Gençlerin Sosyal Medya Etkileşimlerinin Bir Analizi 13
Joseph M. YAP, Agnes H. BARAT, Kevin Conrad T. TANSIONGCO

Literatür Değerlendirmesi (Derleme) Makaleler / Literature Review Articles

Kent Arşivleri: Erzurum Şehir Arşivi Örneği / City Archives: Example of Erzurum Archive 28
Dündar ALİKILIÇ, Mukaddes SAĞLAM

Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmacıları Bilimetric Çalışmaları Nasıl Yürütür? Yöntemler, Veri Tabanları ve Araçlar / How Social and Humanities Researchers Conduct Scientometric Studies? Methods, Databases, and Tools 36
Kemal YAYLA, Mithat Baver ZENCİR

Çocuk Edebiyatı ve Çocuğa Görelilik Kavramı / Children's Literature and the Concept of Child Relativity 58
H. Gizem KARAAĞAÇ, Dündar ALİKILIÇ

Education and Technology in Information Science (ETIS)

Dergi sayfası: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etis>

EDİTÖRDEN / EDITORIAL

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş Tarihi / Received: 15.06.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 30.06.2023

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

Çakmak. N. (2023). Yeni dergimizin ilk sayısından merhaba. *Education and Technology in Information Science*, 1(1), i-iii.

Yeni Dergimizin İlk Sayısından Merhaba

Hello from the First Issue of Our New Journal

Nermin ÇAKMAK^{1*}

1 Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE,
nermin.cakmak@atauni.edu.tr

*BAŞEDİTÖR

Öz

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü yayın organı olan *Education and Technology in Information Science (ETIS)* adlı dergimizin ilk sayısı (Haziran) size merhaba demenin heyecanını ve mutluluğunu yaşıyoruz. ETIS, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü bünyesinde çıkarılmaktadır. Dergimiz, Atatürk Üniversitesi Senatosu'nun 11.03.2022 tarihinde 6 sayılı oturumunda alınan 42 sayılı kararıyla kurulmuştur. Bu doğrultuda ETIS, hakemli, uluslararası bilimsel bir dergi statüsünde yılda iki sayı (Haziran, Aralık) ve elektronik olarak yayımlanmaktadır. Yayın dili Türkçe ve/veya İngilizce'dir. Dergi açık erişim yaklaşımını benimsemektedir. Bununla birlikte makale, yazı vb. için herhangi bir işlem ücreti talep edilmemektedir. ETIS'in bu ilk sayısında iki araştırma ve üç alanyazın (literatür) değerlendirmesi olmak üzere beş bilimsel (hakemli) makale yer almaktadır. ETIS'in, KEB alanı ile teknoloji ve eğitim alanının disiplinlerarası yaklaşım ile gelişmesinde ve derginin yayın hayatının uzun soluklu olmasında kıymetli bilimsel çalışmalarınızla yapacağınız katkılarınızı ve iş birliğinizi önemsiyor, ETIS ekibi olarak gelecek sayılarımızda tekrar buluşmayı arzu ediyoruz.

ETIS'in kurulmasında ve yayın hayatına başlamasında emeği geçen herkese sonsuz teşekkür ederiz...

Anahtar Sözcükler: *Education and Technology in Information Science*; ETIS; hakemli bilimsel dergi.

Abstract

We are excited and happy to say hello to you with the first issue (June) of our journal *Education and Technology in Information Science (ETIS)*, which is the publication organ of Atatürk University Faculty of Letters Information and Document Management Department. ETIS is issued within the Department of Information and Document Management of Atatürk University, Faculty of Letters. Our journal was established with the decision numbered 42 taken at the 6th session of Atatürk University Senate on 11.03.2022. In this context, ETIS is published biannually (June, December) and electronically as a peer-reviewed, international scientific journal. Publication language is Turkish and/or English. The journal adopts an open access approach. However, no article processing fee is charged. This first issue of ETIS includes two research and three literature review articles. We care about your contributions and cooperation with your valuable scientific studies in the development of ETIS with an interdisciplinary approach in the field of LIS, technology and education, and the long-term publication life of the journal, and as the ETIS team, we wish to meet again in our future issues.

I would like to thank everyone who contributed to the establishment and publication of ETIS...

Keywords: *Education and Technology in Information Science*; ETIS; peer-reviewed scientific journal.

Dergi İletişim / Journal Communication

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü / Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Information and Document Management

Posta Adresi / Postal Address: Atatürk Üniversitesi Yeni Edebiyat Fakültesi 25400, Yakutiye, Erzurum/ TÜRKİYE / TURKEY

Tel/Phone: +90 442 231 11 11 / 8122

Değerli okurlarımız,

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü yayın organı olan **Education and Technology in Information Science (ETIS)** adlı dergimizin ilk sayısıyla (Haziran) size merhaba demenin heyecanını ve mutluluğunu yaşıyoruz.

Kütüphane ve Enformasyon Bilimi (KEB) alanı bilişim alanındaki güncel gelişmeler ve yaklaşımlarla daha önce olmadığı kadar yakınlaşmakta ve pek çok konuda yolları kesişmektedir. Diğer taraftan uzaktan eğitim, hibrit eğitim ve bilgi teknolojilerinin eğitimde kullanılması gibi konuların önemi özellikle pandemiyle birlikte daha da artmış ve bu konular KEB alanındaki araştırmacıların, akademisyenlerin ve bilgi uzmanlarının da ilgisini çekmeye başlamıştır. Bilişim ve eğitim teknolojilerindeki gelişmelerin KEB alanına yansımaları, KEB alanındaki lisans ve lisansüstü müfredatın da bu yeni yaklaşımlar çerçevesinde sorgulanmasının ve bu konularda daha fazla araştırma yapılmasının önemini ve gerekliliğini artırmıştır. Bu doğrultuda ETIS'in alt yapısının oluşturulmasında bu gereksinimlerden hareket edilmiştir. ETIS'le KEB alanının gelişmesine ulusal ve uluslararası düzeyde katkı sağlanması, bilişim teknolojileri ve eğitim konularının daha derinlemesine irdelenmesi ve bu konulardaki sorunlara disiplinlerarası bir yaklaşımla çözüm önerileri sunulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ETIS'le KEB alanında eğitim ve teknoloji olmak üzere iki temel konuya odaklanılmaktadır. Ancak konularımız bunlarla sınırlı değildir. ETIS'te, disiplinlerarası yaklaşım ile KEB alanında uzaktan eğitim, e-öğrenme, insan-makine etkileşimi, eğitim psikolojisi, eğitim felsefesi, eğitim planlaması ve programı, bilgi teknolojileri, yapay zekâ, metaverse, blockchain, Non-fungible token (NFT), artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik, dijital imaj işleme süreçleri, dijital insani bilim, kültürel miras ve dijitalleştirme, elektronik belge yönetimi, veri bilimi, veri görselleştirme, veri güvenliği, bilgi güvenliği, veri madenciliği, bilgi erişim, bilgi arama süreci, bilgi davranışı, bilimsel iletişim, etik, intihal, akademik dürüstlük, bilgi okuryazarlığı vb. konularını kapsayan özgün bilimsel araştırma makalesi, alanyazın değerlendirmesi ve eleştiri/kitap tanıtımını içeren çalışmalara yer verilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda ETIS, KEB alanı ile eğitim ve teknoloji konularında disiplinler arası yaklaşımla çalışan bütün araştırmacılara ve uygulamacılara açıktır.

ETIS, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü bünyesinde çıkarılmaktadır. Dergimiz, Atatürk Üniversitesi Senatosu'nun 11.03.2022 tarihinde 6 sayılı oturumunda alınan 42 sayılı kararıyla kurulmuştur. DergiPark Platformunda (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/etis>) hakemli bilimsel araştırma dergisi olarak çıkarılmak üzere 24.08.2022 tarihinde ULAKBİM ile 'DergiPark Katılım Sözleşmesi' imzalanmıştır. Bu doğrultuda ETIS, hakemli, uluslararası bilimsel bir dergi statüsünde yılda iki sayı (Haziran, Aralık) ve elektronik olarak yayımlanmaktadır. Yayın dili Türkçe ve/veya İngilizce'dir. Dergi açık erişim yaklaşımını benimsemektedir. Bununla birlikte makale, yazı vb. için herhangi bir işlem ücreti talep edilmemektedir.

ETIS, araştırma makaleleri, kuramsal çalışmalar, olgu sunumu (durum çalışması) ve alanyazın değerlendirmesi olmak üzere kütüphane ve enformasyon bilimi alanında eğitim ve teknoloji konularında nicel ve nitel özgün araştırma makalelerinin yer aldığı "Hakemli Makaleler" ve eleştiri/kitap tanıtımları, kütüphane ve enformasyon bilimi alanına yönelik kitap türü yayınları inceleyen, tanıtan veya nesnel olarak eleştiren çalışmaların yer aldığı "Eleştiri/Kitap Tanıtımları" olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır (Dergi Politikası ve Yayın İlkeleri için bkz. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etis>).

ETIS'in kurulmasında sağladıkları motivasyon ve destek için Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN'e teşekkür ederim.

ETIS'in kurulmasında kıymetli desteklerinden dolayı öncelikle Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü bölüm başkanımıza Prof. Dr. Dünder ALİKILIÇ ve bölüm başkan yardımcımıza Doç. Dr. Ömer KOÇAK'a ve tüm bölüm hocalarımıza teşekkür ederim.

Derginin kurulmasındaki süreçlerde yardımlarını esirgemeyen Atatürk Üniversitesi Bilimsel Dergiler Koordinatörü Prof. Dr. M. Sinan AKTAŞ'a ve koordinatör yardımcısı Doç. Dr. Reyhan KELEŞ'e teşekkür ederim.

Dergi'nin tüm süreçlerinin yürütüldüğü altyapıyı sağlayan ULAKBİM DergiPark Platformuna, Filiz MENGÜÇ'e ve ekibine destekleri için teşekkür ederim.

ETIS'in yayın hayatına başlamasına katkı sağlayan ve derginin kurullarında görev alarak birlikte çalışmayı kabul eden ve derginin çıkarılması için destek veren Editör Kurulu'na, Hakem Kurulu'na ve çalışmalarını göndererek ilk sayının çıkarılmasını sağlayan yazarlarımıza sonsuz teşekkür ederim.

ETIS'in bu ilk sayısında iki araştırma ve üç alanyazın (literatür) değerlendirmesi olmak üzere beş bilimsel (hakemli) makale yer almaktadır.

Gelecek sayılarımızda da siz değerli yazarlarımızın bilimsel çalışmaları ve kitap eleştirilerine yer vermekten memnun olacağımızı belirtiriz.

ETIS'in, KEB alanı ile teknoloji ve eğitim alanının disiplinlerarası yaklaşımla gelişmesinde ve derginin yayın hayatının uzun soluklu olmasında kıymetli bilimsel çalışmalarınızla yapacağımız katkılarınızı ve iş birliğinizi önemsiyor, ETIS ekibi olarak gelecek sayılarımızda tekrar buluşmayı arzu ediyoruz.

Saygılarımızla,

Dr. Öğr. Üyesi Nermin ÇAKMAK
ETIS, Kurucu Editör

Education and Technology in Information Science (ETIS)

Dergi sayfası: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etis>

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Makale Bilgisi / Article Information
Geliş Tarihi / Received: 05.10.2022
Kabul Tarihi / Accepted: 23.02.2023

Hakemli Yazılar / Refereed Papers

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

Çetintaş, H. B. ve Hisoğlu, D. (2023). Kütüphane hizmetlerinde oyunlaştırmaya yönelik kütüphanecilerin algısı, farkındalığı, hazırbulunuşluğu: Rize ili örneği. *Education and Technology in Information Science*, 1(1), 1-12.

Kütüphane Hizmetlerinde Oyunlaştırmaya Yönelik Kütüphanecilerin Algısı, Farkındalığı, Hazırbulunuşluğu: Rize İli Örneği

*Perception, Awareness, Readiness of Librarians
towards Gamification in Library Services: Example
of Rize City*

H. Buluthan ÇETİNTAŞ^{1,*} , Derya HİSOĞLU²

1 Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi,
Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, Konya/TÜRKİYE,
halitbuluthan.cetintas@erbakan.edu.tr

2 Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve
Belge Yönetimi Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE,
derya.hisoglu20@ogr.atauni.edu.tr

*Sorumlu yazar (Corresponding): H. Buluthan ÇETİNTAŞ

Öz

Bilgiyi sunan, bilginin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan kütüphaneciler değişen dünya şartlarına bağlı olarak sürekli kendilerini yenilemeli ve geliştirmelidirler. Günümüz kullanıcılarını kütüphanelere çekebilmek, onlara etkin ve verimli bir şekilde bilgiyi sunmak adına çeşitli yöntemlere başvurumaktadırlar. Bu yöntemler arasında resim sergileri, bilgi okuryazarlığı seminerleri, ebru sanatı faaliyetleri, sinema saatleri, oyunlaştırma gibi pek çok faaliyet yer almaktadır. Oyunlaştırma, oyun mekaniklerinin oyun dışı ortamda kullanılarak bir görevin daha eğlenceli bir şekilde yerine getirilmesidir. Oyunlaştırmanın ele alındığı bu çalışmanın amacı, Rize ili bünyesindeki akademik ve halk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin oyunlaştırma ile ilgili algularını, farkındalıklarını, hazır bulunma durumlarını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda Rize ilinde görev yapan sekiz kütüphaneciye yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Elde edilen verilere göre kütüphanecilerin, oyunlaştırmayı tanım olarak bildikleri, genel olarak olumlu yönde algıladıkları ve yarısının oyunlaştırmanın farkında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcılar, oyunlaştırmanın uygulanabilmesi için kütüphanelerde buna uygun materyal, donanım gibi unsurların olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Oyunlaştırma; akademik kütüphaneler; halk kütüphaneleri.

Abstract

Librarians, who present information and ensure the transfer of knowledge from generation to generation, should constantly renew and develop themselves depending on the changing world conditions. They resort to various methods in order to attract today's users to libraries and present information to them effectively and efficiently. Among these methods, there are many activities such as painting exhibitions, information literacy seminars, marbling art activities, movie hours, and gamification. Gamification is the fulfillment of a task in a more fun way by using game mechanics in a non-game environment. The aim of this study, which deals with gamification, is to reveal the perceptions, awareness and readiness of librarians working in academic and public libraries in Rize province. For this purpose, semi-structured interview technique was applied to eight librarians working in Rize. According to the data obtained, it has been determined that librarians know gamification as a definition, perceive it in a positive way in general, and half of them are aware of gamification. In addition, the participants stated that in order for gamification to be implemented, there should be elements such as appropriate materials and equipment in the libraries.

Keywords: Gamification; academic libraries; public libraries.

Dergi İletişim / Journal Communication

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü / Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Information and Document Management

Posta Adresi / Postal Address: Atatürk Üniversitesi Yeni Edebiyat Fakültesi 25400, Yakutiye, Erzurum/ TÜRKİYE / TURKEY

Tel/Phone: +90 442 231 11 11 / 8122

Giriş

Bilgiyi sunan, bilginin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan kütüphaneciler değişen dünya şartlarına bağlı olarak sürekli kendilerini yenilemeli ve geliştirmelidirler. Günümüz kullanıcılarını kütüphanelere çekebilmek, onlara etkin ve verimli bir şekilde bilgiyi sunmak adına çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır. Bu yöntemler arasında resim sergileri, bilgi okuryazarlığı seminerleri, ebru sanatı faaliyetleri, sinema saatleri, oyunlaştırma gibi pek çok faaliyet yer almaktadır.

Kütüphanelerin işlev ve amaçlarını yerine getirmek için düzenledikleri faaliyetler oyunlaştırmayla dikkat çekici ve eğlenceli bir ortam oluşturmuştur. Örneğin, kullanıcılara kütüphaneyi tanıtmak veya kütüphaneden nasıl yararlanacağı hakkında bilgi vermek için oyunlaştırma yöntemini uygulamak etkili ve verimli bir öğrenme ortamı sağlayabilmektedir (Altuğ ve Kılıçarslan, 2018, s. 209).

Kütüphanelerde oyunların kullanımı meslek açısından tartışılan bir konudur. Kimine göre alakasız, zaman ve kaynak israfı olarak görülüyorken kimine göre bilgiye erişimde kullanılan yöntemlerden birisidir. Oyunlaştırma kütüphanelerde kullanıcıları teşvik etmek için bir araç olarak görülmekte, kütüphaneyi az ziyaret eden veya hiç ziyaret etmemiş olanlar için eğlenceli bir hal almaktadır (Hill, 2016, s. 34-35).

Kütüphanecilik alanında oyunlaştırma ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında kavramsal olan çalışmalarda (Altuğ ve Kılıçarslan, 2018; Bigdeli vd., 2016; Hill, 2016; Felker ve Phetteplace, 2015; Spina, 2013; Deterding vd., 2011) oyunlaştırmının tanımı, kütüphanelerde oyunlaştırmının ne olduğu, oyunlaştırmının kütüphane kullanıcılarının motivasyonunu artırdığı gibi konular üzerinde durulmuştur. Literatürde oyunlaştırmının tasarlandığı ve yapıldığı çalışmalar da (Hanshaw ve Alley, 2021; Jung ve Wang, 2021; Marzal ve Cardama, 2021; Reed ve Miller, 2020; Kocadere, 2019) bulunmaktadır. Ancak literatüre bakıldığında kütüphanecilerin oyunlaştırmaya yönelik algı ve farkındalığını ele alan çalışma (Adeyemi vd., 2021) olup akademik kütüphanecilere yönelik gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla çalışmamız hem akademik hem halk kütüphanecilerinin oyunlaştırma ile ilgili algı ve farkındalığını ele alması bakımından özgün bir çalışma olup literatürü destekleyecektir.

Oyunlaştırma Kavramı

Oyun, özgürce razı olunan, ama tamamen emredici kurallara uygun olarak belirli zaman ve mekân sınırları içinde meydana gelen, bizzatı bir amaca sahip olan, bir gerilim ve hoşnut olma duygusu ile alışılmış hayattan başka türlü olmak bilincinin eşlik ettiği, iradi bir eylem veya faaliyettir (Huizinga, 2013, s. 45). Oyunlaştırma, oyun tasarım öğelerinin oyun dışı ortamlarda kullanılmasıdır (Deterding vd., 2011, s. 2). Kapp'a göre (2012) ise oyunlaştırma insanları öğrenmeye teşvik etmek, harekete geçirmek, insanların problemlerini çözmek gibi hedefleri gerçekleştirmek için oyun tabanlı mekaniklerin kullanılmasıdır. Oyunlaştırma sadece bir oyundan ibaret değildir. Oyunlaştırma projeleri oyun dışı bir ortamda birçok kişinin aşına olduğu oyunların dilini kullanmaktadır. Puanlar, skor tabloları, rozetler, seviyeler, rekabet, başarı oyunlaştırmının öğeleridir (Higher, 2014, s. 41).

Oyunlaştırma ilk olarak 2003 yılında kullanılmaya başlanan bir terim olmasına rağmen 2011 yılında gerçek anlamda sıkça kullanılıp, iş yerlerinde bir problemi çözmeye yöntemi olarak karşımıza çıkmıştır. Girişimci Gabe Zichermann oyunlaştırma ile ilgili ilk web sayfasını oluşturmuş ertesı yıl G-Summit adlı oyunlaştırma içerikli ilk konferansı düzenlemiştir (Yılmaz, 2018).

Temelde oyun öğelerinin kullanıldığı oyunlaştırma da bir görev eğlenceli bir halde yerine getirilmektedir. Yerine getirilen görev karşılığında katılımcıya ödül verilmektedir. Ödüllerin somut olarak benimsenmesi katılımcının dış motivasyonunu artırır. Ancak katılımcıya deneyim, başarı gibi iç motivasyonunu artırıcı soyut ödüller de kazandırmaktadır. Oyunlaştırma motivasyonun yanı sıra, etkileşimi de artırmaktadır (Kirsch, 2014, s. 4; Spina, 2013, s. 7).

Kütüphanelerde Oyunlaştırma

Kütüphaneler, her geçen gün artan sorunlarına çözüm bulmak için yeni yollar ve yenilikçi yaklaşımlar kullanmalıdır. Bu sorunlardan bazıları kütüphanecilerin kütüphane web sitelerinin tanıtımı ve kullanıcıların kütüphane oryantasyonuna katılımını nasıl artırabilecekleridir. Bunlar gibi daha birçok soruna çözüm bulmak amacıyla fiziksel ya da çevrimiçi ortamlarda oyunlaştırma uygulanabilir (Bigdeli vd., 2016, s. 2). Oyunlaştırmanın kullanımının amaçları arasında kullanıcıları eğlendirerek öğrenmeye teşvik etme, kütüphane ile kullanıcı arasındaki etkileşimi sağlama, motivasyonu artırma, kütüphane kaygısını azaltma sayılabilir (Bigdeli vd., 2016; Hill, 2016; Felker ve Phetteplace, 2015; Higher, 2014; Marczewski, 2013; Kapp, 2012).

Oyunlaştırmanın başarılı bir şekilde amaca uygun olarak gerçekleştirilebilmesi için kütüphanecilere pek çok görev düşmektedir. Kütüphaneciler ilk olarak hedef kitleyi dikkate almalıdırlar. Katılımcıların ilgi, istek, yaş gibi faktörleri değerlendirilmelidir. Daha sonra kütüphaneci oyun tasarlamadan önce kendisine şu iki soruyu sormalıdır: a) İlk olarak bu projede hedefler nedir? b) Oyunlaştırma bu hedefe ulaşmada bana nasıl yardımcı olacak (Spina, 2013, s. 9)?

Kütüphanelerde oyunlaştırmanın uygulandığı pek çok örnek mevcuttur. Amerika'da yer alan James Madison Üniversitesi Kütüphanesi, "Tic-Tac-Toe" adlı bulmaca oyununu kaynak gösterme ve atf yapma ile ilgili olacak biçimde tasarlamıştır. Bulmacadaki küçük karelere tıklandığında ekrana kaynak gösterme ve atf yapma ile ilgili sorular gelmektedir (Altuğ ve Kılıçarslan, 2018, s. 215). Türkiye'de yer alan Özyeğin Üniversitesinde "Liberio" oyununda SEC 101 dersi alan üniversiteye yeni başlayan öğrenciler kütüphanenin kullanımıyla ilgili eğitimlere katılıp puan biriktirmektedirler (Altuğ ve Kılıçarslan, 2018, s. 219). Oyunlaştırma akademik kütüphanelerde olduğu gibi halk kütüphanelerinde de uygulanmaktadır. Roma'daki halk kütüphanelerinin kırk dört tanesinin web sitesinde oyunlaştırma bölümü kullanıma sunulmuştur. Sitede kütüphane ağına üye olma, ödünç kitap alma, zamanında kitabı iade etme, kitaplar ile ilgili yorum ve derecelendirmeler puan kazandırırken, kitabı geç iade etme, web sitesine saygısızca yapılan yorumlar puan kaybettirmektedir. Her takvim yılında en yüksek seviyeye ulaşan kullanıcıya kütüphane kartı ücretsiz olarak verilmektedir (Colasanti vd., 2020, s. 673).

Araştırmanın Amacı ve Soruları

Kütüphaneler yeni bilgilerin keşfedileceği mekanlardır. Kütüphane hizmetlerinin sağlanmasında daha fazla yöntem ve etkinliklere ev sahipliği yapmak öğrenmeyi teşvik etmektedir. Bu yöntemlerden birisi de oyunlaştırmadır. İyi tasarlanmış oyunlar kütüphane kullanıcı etkileşimini teşvik emekte, aynı zamanda ilgi çekici, eğitici deneyimler sunmaktadır (Felker ve Phetteplace, 2015, s. 19). Dolayısıyla bu çalışmanın amacı Rize ili bünyesindeki akademik ve halk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin oyunlaştırmaya yönelik algılarına, farkındalıklarına, hazırlıklarına yönelik bir inceleme yapmak ve literatüre katkı sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada üç adet araştırma sorusu bulunmaktadır.

A.S.1. Rize ilindeki akademik ve halk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin oyunlaştırmanın kütüphane hizmetlerine uygulanması konusundaki algısı nedir?

A.S.2. Rize ilindeki akademik ve halk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin kütüphane hizmetlerinde oyunlaştırmanın uygulanmasına yönelik farkındalık düzeyi nedir?

A.S.3. Rize ilindeki akademik ve halk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin kütüphane hizmetlerinde oyunlaştırmanın uygulanması için hazır olmalarını belirleyen faktörler nelerdir?

Yöntem

Betimsel nitelikte olan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması yöntemi tercih edilmiştir. Durum çalışması araştırması, yaşam içerisinde güncel sınırlı bir durum ya da belli zaman içerisindeki durumlar hakkında detaylı ve derinlemesine bilginin toplandığı, bir durum betimlemesi ya da durum temalarının ortaya çıkarıldığı nitel bir yaklaşımdır (Creswell, 2020). Araştırma kapsamında kütüphanecilerin oyunlaştırmaya yönelik algı ve farkındalıklarını derinlemesine incelenmesi amaçlandığından yöntem uygun görülmüştür.

Örneklem

Çalışmamızın örneklemini Rize ilinde bulunan Bilgi ve Belge Yönetimi, Kütüphanecilik, Arşivcilik mezunu meslekten sekiz kütüphanecidir. Bunlardan beş kütüphaneci akademik kütüphanede, üç kütüphaneci ise halk kütüphanesinde çalışmaktadır. Kütüphanecilerden üç katılımcı erkek, diğer beş katılımcı ise bayandır.

Veri Toplama

Araştırmaya göre en uygun veri toplama yönteminin görüşme olduğuna karar verilmiş, veri toplama aracı olarak 4 adet açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan görüşme formu kullanılmıştır. Ancak araştırma sürecinin derinlemesine incelenmesinin sağlanması için katılımcılar ile yürütülen mülakatlar esnasında ek sorular da sorulmuştur. Sorular literatürden (Reed ve Miller, 2020; Bigdeli vd., 2016; Hill, 2016; Felker ve Phetteplace, 2015; Kirsch, 2014; Spina, 2013; Kapp, 2012; Deterding vd., 2011) faydalanarak hazırlanmıştır. Ayrıca Adeyemi ve diğerlerinin (2021) akademik kütüphanecilere sordukları sorular değerlendirilmiş ve görüşme formu bu sorulara göre değişiklikler ve eklemeler yapılarak oluşturulmuştur. Görüşme formunun, araştırma sorularına uygunluğunun test edilmesi amacıyla farklı bir kütüphaneci ile pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. 25 dakika süren görüşme sonucunda, hazırlanan soruların araştırmanın amacına uygun olduğuna karar verilerek sorularda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Ortalama 25 dakika süren görüşmelerde katılımcıların çalıştıkları kurumlara gidilmiş ve notlar oluşturulmuştur. Görüşme notları transkript edildikten sonra katılımcılara gösterilip onayları alınmıştır.

Veri Analizi

Nitel araştırmalarda veri analiz sürecinde bilgi tanımlama ve temalar (kategoriler) geliştirmek için kodlar kullanılır. Oluşturulan bu kodlar bir sınıflama yapmayı gerektirir. Ortak bir fikir oluşturmak için bir araya getirilmiş birkaç koddan oluşan geniş bilgi birimlerine tema veya kategori denir (Creswell, 2020). Çalışmadaki temalar elde edilen bulgulardan ve literatürden (Adeyemi vd., 2021; Reed ve Miller, 2020; Bigdeli vd., 2016; Hill, 2016; Felker ve Phetteplace, 2015; Kirsch, 2014; Spina, 2013; Kapp, 2012; Deterding vd., 2011) faydalanarak oluşturulmuş olup katılımcıların verilerini değerlendirmek için betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır. Akademik kütüphanelerde çalışan katılımcılar AK1, AK2, AK3, AK4, AK5 şeklinde halk kütüphanesinde çalışan katılımcılar ise HK1, HK2, HK3 şeklinde sınıflandırılmıştır. Ayrıca alt temaların yinelenme sıklıkları (frekansları) da ifade edilmiştir.

Bulgular

Katılımcıların oyunlaştırma ile ilgili algı ve farkındalıklarını ölçmek amacıyla katılımcılara sorulan sorular doğrultusunda yapılan bu araştırmada elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

Soru 1. Size göre oyunlaştırma nedir?

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda oyunlaştırma ile ilgili algılarına yönelik bulgular elde edilmiştir. Katılımcıların hepsi oyunlaştırmayı tam olarak bilmediklerini söylediler de oyunlaştırmayı ne olduğu sorusuna cevap verebilmişlerdir. Halk kütüphanelerinde çalışan katılımcılar ile akademik kütüphanelerde çalışan katılımcıların tanımları arasında çok fark yoktur. Ancak halk kütüphanelerinde çalışan katılımcıların tanımlarının çocuklara göre yapıldığı görülmektedir. Katılımcılar oyunlaştırmayı tanımladıkları kategorisinde, gerçek hayatta öğretilen kavramların veya bir durumun oyun oynanarak ilgi çekici eğlenceli bir şekilde akıldan tutulmasını sağlama şeklinde yanıt vermişlerdir. Aşağıda bazı katılımcıların oyunlaştırma ile ilgili tanımları yer almaktadır.

AK2. “Bana göre oyunlaştırma diyelim ki bir konu öğreteceğiz böyle bir amacımız var, bu amacın ilgi çekici ve eğlenceli bir şekilde oyun oynanarak yerine getirilmesi olabilir.”

AK5. “Oyunlaştırma bence gerçekte var olan bir durumun katılımcılara ödül verilerek pekiştirmesini sağlama olabilir. Örnek verecek olursam öğrencilerin kütüphane kaynaklarını bir dizi kurallar içerisinde bireysel olarak değil de rakipleriyle rekabet içerisinde bulması”

HK1. “Bir durumu oyunla çocuğa eğlenceli bir şekilde öğretmeye çalışma”

HK3. “Öğreteceğimiz bir konu ile ilgili çocuklarda farkındalık kazandırma, eğlenerek öğrenmelerini sağlama”

Ayrıca Tablo 1’de katılımcıların görüşleri mevcuttur. Tablo 1’de oyunlaştırmayı tanımladıkları göre oluşturulan temalar gerçek bir durumun ele alınması, motivasyonu artıran süreç, öğrenmeyi destekleme, oyun oynama, ödül vererek pekiştirme, eğlence öğeleriyle destekleme şeklindedir. Altı katılımcı gerçek bir durum temasını kapsayan tanımlar yapmışlardır. Halk kütüphanelerinde çalışan katılımcıların tamamı tanımlarında oyun oynamaya yer vermişlerdir. Ödül temasına sadece iki katılımcı tanımlarında yer vermiştir. Öğrenme temasına altı katılımcı tanımlarında yer vermiştir. Tanımlarında eğlenceye en çok yer veren katılımcılar halk kütüphanelerinde çalışanlar olup, akademik kütüphanelerde çalışan iki katılımcı eğlence temasını içeren tanımlar yapmışlardır.

Tablo 1

Katılımcıların Oyunlaştırma Kavramı İle İlgili Görüşleri

Kodlar	Katılımcılar	Frekans
Gerçek bir durumun ele alınması	HK1, HK2, HK3, AK2, AK4, AK5	6
Motivasyonu artıran süreç	HK2, HK3, AK1	3
Öğrenmeyi destekleme	HK1, HK3, AK1, AK2, AK3, AK5	6
Oyun oynama	HK1, HK2, HK3, AK2, AK3, AK5	6
Ödül vererek pekiştirme	HK2, AK5	2
Eğlence öğeleri ile destekleme	HK1, HK3, AK2, AK4	4

Soru 2. Oyunlaştırmanın kütüphane hizmetlerinde uygulandığını biliyor musunuz? Çalıştığınız kurumdan ya da çevrenizden örnekler verebilir misiniz?

Katılımcıların oyunlaştırmaya yönelik farkındalıklarını belirlemek amaçlanmış olup toplam sekiz katılımcıdan yarısının oyunlaştırmanın kütüphanelerde uygulandığını bildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bazı katılımcılar çalıştığı kurumdan veya çevresinden örnekler vererek açıklama yapmıştır. Aşağıda katılımcıların örnekleriyle ilgili cümleleri yer almaktadır.

AK1. “emin olmamakla birlikte etkinlik olarak arkadaşımın çalıştığı İstanbul’da bir halk kütüphanesinde denk geldiğimi söyleyebilirim, hatırladığım kadarıyla çocuklara yapılan masal saatinde kütüphaneci arkadaşım çocuklara masalın içindeki karakterin taktığı şapkalarla çocuklara verdi masalı okuyarak çocukların o karakteri canlandırmalarını istedi en iyi canlandırana ödül olarak elma vereceğini söyledi... sanırım bu bir oyunlaştırma idi. Hepsi çok mutlu görünüyordu. Çocukların dikkatini çekmek, onları kitap okumaya teşvik etmek güzel bir şey”

AK4. “Duydum ama çok sınırlı, akademik kütüphanelerde çok az rastladım. Kütüphane etkinlikleri için sosyal medya da bir akademik üniversite kütüphanesinin hazine avı adlı oyununa denk geldim. En çok kitap okuyana ödüller vardı, benim çalıştığım kütüphane için kütüphane haftası etkinlikleri adı altında kafamda bir fikir oluşturdu ama yapmadık.”

HK1. “Genellikle okul öncesi gruplara uyguladığımızı tahmin ediyorum, yaptıklarımızın oyunlaştırma olup olmadığından emin değilim, gönüllü öğretmenlerimiz kütüphanemize gelip okul öncesi çocuklarla buluşmakta, onlarla oyun oynayarak kütüphane ve kitabı sevmelerini desteklemektedir.”

HK2. “Galiba kütüphanemizde yaptık. Kütüphane haftası etkinlikleri kapsamında sosyal medyadan duyuru yapılmıştı. Yıl içerisinde, en çok kitap okuyanlara yarışma düzenlendi. Her gruptan en çok ödünç kitap alan 3 ‘er kişiye kütüphane haftasında ödülleri verildi.”

Tablo 2’ de katılımcıların oyunlaştırmanın kütüphane hizmetlerinde uygulandığını bilip bilmeme durumları biliyorum, bilmiyorum, emin değilim şeklinde yer almıştır. Akademik kütüphanelerde görevli katılımcıların çoğunluğunun oyunlaştırmanın kütüphanelerde uygulandığını bildiği görülmektedir.

Tablo 2

Katılımcıların Oyunlaştırmanın Kütüphane Hizmetlerinde Uygulandığını Bilip Bilmeme Durumları

Cevaplar	Katılımcılar	Frekans
Biliyorum	AK2, AK4, AK5, HK3	4
Bilmiyorum	AK3	1
Emin değilim	AK1, HK1, HK2	3

Soru 3. Sizce kütüphanelerde oyunlaştırma uygulanmalı mı? Neden?

Katılımcıların oyunlaştırmanın uygulanmasına yönelik algılarını belirlemek amacıyla Sizce kütüphanelerde oyunlaştırma uygulanmalı mı? Sorusu sorulmuş olup akademik kütüphanelerde çalışan katılımcılardan iki kişi dışında diğerleri uygulanması gerektiğini düşünmektedir. Halk kütüphanelerinde çalışan katılımcılardan hepsi kesinlikle uygulanmalı yanıtını vermişlerdir. Tablo 3’te yanıtlar daha detaylı yer almaktadır.

Tablo 3*Katılımcıların Kütüphanelerde Oyunlaştırmanın Uygulanmasına Yönelik Cevapları*

Cevaplar	Katılımcılar	Frekans
Evet	AK1, AK2, AK4, HK1, HK2, HK3	6
Hayır	AK3, AK5	2

Kütüphanelerde oyunlaştırmanın kullanılmasının nedenleri arasında kütüphane oryantasyonu, iletişim, eğlendirme, öğrenme süreçlerini destekleme, kütüphanelere teşvik etme gibi amaçlar Tablo 4’te detaylarıyla verilmiştir. Tablo 4’e göre en çok ifade edilen amaç kütüphanelere teşvik etme olup katılımcılar oyunlaştırmanın kütüphane kullanımını artırdığını desteklemiştir. Oyunlaştırmanın kütüphane oryantasyonu için uygulanabileceğini düşünen katılımcılar sadece akademik kütüphanelerde çalışanlardan oluşmaktadır. Eğlendirme amacı ise akademik kütüphanelerde çalışan katılımcılar tarafından dile getirilmemiştir ancak halk kütüphanelerinde çalışan katılımcılara göre eğlendirme amacı olduğu görülmektedir. Sosyalleşme ve iletişim halinde olma amacı halk kütüphanelerinde görevli katılımcılar tarafından dile getirilmemiştir. Öğrenme süreçlerini destekleme amacı ise toplam dört katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Aşağıda katılımcıların nedenleri ile ilgili açıklamaları mevcuttur.

Tablo 4*Katılımcılara Göre Kütüphanelerde Oyunlaştırmanın Uygulanmasının Amaçları*

Kodlar	Katılımcılar	Frekans
Kütüphane oryantasyonu	AK1, AK2, AK3, AK4	4
Eğlendirme	HK1, HK2, HK3	3
Etkileşim, iletişim	AK1, AK2	2
Öğrenme süreçlerini destekleme	AK2, AK4, HK1, HK3	4
Kütüphane kullanımını artırma, kütüphaneye teşvik etme	AK2, AK3, AK4, AK5 HK1	5

AK3. “Bence oyunlaştırma akademik kütüphanelerde olmamalı, elbette kütüphane kullanımını teşvik eder, kütüphane hizmetlerini tanıtımında yardımcı olabilir ama ben halk kütüphaneleri için daha uygun olduğunu düşünüyorum. Bilimsel çalışmaların yapıldığı üniversiteler ciddiyet yeridir. Günümüz kuşağı çok farklı sırf ödül kazanacağı diye kütüphaneyi kullanmaları, tanınmaları bana mantıklı gelmiyor açıkçası...”

AK2. “Evet uygulanabilir, ama yerine göre mesela yeni üniversiteye başlayan öğrenciler için olabilir. Uygulanmasının nedenleri arasında kütüphane kullanımını öğretmek, kullanımı artırmak, kütüphane hizmetlerini tanıtmak, iletişimi sağlamak olabilir diye düşünüyorum.”

HK3. “Kesinlikle uygulanmalı çünkü çocukların bir şeyler öğrenirken aynı zamanda hoşlandıklarını görmek beni de çok mutlu ediyor. Ayrıca anneleri de çok mutlu oluyor...”

HK1. “Uygulanmalı çünkü çocukları eğlendirmek, kitabı kütüphaneyi sevdirmek, öğretme gibi amaçları sıralayabilirim.”

Soru 4. Kütüphanelerde oyunlaştırmanın uygulanabilmesi için gerekli olan materyaller ve teknik donanımlar gereklidir?

Akademik kütüphanelerde çalışan katılımcılar bu soruya cevap olarak maddi kaynak, personel, bilgi teknolojilerinden anlamak, destekleyen yönetici, gençlere yönelik oyun materyalleri (satranç, vb.),

gerekli ortam, zaman gibi faktörleri söylemişlerdir. Halk kütüphanelerinde çalışan katılımcılar bu soruya cevap olarak ilk sırada oyuncak yanıtını vermiştir. Maddi kaynak, personel, bilgi teknolojilerinden anlamak, destekleyen yönetici diğer faktörler arasında yer almıştır. Aşağıda katılımcıların düşüncelerine yer verilmiştir.

AK4. “Destekleyici idare, insan kaynakları, ödül almak için bütçe, alan, zaman bunlar olabilir, mesela alan nasıl gerekli? Akademik kütüphanelerde sınav haftası okuma salonunda yapılması pek uygun olmaz dolayısıyla kütüphane bünyesinde farklı bir mekân gerekli...”

AK1. “Gençlere yönelik oyun malzemeleri, web sayfasında yapılacaksa bilgi teknolojilerinden anlayan, oyun tasarımından anlayan personel, bütçe, ortam, oyunun öğrencilere yönelik olması, mesela gençlere anket yapılarak görüşleri alınabilir, bunlar geliyor aklıma...”

HK1. “Oyuncaklar olabilir. Ödül olabilir, bir kalem bir kitap bir alkış gibi, tabi ki bunlar için maliyet gerekli olabilir”

HK2. “Çocuklar için kukla, puzzle, tren gibi oyuncakların bulunduğu alan oluşturulmalı. Şu an çalıştığım kütüphanede oyun atölyesi mevcut, başka ne olabilir, istekli personel olabilir, maliyet olabilir.”

Tablo 5’te de görüldüğü gibi katılımcılara göre en çok ifade edilen maddi kaynak faktörü yedi katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Akademik kütüphanelerdeki katılımcıların tamamı bütçenin olması gerektiğini düşünmektedir. Oyunlaştırmanın yapılabilmesi için gerekli olan oyunlarla ilgili teknik bilgi akademik kütüphanelerdeki katılımcıların çoğunluğu tarafından gerekli görülürken, halk kütüphanelerinde çalışan katılımcıların hiçbirisi teknik bilgi ile ilgili yorum yapmamışlardır. Halk kütüphanelerinde çalışan katılımcıların hepsi oyun araçlarının olması gerektiğini düşünmektedir. Oyunlaştırmayı destekleyen daire başkanı veya müdürler ile ilgili halk kütüphanelerinde çalışan katılımcılar hiçbir ifade de bulunmamışlardır. Akademik kütüphanelerde görevli katılımcılardan sadece iki kişi bu konuya değinmiştir. Halk kütüphanelerindeki katılımcılara göre oyunlaştırma ile ilgili uygun ortam ve zaman dile getirilmemişken, akademik kütüphanelerde görevli katılımcılardan üç kişi uygun ortam ve zamanın gerekli olduğunu vurgulamıştır. Kütüphanecilerin bilgi teknolojilerine uyumu ise halk kütüphanelerindeki katılımcılar tarafından hiç dile getirilmemiştir. Personelin oyunlaştırmaya isteğinin olması faktörüne sekiz katılımcıdan üçü değinirken bunlardan ikisi akademik, biri halk kütüphanesinde çalışmaktadır. Bir diğer faktör ise kullanıcıların oyunlaştırmaya ilgi ve istekli olmasıdır. Bu faktör sadece akademik kütüphanelerde çalışan katılımcılar tarafından gerekli görülmüştür.

Tablo 5

Katılımcılara Göre Kütüphanelerde Oyunlaştırmanın Uygulanabilmesi için Gerekli Olan Materyal ve Teknik Donanımlar

Kodlar	Katılımcılar	Frekans
Teknik bilgi	AK1, AK2, AK3, AK4	4
Oyun materyalleri	AK1, HK1, HK2, HK3	4
Yönetimin desteği	AK4, AK5	2
Maddi kaynak	AK1, AK2, AK3, AK4, AK5, HK1, HK2	7
Uygun ortam ve zaman	AK1, AK2, AK4	3
Bilgi teknolojileri	AK1, AK2, AK3	3
Personel	AK4, AK5, HK2	3
Kullanıcı kabulü	AK1, AK5	2

Tartışma

Son yıllarda hızla yayılan bir kavram olan oyunlaştırma eğitim, sağlık, pazarlama gibi birçok alanda uygulanmaktadır. Bu alanların başında gelen kütüphaneler çağı takip etme, kendini yenileme ihtiyacıyla oyunlaştırma tekniğine başvurmaktadır (Altuğ ve Kılıçarslan, 2018, s. 209). Kütüphanelerde uygulanan bu kavramın kütüphaneciler tarafından ne kadar bilindiği önemlidir. Katılımcıların oyunlaştırma ile ilgili algılarını değerlendirmek için oyunlaştırma kavramını tanımlamaları istenmiştir. Çalışmamızın birinci görüşme sorusu olan “oyunlaştırma nedir?” sorusuna katılımcılarımızın hepsi cevap vermiştir. Bu cevaplar literatürde (Kapp, 2012; Deterding vd., 2011) yer alan tanımlarla benzerlik göstermektedir. Verilen cevaplarda gerçek bir durumu ele alma, motivasyonu artıran yöntem, öğrenmeyi kolaylaştırma, oyun oynama, ödül vererek pekiştirme, eğlence öğeleriyle destekleme biçimindeki temalarla oyunlaştırmanın tanımları yapılmıştır. Bu temalar yalnız başlarına oyunlaştırmayı ifade etmemekle birlikte aslında hepsi oyunlaştırma sürecinin birer parçasıdır. Oyunlaştırma, oyun tasarım öğelerinin oyun dışı ortamlarda kullanılmasıdır (Deterding vd., 2011, s. 2). Felker ve Phetteplace’e (2015) göre oyunlaştırma, sorunları çözmek kullanıcıların ilgisini çekmek için oyun mekaniklerini ve oyun düşüncesini gerçek dünyaya uygulama süreci olarak tanımlanır. Oyun ve benzeri yapılar mevcut sistemlere veya süreçlere aşılanır. Oyunlaştırma ve oyun kelimeleri eş anlamlı değildir. Oyunlar oyunlaştırmanın bir parçasıdır. Oyunlaştırmada oyun tabanlı mekaniklerin estetik bir şekilde kullanılarak öğrenmeye teşvik etme, problem çözme, motive etme gibi amaçları vardır. Oyunlaştırma sürecinin sonunda olumlu sonuçlar ve davranış değişikliği meydana gelir. Oyunlaştırma da temel amaç eğlenmek değil temel amaç eğlenirken aynı zamanda öğrenmektir (Kapp, 2012).

Halk kütüphanelerinde çalışan katılımcıların oyunlaştırmaya yönelik görüşleri çocuk kullanıcı grubuna göre şekillenmiştir. Çocukların okudukları literatürle etkileşimini derinleştirmek amacıyla oyunlaştırmayı uygulamak için halk kütüphaneleri muazzam alanlardır. Çocukların okudukları kitaplardan bir karakterin kişiliğini aldıkları, kostüm giydikleri bir oyun düşünelim. Her çocuk oyun çerçevesinde özel bir güç seçer, güçlerini bir meydan okuma olarak kullanır hep beraber bir engeli aşmak için birlikte çalışırlar. Böyle bir oyun çocukların okuma zevklerini geliştirebilir. Onları ilgi alanlarına göre daha fazla kitap okumaya teşvik edebilir (Felker ve Phetteplace, 2015). Spina’ya (2013) göre oyunlaştırma uygulanmadan önce hedef kitlenin göz önünde tutulması önemlidir. Kullanıcının ilgi, istek, yaş gibi özellikleri değerlendirilmelidir. Dolayısıyla akademik ve halk kütüphanelerinde kullanıcı özellikleri değerlendirilerek oyunlaştırmanın uygulanmasına karar verilmelidir. Çocukların dikkatini çeken bir oyunlaştırma gençlerin ilgisini çekmeyebilir.

Kütüphanecilikte son dönemlerde uygulanan bu kavramın katılımcıların ne kadar farkında oldukları önemlidir. Dolayısıyla çalışmamızın ikinci görüşme sorusu “oyunlaştırmanın kütüphane hizmetlerinde uygulandığını biliyor musunuz, çalıştığınız kurumdan ya da çevrenizden örnekler verebilir misiniz?” olup katılımcıların yarısının bildiği gözlemlenmiştir. Emin değilim şeklinde cevap veren katılımcıların oyunlaştırmayı uyguladığı veya denk geldiği ancak uyguladığı veya denk geldiği bu kavramın oyunlaştırma olduğunu bilmemesi dikkat çekicidir. Yine bir başka dikkat çekici sonuç akademik kütüphanecilerin halk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilere göre farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğudur. Adeyemi ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında Nijeryalı akademik kütüphanecilerin çoğunluğunun farkında olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Görüşmemizin üçüncü sorusu “sizce kütüphane hizmetlerinde oyunlaştırma kullanılmalı mı, neden?” olup bu soruya halk kütüphanelerinde çalışan katılımcıların hepsi evet yanıtını verirken akademik kütüphanelerinde çalışan beş kütüphaneciden üçü evet yanıtını vermiştir. Hayır yanıtını veren

iki akademik kütüphanecinin oyunlaştırmayı akademik kütüphanelere uygun bulmadıklarını düşünmeleri dikkat çekicidir. Hayır yanıtını veren iki akademik kütüphanecinin ifade ettiği nedenler Adeyemi ve arkadaşlarının (2021) bulgularıyla paralellik göstermekte olup zaman kaybı, kaynak israfı, ciddiyet eksikliği, akademik kütüphaneye uygun olmadığı gibi nedenler yer almaktadır. Ancak oyunlaştırmayı genel olarak değerlendirdiğimizde oyunlaştırmının kütüphanelere ve kullanıcılara yarar sağlayabileceğini destekleyen çalışmalar (Jung ve Wang, 2021; Marzal ve Cardama, 2021; Colasanti vd., 2020; Reed ve Miller, 2020) mevcuttur. Çalışmamızda katılımcıların çoğunluğuna göre kütüphanelerde oyunlaştırmının uygulanmasının olumlu olarak algılandığı görülmektedir. Son olarak “kütüphanelerde oyunlaştırmının uygulanabilmesi için neler gereklidir?” sorusuna cevap olarak katılımcıların hepsi yanıt vermiştir. Elde edilen temalar teknik bilgi, kütüphanecilerin ve kullanıcıların istekli olmaları, maddi kaynak, uygun ortam, oyun malzemeleri, bilgi teknolojileri olup Adeyemi ve arkadaşlarının (2021) bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Sonuç

Yeni nesil kullanıcılara hitap etmek isteyen akademik ve halk kütüphaneleri oyunlaştırmayı bir yöntem olarak kullanabilirler. Web ortamında ya da fiziki ortamda kullanılacak olan bu yöntem iyi bir şekilde tasarlanırsa olumlu sonuçlar doğurabilmektedir. Kütüphanelere olan ilgiyi artırabilir ve kullanıcıları cezbedici bir hal alabilir. Dolayısıyla kütüphanecilerin oyunlaştırma ile ilgili algı ve farkındalıkları önemsenmelidir. Bu çalışmada kütüphanecilerin oyunlaştırmının tanımını bildikleri, katılımcılardan yarısının farkında olduğu, katılımcıların çoğunluğuna göre uygulanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada katılımcı sayısı sınırlı tutularak sadece Rize ili bünyesindeki akademik ve halk kütüphanecileri değerlendirilmiştir. Bu nedenle çalışmanın bulgularının Türkiye’yi kapsayacak şekilde genelleştirilmesi söz konusu değildir. Ancak Türkiye’deki akademik ve halk kütüphanecileri arasında oyunlaştırma konusundaki farkındalığın artırılması, oyunlaştırma konusundaki algının genel olarak olumlu yönde olması, oyunlaştırmının kütüphaneye uygulanmasını kolaylaştıracak gerekli kaynakların ve araçların sağlanması bakımından literatüre katkı sağlayacağını söylemek mümkündür.

Teşekkür

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesine katkı sağlayan kütüphanecilerimize sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Maddi Destek

Çalışma kapsamında herhangi bir fon ya da kurul desteği alınmamıştır.

Kaynakça

- Adeyemi, I. O., Esan, A. O. ve Aleem, A. (2021). Application of gamification to library services: Awareness, perception, and readiness of academic librarians in Nigeria. *Electronic Library*, 39(5), 767-781. <https://doi.org/10.1108/EL-05-2021-0096>
- Altuğ, E. ve Kılıçarslan, Z. (2018). Kütüphanelerde oyunlaştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 32(3), 208-222. <https://doi.org/10.24146/tkd.2018.38>

- Arkün Kocadere, S. (2019). Kütüphane oryantasyonunun oyunlaştırılması: Bir uygulama önerisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 33(1), 6-23. <https://doi.org/10.24146/TKD.2019.46>
- Bigdeli, Z., Haidari, G., HajiYakhchali, A. ve BasirianJahromi, R. (2016). Gamification in library websites based on motivational theories. *Webology*, 13(1), Article 146. <http://www.webology.org/2016/v13n1/a146.pdf>
- Colasanti, N., Fiori, V. ve Frondizi, R. (2020). Promoting knowledge circulation in public libraries: The role of gamification. *Library Management*, 41(8-9), 669-676. <https://doi.org/10.1108/LM-04-2020-0064>
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Siyasal Kitabevi.
- Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R. ve Nacke, L. (2011). From game design elements to gamefulness: Defining “gamification”. *MindTrek '11: Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference: Envisioning Future Media Environments* içinde (ss. 9-15). <https://doi.org/10.1145/2181037.2181040>
- Felker, K. ve Phetteplace, E. (2015). Accidental technologist: Gamification in libraries. *Reference & User Services Quarterly*, 54(2), 19-23. <https://doi.org/10.5860/RUSQ.54N2.19>
- Hanshaw, J. ve Alley, A. (2021). Confronting the beast: Using gamification in library strategic planning. *College & Research Libraries News*, 82(10), 477. <https://doi.org/10.5860/crln.82.10.477>
- Higher, A. W. (2014). The potential for using gamification in academic libraries in order to increase student engagement and achievement. *Nordic Journal of Information Literacy in Higher Education*, 6(1), 39-51. <http://eprints.hud.ac.uk/21134>
- Hill, C. (2016). Play On: The use of games in libraries. *The Christian Librarian*, 59(1). <http://www.acl.org/Followthisandadditionalworksat:http://digitalcommons.georgefox.edu/tclhttp://digitalcommons.georgefox.edu/tcl/vol59/iss1/6>
- Huizinga, J. (2013). *Homo ludens: Oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme [Homo Ludens : A study of the play-element in culture]*. Ayrıntı.
- Jung, K. ve Wang, L. (2021). A study on the effect of gamification on use-intention and participation in libraries. *ICIC Express Letters, Part B: Applications*, 12(1), 9-15. <https://doi.org/10.24507/ICICELB.12.01.9>
- Kapp, K. M. (2012). *The gamification of learning and instruction: The gamification of learning and instruction: Game-based methods and strategies for training and education*. John Wiley & Sons. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=M2Rb9ZtFxccC&oi=fnd&pg=PR12&dq=The+Gamification+of+Learning+and+Instruction&ots=JyLj436A4J&sig=EaKX6Fc1AKbVZfjO6Kjz_WGvN2Q&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20Gamification%20of%20Learning%20and%20Instruction&f=false
- Kirsch, B. (2014). *Games in libraries: Essays on using play to connect and instruct*. McFarland & Company. https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=XVWoAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Kirsch+BA&ots=CS-Qhpng3I&sig=onmUU7dN_0SsAwNiB9x5ZYsXFvM
- Marczewski, A. (2013). *Gamification: A simple introduction*. [https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=IOu9kPjLndYC&oi=fnd&pg=PA3&dq=Marczewski,+A.++\(2013\).+Gamification:+A+simple+introduction&ots=kJMuZHjOVX&sig=FMI53XMNK8nPwrB47qrQccS9gk](https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=IOu9kPjLndYC&oi=fnd&pg=PA3&dq=Marczewski,+A.++(2013).+Gamification:+A+simple+introduction&ots=kJMuZHjOVX&sig=FMI53XMNK8nPwrB47qrQccS9gk)
- Marzal, M.-Á. ve Cardama, S. M. (2021). Gamification as a strategy for visual literacy skills-based education: A proposal for educational libraries. *Journal of Library & Information Services in DiStance Learning 2021*, 15(4), 236-252. <https://doi.org/10.1080/1533290X.2021.2005215>
- Reed, K. N. ve Miller, A. (2020). Applying gamification to the library orientation. *Information Technology and Libraries*, 39(3). <https://doi.org/10.6017/ITAL.V39I3.12209>
- Spina, C. (2013). Gamification: is it right for your library. *AALL Spectrum*, 17(6), 7-25. <https://www.aallnet.org/main-menu/publications/>

Yılmaz, E. (2018). *İş'te oyunlaştırma: Yeni nesil motivasyon*. Ceres Yayınları.
<https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=Q3HLDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&dq=er-can+altu%C4%9F+y%C4%B1lmaz+yeni+nesil+motivasyon&ots=lfqawqfma2&sig=mgQNgcpf0B3BBy-MrSE7hayEF9I>

Education and Technology in Information Science (ETIS)

Dergi sayfası: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etis>

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

Article Information / Makale Bilgisi
Received / Geliş Tarihi: 13.01.2023
Accepted / Kabul Tarihi: 13.03.2023

Refereed Papers / Hakemli Yazılar

To cite this article / Bu makaleye atıf yapmak için

Yap, J. M., Barat, A. H., & Tansiongco, K. C. T. (2023). Library and information science students' trust and judgement: An analysis of youth's social media engagement. *Education and Technology in Information Science*, 1(1), 13-27.

Library and Information Science Students' Trust and Judgement: An Analysis of Youth's Social Media Engagement

Kütüphane ve Bilgi Bilimi Öğrencilerinin Güveni ve Yargısı: Gençlerin Sosyal Medya Etkileşimlerinin Bir Analizi

Joseph M. YAP^{1,*} , Agnes H. BARAT² ,
Kevin Conrad T. TANSIONGCO³

1 PhD Student, Eotvos Lorand University, Budapeşte/MACARİSTAN, jomyap@student.elte.hu

2 Professor, Eotvos Lorand University, Budapeşte/MACARİSTAN, hajdu.agnes@btk.elte.hu

3 Graduate Student, University of the East, Manila/Filipinler, kevinconradtansiongco@gmail.com

* Corresponding (Sorumlu yazar): Joseph M. YAP

Abstract

The study observed the level of trust and judgment afforded by Library and Information Science (LIS) students toward their close relationships as they engage and interact in social media. The study employed a mixed-methods approach using quantitative data to describe and measure the mean and standard deviation and narrative analysis as its qualitative method using semi-structured interviews to understand how the youth critically appraises their social relationship with family, friends, and others. The online survey gathered 55 library and information science students and analyzed how they behave and interact online given that trust and judgement are at risk when people engage online.

Results showed that the youth give a high level of trust to their family members and close friends and a medium level of trust towards other people on social media. The students also indicate a low level of judgement towards close family, friends, and other people when they share information or interact on social media. This study provides a novel contribution to LIS students' perceived trust and judgement towards their close relations as they interact and share information on social media.

Keywords: social media engagement; relationships; trust; judgement; information evaluation; information literacy; youth

Öz

Bu çalışma, Kütüphane ve Enformasyon Bilimi öğrencilerinin, sosyal medyada etkileşimde bulunurken yakın ilişkilerine karşı gösterdikleri güven ve muhakeme düzeyini gözlemledi. Çalışma, ortalama ve standart sapmayı tanımlamak ve ölçmek için nicel verileri kullanan karma yöntemli bir yaklaşım ve gençlerin aileleri, arkadaşları ve diğerleriyle olan sosyal ilişkilerini eleştirel bir şekilde nasıl değerlendirdiklerini anlamak için yarı yapılandırılmış görüşmeleri kullanan nitel yöntem olarak anlatı analizini kullandı. Çevrimiçi anket, 55 Kütüphane ve Enformasyon Bilimi öğrencisini bir araya getirdi ve insanlar çevrimiçi etkileşim kurduğunda güven ve muhakemenin risk altında olduğu göz önüne alındığında, çevrimiçi ortamda nasıl davrandıklarını ve etkileşimde bulduklarını analiz etti.

Sonuçlar, gençlerin sosyal medyada aile üyelerine ve yakın arkadaşlarına yüksek düzeyde, diğer insanlara ise orta düzeyde güven duyduklarını göstermiştir. Öğrenciler ayrıca bilgi paylaştıklarında veya sosyal medyada etkileşimde bulduklarında yakın aile, arkadaşlar ve diğer insanlara karşı muhakeme yetileri düşük düzeydedir. Bu çalışma, Kütüphane ve Enformasyon Bilimi öğrencilerinin sosyal medyada etkileşimde bulunurken ve bilgi paylaşırken yakın ilişkilerine yönelik algıladıkları güven ve muhakeme konularına yeni bir katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: sosyal medya etkileşimi; ilişkiler; güven; muhakeme; bilgi değerlendirme; Bilgi okuryazarlığı; gençlik

Dergi İletişim / Journal Communication

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü / Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Information and Document Management

Posta Adresi / Postal Address: Atatürk Üniversitesi Yeni Edebiyat Fakültesi 25400, Yakutiye, Erzurum/ TÜRKİYE / TURKEY

Tel/Phone: +90 442 231 11 11 / 8122

Introduction

Mutual relationships continue to evolve with the advent of social media communication (Eger et al., 2020). Social media plays a role and contributes to the development of online human interaction. With many platforms to choose from, the production and distribution of specific content and knowledge can be accessed by those who created online profiles across generations. Boomers may need help from Generation Z in setting up their social networking profiles. Nonetheless, once an individual grasps how to use them, the rest is manageable. These platforms were developed to establish connections and share voices even if we are cities or countries apart. Social media provides every user the freedom how to maximize the use of their accounts with limitations bound by its terms and conditions. The user may keep their accounts private or anonymous, influential or public. Privacy issues can also be raised as we speak about the use of social media (Lamdan, 2015).

As we interact with others, trust is a matter of concern especially in an online environment as there are issues of identity theft, phishing, and cyberbullying. Trusting people online may or may not be the same as trusting them in person. Trust is founded on good relationships. We also have our preconceived judgments about those we already know personally before becoming our online “friends”. As we talk about trust, it gives us the notion of how to control the information shared by our mutual friends. It also guides our social media participation and how we practice our socio-civic engagement. Social media users pose risk when they interact online as privacy is an issue. Trust is a factor that influences the way users share information in an online environment. In a study by Taddei and Contena (2013), people’s online self-disclosure behavior and the way they manage information depend on their level of trust. These users reveal themselves online if the trust was established. Having a high level of trust in the people we are comfortable with means social media users can control and manage the information they want to share online. Prior trust and experience contribute to the way we socialize online. Social contracts apply to an online and digital environment and affect how we control and manage information based on trust. Enabling trust and willingness to participate in an online environment varies on who we deal with (Levine, 2019).

In a report published by Pew Research Center in April 2021 regarding social media use, it found out that the younger population ages 18-24 use their time browsing Instagram (76%) or scrolling TikTok (55%) (Auxier, & Anderson, 2021). About 89% of college students access YouTube while 73% rely on Facebook. This data comes from the United States and has surveyed 1,502 adults. In recent data sourced by DataReportal, the Philippines has 89 million social media registered users as of January 2021 (Kemp, 2021). In the Asia Pacific region, the Philippines consume more than four hours browsing social media platforms, which is regarded as the highest among nations in the region (Statista, 2023). In another report shared by the Philippine Statistics Authority (Mapa, 2020), Filipino students give more time on social media (86.8%) as compared to doing research work and email (81.4%). This was the recorded data for students ages 10 to 30 years old.

With this increasing data of the younger population most exposed to social media content, how do they put trust and judgement as one of their values in evaluating information? Using the approach of Eger et al. (2020), it is interesting to know how library and information students build trust and pass judgement on family and friends’ interactions on social media.

Information sharing and interaction in social media become complex and sometimes virulent. Close relations with family and friends are affected if not everyone shares the same value, opinions, or beliefs. Knowledge acquired online triggers each social media user as to how they will take an action and behave online based on the level of how they understood the information processed. How do the youth of today value trust and judgment in social media? It matters to know that opening to others and

sharing information with people varies on different levels. The degree of trust given by a person differs for every individual, thus affecting how information may be shared, managed, and controlled. Is there a pattern for LIS students when they share information online as measured by the trust they give to close relations?

The main objective of this study is to understand how the youth, specifically LIS students, position themselves and react to social media posts of their close family and friends in a time when misleading and biased information erroneously appears as part of their daily content. The study observed the presence of judgement among the youth in critically appraising their attitudes toward family and friends' social media posts. The group being studied are novice information specialists and has the potential to fully understand how information is perceived. Lastly, it investigated the level of trust young individuals afford to their family and friends regardless of whether they have opposing views when they share online posts. This study describes the strength or weakness of a connection between the youth and their close relationships on the bases of making judgments and putting trust as their values.

Literature Review

The Value of Close Relationship

Close relations whether by kin or by friends are characterized by maintaining an active level of relationships to avoid the decay of emotional intensity (Roberts, & Dunbar, 2011). The value of kinship and friendship with the help of social media stabilizes and improves satisfaction, commitment, and intimacy as they continue to stay virtually connected (Taylor et al., 2021). Online social interactions are an extension of their relational connection. The expression of closeness can be seen in how they behave, respond to, and support each other's online posts. Chambers (2013) found out in her research that "social network sites and other social media have become important sites for cultivating personal relationships" (p.13). It becomes a space where close personal ties are sustained despite being connected to a wide number of possible friendships. Strong bonds are seen in familial relationships and close friends. It is characterized by emotional intensity, intimacy, and reciprocity and is measured by the amount of time being together. Weak ties are seen in acquaintances who tend to have less involvement in the person's life (Granovetter, 1973). The stronger the bond, the more high-quality interaction and support an individual receives with their social media platforms (Chambers, 2013).

Information-Sharing Among Family and Friends

Conversations among family and friends do not stop in face-to-face interactions. Friends update each other on social media by sharing recent information about their lives. In some cases, family members who are away from each other also receive information when their kins start sharing the latest status and other personal content that may seem a surprise to them. Regardless of the reason for sharing, everyone is entitled to fully express themselves online with caution. Sharing of online content and information is being questioned these days. It always seeks credibility and authenticity. The range of information we share may be personal stories to anything under the sun that could be about news and entertainment. Osatuyi (2013) enumerated various information types produced and consumed in social media. These are personal, sensational, political, and casual. Although not exhaustive, the author explained the following information types as follows:

- Personal information: private information shared to close family relations and friends. The recipient of the information is given full trust and confidence to not share it with others. Examples of this type may include health conditions and relationship status.

- Sensational information: news information about celebrities that are usually considered gossip. This type of information is usually found in the entertainment industry.
- Political information: government-related information and other social issues where the government is involved.
- Casual information: recreational information that is useful for relaxation, pleasure, or celebration. An example can be a place for summer vacation or a good place to have a coffee

The use of social media made it easier for humans to share information. People tend to share information although some may continue to be selfish (Fehr et al., 2008) and others remain cooperative when asked to share resources and information (Osatuyi, 2013).

Trust and Credibility of Information

Exposure to misinformation endangers those who do not assess information critically. If misinformation is frequently encountered, the receiver of misinformation easily remembers them and may think of them as default reliable information (Sullivan, 2019). Misperception occurs as a result of not being skeptical. Misperception is the person's loss of recognition of credible sources and has shaped their belief in misinformation. In today's era, being less critical will form vulnerable minds to misinformation and misperception.

How we deal with information on social media affects the way we think, act, and engage depending on where the information is coming from. The trust or mistrust and credibility given to the information are based on who shared it. In interpersonal relationships, we judge based on trust. Before a person opens up and becomes honest with another individual, perceived trust takes place. Toma (2014) added that in building relationships either professional or personal we allow the trust to happen even before we approach or avoid others.

Haider and Sundin (2020), discussed how a citizen's trust is subconsciously anchored in the way we trust our institutions and systems. A nation with corrupt practices can also have another dimension of trust that will question authorities in power and the people associated with them. When a person evaluates information whether online or otherwise, part of our cognitive function will trust others and the knowledge or the opinion they are sharing. They call this testimonial knowledge. The knowledge we receive should still pass through a credibility assessment and understand how information flows within the system. Furthermore, Haider and Sundin (2019) argue that trust is as important when evaluating information critically. Trust is accompanied by a clear understanding of the systematic creation of knowledge and a belief in how scientific systems shape this knowledge.

Information Ecosystem in Digital Platforms

The production of information comes from both traditional and new media. A schematic representation developed by Watts et al. (2021) starts with the production on the web, television, and radio including print media such as newspapers. The bottom of this information ecosystem includes several forms of information providers that produce daily sources of data, information, and knowledge; thus, it is crucial to study and analyze where the sources are coming from and how they produce such information. However, not all information produced reaches its target consumers. There remains the uninformed since they are not present in the platforms where information is distributed. Therefore, social media is an option where it could drive visibility and interactivity. The downfall is that researchers must identify how information is consumed and fairly distributed among social media platforms. Climbing to this ladder of information ecosystem is another challenge for consumers to understand the meaning of every piece of information distributed online. How many of them can actually translate the information into knowledge, belief, or opinion? These consumers' end goal is how to deal with the information they

receive, thus, giving them the freedom to take action or engage based on their awareness and understanding. Their ability to take community action begins at the time when the information is produced, distributed, and absorbed. The information ecosystem used in this study explores how sharing of information from the time it is produced influences how students act and engage. The idea is to figure out how information is controlled with the level of trust they give.

Fact-Checking as Source Evaluation Analysis

Student assessments and online reasoning studies were conducted to show how sources are judged based on the credibility of information and not directly to those who spoke about it (Addy, 2020). In teaching the students how to identify cited sources, fact-checking is a method that can be applied by students with their close relationships who engage and post information on social media. Reliability and relevance of the source are two qualities that fact-checkers should look after when conducting source evaluation. Any controversial social media information posted or shared must be assessed for truthfulness and credibility.

Fact-checking is becoming a norm in the practice of assessing information. It critically assesses not only the sources of information but the information itself. However, in the world of social media misinformation, conspiracy theories are seen as facts and people may fall victim to believing in them (Haider, & Sundin, 2020). Facts are supposed to bridge trust between the information and the person receiving the information. Judgment happens at the time when the information is consumed and casts doubts on the authenticity of the information, the source, and the person disseminating the information. Informed judgments are products of a citizen's ability to critically think and embrace factual knowledge (Polizzi, 2020). The decision people make rests on how they assessed every piece of information they receive.

Methodology

A group of Bachelor of Library and Information Science (BLIS) students from three different Philippine universities spread in Northern Luzon, Metro Manila, and Southern Luzon was requested to partake in a digital civic engagement study. One component of the study is survey research that asks about their social media engagement with close family and friends at a crucial moment in Philippine history. Before the start of the Philippine election period from January to June 2022, political conventions and voter registration remain active since September 2021. The selection process, data collection, and data analysis are discussed below.

The study employed a mixed-methods approach using quantitative data to describe and measure the mean and standard deviation and narrative analysis as its qualitative method using semi-structured interviews to understand how the youth critically appraises their social relationship with family, friends, and others. The others described in this study are those not close to them and are referred to as acquaintances.

Selection

Three groups of BLIS students from three universities participated in the study. Respondents came from all undergraduate levels from first-year to fourth-year students. Their age range between 18-36. Some students are older than their peers as they are yet to complete their undergraduate degrees. University names are anonymized. Quota or convenience sampling was applied in this study and participation was purely voluntary. The number of students depends on the total number of enrolled students and everyone received a link to the online questionnaire.

Data Collection

The online survey as a tool for data gathering aims to document and analyze Filipino LIS undergraduate students' civic participation in the conduct of Philippine national elections. The survey was distributed using Google Forms during the first semester of the academic year 2021-22. The questionnaire was influenced by the Social Media Political Participation Scale created by Waterloos et al. (2021) and was modified to add questions related to trust and judgment. Modified statements can be seen below (Tables 2 and 3). The survey focused on their utilization of social media and their behavior while engaging with people and information while they are online. Data revealed their political participation experiences, the strength of trust, and perceived judgement in the social media environment. Their social media participation was observed in the context of the proliferation of false information mostly shared during the pandemic.

To validate the initial results, a follow-up online interview was made with four select participants from three universities. Since classes have ended and the initial survey was done anonymously, the study randomly asked a sample of students who may have answered the previous survey if they can be interviewed. They were selected based on availability and participation was voluntary without compensation. Data coming from the interview was audio recorded and stored online using the Zoom platform and consent was requested before the conduct of the online interview. Their identities are anonymized.

Data Analysis

The results provided an overview of how select undergraduate library and information science students behave and interact online given that trust and judgement are at risk when people engage online. To measure the frequency, a 5-point Likert scale containing the options always, very often, sometimes, rarely, and never was used. Descriptive statistics were used for quantitative data. The results of the survey were tabulated, getting the mean and standard deviation and encoded using IBM SPSS v.28. A total of 55 students (32%) accomplished the survey from a possible population of 171. The online interview used descriptive analysis to discuss qualitative data. Narrative analysis was employed after transcribing the interview session. Common themes emerge and are discussed in another section below.

Participants were asked to rate their answers using a Likert scale (Table 1) with the following legend: 1 = never; 2 = rarely; 3 = sometimes; 4 = often; 5 = always.

Table 1

Likert scale evaluation criteria

Score interval (Mean)	Evaluation criteria
1.00 - 1.79	Very low level
1.80 - 2.59	Low level
2.60 - 3.39	Medium level
3.40 - 4.19	High level
4.20 - 5.00	Very high level

The evaluation and interpretation criteria for Likert scale questions (Table 1) were derived from Çelik & Oral (2016).

Results

To better understand how the youth position themselves and react to social media posts of their close family and friends, the results of the study showed how LIS students value trust and judgment in times when misleading information may appear online.

Narrative Analysis

Information shared by family members is automatically checked by each other. Any kind of information as long as they come from close family relations is subject to close kins judgment. Parental, familial, or cultural beliefs are usually passed to children. In a typical Filipino family with strong religious faith, children get influenced and this is the start of trust building. However, as teenagers start to become responsible adults, with other influences from social media, education, and friends, beliefs may change.

Table 2.

Value of Trust

Statement	Mean	Standard Deviation
I trust my family even if they share, post, like, or comment on a different view or perspective that is against mine on social media.	3.67	1.22
I trust my friends even if they share, post, like, or comment on a different view or perspective that is against mine on social media.	3.40	1.15
I trust other people even if they share, post, like, or comment on a different view or perspective that is against mine on social media.	2.91	1.27

Three questions were asked to identify the level of trust given by the youth to their close family, friends, and others. Table 2 shows that the youth give a high level of trust (3.67) to their family members even if they share, post, like, or comment on something different from their point-of-view in social media.

Trust among family members in the context of sharing perspectives on social media varies (Table 3). Participant W recalled that her brother's post annoys her because as a young female, she cannot bear his online behavior of posting stories related to cheating in a relationship. A young LIS student believes that being unfaithful or dishonest in case of election-related issues is an ethical principle, thus, giving her a negative feeling about it yet she remains close with her brother. Participant X had an uncle with a different political view. In some instances, it creates an argument. The student pointed out that it is not only her belief that is challenged but the way the message is conveyed. This is the same with Participant Y where cousins post political messages in an "inhumane" context. The participant mentioned that the delivery of the post contains negative captions potentially having false information and was structured to malign supporters. Participant Z shares the same belief with family members and their family prefers to be quiet on social media.

There was also an instance where family members of Participant W posted old childhood photographs without consent from the one involved, making it a privacy issue as they are not happy to

see their old self being circulated online. Anything posted on social media including images already becomes a source of information and can be instantly copied and distributed by others, therefore, a privacy and ownership concern. Similarly, in an old family photo of Participant X, the student feels disgusted and disappointed as the uncle posts their photo. In this image, she is particularly uncomfortable and shy and believes that it should not be posted. The worst part is the uncle tagged her in this post. However, Participants Y and Z approve of the postings of their family members when it is all about achievements. Participant Y does not think of this as private information and Participant Z thinks as a family, they own that photo and whatever happens, she cannot do anything about it.

In these scenarios, trust among family members occurs. Students were asked about how they feel about family members' being responsible online. The family member who posted the image continues to enjoy the respect of the younger sibling as she thinks they are responsible for anything they post online even at some point they shared unreliable and baseless information (Participant W). Participants Y and Z highly believe that family members know what they are doing and they completely trust them. However, Participant X will only trust family members who protected her online. Family members who violated her privacy will not gain her trust. In this example, close relationships continue to cultivate a strong bond between family members and trust is present as long as privacy issues are not breached.

Concerning political participation, Participant W prefers her immediate family members not to engage online as she does not see the reason for participating. Identifying which information is reliable could be difficult but the student understands that commenting online when the source is not reliable does not need an engagement. The student shared that she is shy to approach her sister whenever she feels the source is not verified. She feels that respect has to be maintained rather than personally approaching the sister. Participant X has a more academic approach. She feels ashamed whenever a family member posts unreliable information. She feels ashamed when family members post, share, or comment on unreliable information on social media. As a Bachelor of Library and Information Science (BLIS) student, she thinks that family members will only share factual information with full credits or citations. She recognized that her mother sometimes posted fake news but she approached her. The mother took it positively and according to Participant X, the respect between the daughter and mother remained strong and even mentioned that the mother feels gratitude for learning from her daughter. Participant Y has a constructive outlook. Her response would tell us the level of maturity young people have adapted to today. She said:

“It is okay to correct each other in case my family posts something wrong on social media.”

Hearing this from a student gives us hope that this family values respect and trust. She said that in her family, it is best to check one another when posting something on social media. Participant Y, as a library and information science student, provides evidence for her claims and this is a form of assurance that her sources are legitimate.

Participant Z is optimistic. In a socially constructed world, not everyone will come up with this answer when asked how they think of their family members in case they post unreliable information on social media. She said:

“I won't be judgmental. Everyone can commit mistakes. I will not consider them as strangers and because they are my family, I will not judge them right away.”

In close family relations, personal ties are very strong. Before exposing children to social media, it is best to build a strong foundation among family members where they weave emotional intensity, intimacy, and reciprocity.

Table 3.*Trust Among Family Members*

Themes	Participants' Descriptive Behavior
Annoyance	Posting stories of cheating in any form – that can be attributed to all kinds of dishonesty
Lead to argument	Challenging political beliefs lead to argumentation
Securing privacy	Anything that is posted online requires consent
Unverified posts	Uncomfortable feeling knowing they are LIS students
Maintaining respect	As family members, they can tolerate some online behavior (eg. sharing of unreliable post)
Acceptance	When called out because of unethical online behavior, family members appreciate it

The youth also gives a high level of trust towards their close friends with a mean of 3.40. In sharing online content on social media, Participant W mentioned that there was no post from her close friends that contradicts her belief. She also believes that her close friends protect her by not posting anything derogatory, shameful, or offending. Participant X has the same answer. None of her close friends share opposing views. While Participants Y and Z have close friends, who do not share the same views when it comes to religious beliefs. Among these two participants, one of them even gives a positive reaction to the post of a close friend even at the back of her mind, she does not completely like the post. She did this out of respect for her friend. One participant will not confront a close friend but will not do anything about the post. She will not also insist on her belief to her close friend. The close friends of Participants W and Z only share content if there is consent from them while close friends of Participants X and Y shared a private conversation publicly. Interestingly, all participants still consider their close friends as trustworthy and responsible individuals when communicating online on social media. When it comes to judging their close friends in case unreliable information is shared, Participants X and Y will be disappointed while Participant W will not do anything and will remain neutral. Participant Z will not judge her close friend and may consider reaching out to them to ask for the reasons for posting unreliable information. She acknowledges that everyone commits a mistake that can be corrected.

75% of the participants believe that their close friends' opinions matter and can be vocal on social issues. One said Generation Z is no longer afraid to speak up but this is not reflected in the results of the expressive engagement survey. One participant mentioned close friends should minimize public engagement in social media as she believes those comments will be a waste as no one will give attention to them.

Regarding trusting other people, the youth recorded a medium level of trust (2.91) when other people posted something different from theirs. They do not bother searching into other people's accounts and they only lurk in case it pops up as they open their social media accounts. In contrast with close friends, Participant W was able to capture posts against her beliefs coming from those not close to her. One example would be an individual posting curses publicly but is believed to be a devoutly religious person. Participant W stands witness to this phenomenon. The rest of the participants think the same. They have encountered posts from their non-close friends that are against their own beliefs. Participants X and Y encountered posts about religion and Participant Z encountered posts about wrong perceptions about the library field.

Participant W also encountered unreliable information posted by her circle of non-close friends. To her, she can firmly say that their posts are not based on facts but opinions only. She reiterated that

she has other sources to prove that these people are not careful with what they post online. Participant X is irritated every time she sees unreliable posts from other people while Participant Y is disappointed and has mentioned the term information literate, confirming that to her these people should be educated and have to learn how to evaluate information online. Participant Z will not judge them negatively but will stay away from other people who post unreliable information. Staying away from them means she will avoid the necessary online confrontation with them.

Table 4.

Judging Others

Statement	Mean	Standard Deviation
I judge my family based on what they share, post, like, or comment on social media.	2.12	1.31
I judge my friends based on what they share, post, like, or comment on social media.	2.15	1.27
I judge other people not related to me based on what they share, post, like, or comment on social media.	2.16	1.26
I do not judge anyone based on what they share, post, like, or comment on social media.	3.22	1.36

Four questions were asked to identify how the youth judges their close family, friends, and others. Part of the question asks if they do not judge at all. Table 4 summarizes the mean and standard deviation of how the youth make judgments based on their social media posts.

Results showed that youth have a low level of judgement towards close family with a mean of 2.12, followed by friends with a mean of 2.15, and other people with a mean of 2.16 when they share information or interact on social media. Moreover, they recorded a medium level of judgement in one of the categories, *not judging anyone* with a mean of 3.22 based on what they share, post, like, or comment on social media.

To validate the results, the participants in the online interview were asked about what they think of a person who shares unreliable information (Table 5). This person can be their family member, close friend, or others. Participant X shows irritation when she sees someone from her close circle posts unreliable information but will keep it to herself. As a LIS student, she knows the importance of being accurate when sharing information. It may not necessarily translate to having poor judgment between her close family, friends, or other people as she feels that they can still do anything online according to their freedom if they act responsibly in what they post, like, comment, or share. In addition, Participants X and Y believe that the people they know have the right to share information online since their opinions matter. Participant Y will be disappointed if her friends or family members will share unreliable information. She further exclaimed that she would do everything to help others become information literate in times of social media misinformation or disinformation. Meanwhile, Participant Z will not judge her family, close friends, and others, but according to her, she will stay away from them. In her own words, it would be better to stay away so she can restrain herself from not mentioning unsolicited statements that would offend other people. She may tend to utter unnecessary things when emotions affect the situation. In contrast to the other students, Participant W believes that her family, friends, or

others should not participate in online discussions since the online world is a chaotic environment. She can judge others if their posts are biased against legitimate sources.

Table 5.

Participants' Behavior When Someone Shares Unreliable Information

Themes	Participants' Descriptive Behavior
Irritation	<i>Keeping to oneself; Thinks that others should be responsible in sharing information.</i>
Exercising free speech	<i>Allowing others to express emotions online since the opinions of people matter, and they have the right to share information</i>
Disappointment	<i>The level of disappointment varies when this happens to close family and friends. Informing others about the effects of misinformation/disinformation</i>
Unattached	<i>Staying away from people to avoid issues. The online environment is a chaotic world.</i>

Discussion

Trustworthiness and Judgement

Personal ties built on a strong foundation will affect how information is communicated online and on social media. As personal relationships flourish in social media, personal ties continue to bond stronger (Chambers, 2013). The youth of today represented by BLIS students remain to trust their family members and will solve the issues immediately in case false information is shared. No negative perception will prevail and, likely, they will not judge their parents or siblings for sharing false information as they will try to correct the misinformation. As Toma (2014) argued we allow the trust to happen even before we approach others. This familial trust is sealed. It is interesting to note that when asked about close friends, they view them as responsible individuals since they see themselves sharing the same values although some may be different in terms of a religious context. It is sensible that they provide high trust to close friends as they must have contributed a lot to the establishment of their friendship. Judgment and disappointment may happen among close friends sharing unreliable information but they will immediately restore the friendship by correcting each other and acknowledging that people may commit mistakes. Surprisingly, trust is still given to other people despite having weak relationships. The person sharing information, as long as there is trust, gives more significant effects on how they believe as compared to reputable media sources (American Press Institute, 2017). As mentioned by one participant, being on social media means that they will commit mistakes but will learn from them. Even if the young trust the others, fair judgment is reflected in their answers. Irritation, disappointment, rejection, and feeling biased are the words that can describe non-close friends when they share unreliable information. It may be early to tell how the youth shapes their cognitive understanding, but their education has helped them identify and assess information. Credibility assessment is stronger once an individual learns how to understand how information flows Haider and Sundin (2019). This will take a period for students to develop such practice.

When participants shared that close relations may potentially share information with bias, this is what Carr et al. (2020) mean that they might have fueled undemocratic propaganda. These are narratives or deliberate stories that diverge facts made to support one's interests. This information may have been shared unintentionally by close relations but participants' judgment towards their close relationship

remains low. Not everyone is active on social media and some families remain silent and continue to be lurkers. One participant shares the same belief with family members and their family prefers to be quiet on social media. Information is controlled by their behavior to not share anything. In this case, the judgment is very low as there is nothing to make any judgment.

Judgment is derived from how we act responsibly as individuals. In this study, judgment comes after a person shares and interacts online. Impression formation is a delicate matter as we want to present a positive perception about ourselves online but we never add friends on social media based on how reliable or credible they are (Utz, 2010). When asked about how important people's voices are online, participants believed that family members and close friends should minimize their comments and sharing of posts that would endanger them. The issue of misleading or biased information may come out as the issue they want to avoid if the time comes when their family or friends become victims of this. While they recognize the value of freedom of expression, this is not what they advocate.

Opinions of other people do not matter to one student. Granovetter's view on strong and weak relationships manifests even in social media. Acquaintances remain to have less involvement even in interactions made online. Familial relationships remain strong despite commenting or sharing posts that are opposite the youth's view. Emotional ties matter in an era where post-truth happens. However, we cannot test the evaluation criteria on how students can verify the truthfulness of the information shared by their social networks. They can easily identify if the information is personal, political, recreational, or about entertainment. Chamber is also correct when a student meant that more interaction happens in social media coming from the inner group of close family and friends as they connect more to them rather than acquaintances. Most of the time, trust is given to our close contacts.

Trust is a major factor in valuing information shared online. This is the same as how the youth perceive credible information when shared by close family and friends. They strongly believe that close family and friends are responsible individuals which gives clearance for them to share all kinds of information on social media. LIS students' emotions were confined as they cannot fully interfere with how family members should be responsible users of social media. Informed decisions do not only come from adults but from how everybody, including students, understands how information is produced, consumed, absorbed, and also controlled. Having trust as a factor in managing online information guarantees one's openness to share.

Action and Engagement

The actions and engagement of the young in how they interact on social media depend on the level of knowledge they received from their surroundings and what they learned from their BLIS classes. The information ecosystem produced by Watts et al. (2021) draws us to identify that youth as part of the community should have the ability to act when information is produced, distributed, and absorbed regardless of information type such as personal, sensational, political, and casual. To recall one of the participant's observations in engaging with close family members in handling political information, she believed that the delivery of her brother's post contains negative captions potentially having false information and was structured to malign supporters. Carr et al. (2020) regard this as undemocratic propaganda. These are narratives or deliberate stories that diverge facts made to support one's interests. Not everyone is active on social media and some families remain silent and continue to be lurkers.

Students' behavior online is based on how they understood the information processed. In evaluating information online, trust and judgement are affected on different levels as they interact with close relations and other people. BLIS students have learned that being information literate is an important human skill to learn in this digital age. The freedom to take action or engage on social media is based on their awareness and understanding of how information flows online. It is still critical to

conduct assessments to judge information. BLIS students with the help of educators must prepare themselves to understand every social context and find the truthfulness and credibility of information (Addy, 2020). For them to be reliable sources of information and that trust is developed, they should remain cognizant to engage only if they possess informed judgments (Polizzi, 2020).

It is not easy for the young to voice out their thoughts when political information is discussed on social media. In a study conducted previously as part of this digital civic engagement survey, it was found that the youth have a low level of expressive engagement as they tend not to express or avoid public discourse related to politics (Yap et al., 2022). For example, the mean for “I posted, shared, commented on something (status, meme, link,...) concerning the upcoming Philippine national elections in a way it was publicly visible” is 1.98. In the evaluation criteria, it is interpreted as low level. The results are also low for these statements: “I posted or shared something (status, meme, link,...) concerning the upcoming Philippine national elections in a closed Facebook group” receiving a mean of 2.35, and “I commented on something concerning the upcoming Philippine national elections in a closed Facebook group” with a mean of 2.15. Family members irregularly and rarely post social issues about elections, political candidate profiles, and other issues of socio-civic importance that may affect their families. Fake news circulation (90.9%) is believed to be the most disadvantageous effect of using social media, particularly Facebook (Yap et al., 2022).

As a reflection, those interviewed showed less participation and engagement online. In addition, the youth had a low level of expressive engagement as seen in previous studies. They would rather share their thoughts in a private message to another friend instead of posting them publicly (Yap et al., 2022).

Action and engagement among the youth depend on who they trust. While they use social media particularly Facebook most of the time, they feel they should remain silent on social media. They understand the value of freedom of expression based on interview sessions conducted yet they feel it is best to take it behind social media. In this case, LIS students, who are future advocates of truth should be given more time to decipher how social media knowledge affects us so we can freely participate and make use of our democratic rights. Young individuals should know their place and when they should start to be visible online.

Limitations and Future Research

This study is limited to three undergraduate universities and may be expanded to understand the general climate on how BLIS students understand the application of critical information literacy in their daily lives. It is also hoped that more critical assessments be done in future research.

Recommendations

The youth of today is exposed to multiple viewpoints and information circulating in social media. Students’ trust and judgment in online communication are affected by their social media engagement with close family and friends. Since BLIS students have learned that being information literate is an important human skill to learn in this digital age, it is recommended to conduct information-seeking or information practice studies concerning political information. A closer look at how students relate online trust and judgment not only with their close family and friends but also with their acquaintances.

Conclusion

This study revealed the youth's level of trust and judgments made with their close relationships and ones outside of their social media circle. Specifically, it brought out the current experiences of LIS students who are in the early stages of being exposed to the study of recorded data, information processes, and knowledge sharing. It is undeniable that LIS students possess a high level of trust in dealing with social media information associated with their family and friends.

Since strong relationships occur, the student's background in the LIS field has little effect on how they approach the situation, because of power struggles, not to mention, the emanating culture of respect for elders in the Philippine context. However, they may lose trust and pass judgement when they continue to develop a critical assessment of social media information. Still, this is always subject to further studies. This research, though not generalized, confirms that students' judgement in no way affects their trust as they tend to have low judgement with close relations.

Conflicts of Interest

There is no conflict of interest between the authors.

References

- Addy, J. M. (2020). The art of the real: Fact checking as information literacy instruction. *Reference Services Review*, 48(1), 19-31. <https://doi.org/10.1108/RSR-09-2019-0067>
- American Press Institute. (2017, March 20). 'Who shared it?': How Americans decide what news to trust on social media. <https://www.americanpressinstitute.org/publications/reports/survey-research/trust-social-media/>
- Auxier, D., & Anderson, M. (2021, April 7). *Social media use in 2021*. https://www.pewresearch.org/internet/wp-content/uploads/sites/9/2021/04/PI_2021.04.07_Social-Media-Use_FINAL.pdf
- Carr, P. R., Cuervo Sanchez, S. L., & Daros, M. A. (2020). Citizen engagement in the contemporary era of fake news: hegemonic distraction or control of the social media context? *Postdigital Science and Education*, 2(1), 39-60. <https://doi.org/10.1007/s42438-019-00052-z>
- Çelik, G. T., & Oral, E. L. (2016). Big five and organizational commitment—the case of Turkish construction professionals. *Human Resource Management Research*, 6(1), 6-14. <https://doi.org/10.5923/j.hrmr.20160601.02>
- Chambers, D. (2013). *Social Media and Personal Relationships: Online Intimacies and Networked Friendship*. Palgrave Macmillan.
- Eger, L., Egerová, D., Mičík, M., Varga, E., Czeglédi, C., Tomczyk, L., & Sládkayová, M. (2020). Trust building and fake news on social media from the perspective of university students from four Visegrad countries. *Communication Today*, 11(1), 70-88. https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/42389/1/05_EGER-et-al_CT-1-2020.pdf
- Fehr, E., Bernhard, H., & Rockenbach, B. (2008). Egalitarianism in young children. *Nature*, 454(7208), 1079-1083. <https://doi.org/10.1038/nature07155>
- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380. <https://snap.stanford.edu/class/cs224w-readings/granovetter73weakties.pdf>
- Haider, J., & Sundin, O. (2020). Information literacy challenges in digital culture: conflicting engagements of trust and doubt. *Information, Communication & Society*, 25(8), 1176-1191. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2020.1851389>

- Haider, J., & Sundin, O. (2019). How do you trust? On infrastructural meaning-making and the need for self-reflection. In U. Carlsson (Ed.), *Understanding Media and Information Literacy (MIL) in the Digital Age A Question of Democracy* (pp. 107-112). University of Gothenburg.
- Kemp, S. (2021, February 11). *Digital 2021: The Philippines*. <https://datareportal.com/reports/digital-2021-philippines#:~:text=There%20were%2089.00%20million%20social,total%20population%20in%20January%202021>
- Lamdan, S. S. (2015). Social media privacy: A rallying cry to librarians. *The Library Quarterly*, 85(3), 261-277. <https://doi.org/10.1086/681610>
- Levine, L. (2019). Digital trust and cooperation with an integrative digital social contract. *Journal of Business Ethics*, 160(2), 393-407. <https://doi.org/10.1007/s10551-019-04201-z>
- Mapa, D. S. (2020, December 28). *Functional literacy rate of Filipinos by exposure to different forms of mass media ranges from 92.6 percent to 97.1 percent in 2019*. <https://psa.gov.ph/press-releases/id/163686>
- Osatuyi, B. (2013). Information sharing on social media sites. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2622-2631. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.07.001>
- Polizzi, G. (2020). Information literacy in the digital age: why critical digital literacy matters for democracy. In S. Goldstein (Ed.), *Informed Societies: Why Information Literacy Matters for Citizenship, Participation and Democracy* (pp. 1-23). Facet Publishing.
- Roberts, S. G., & Dunbar, R. I. (2011). The costs of family and friends: an 18-month longitudinal study of relationship maintenance and decay. *Evolution and Human Behavior*, 32(3), 186-197. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2010.08.005>
- Statista. (2023, March 15). *Social media in the Philippines - statistics & facts*. https://www.statista.com/topics/6759/social-media-usage-in-the-philippines/#topicHeader_wrapper
- Sullivan, M. C. (2019). Leveraging library trust to combat misinformation on social media. *Library & Information Science Research*, 41(1), 2-10. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2019.02.004>
- Taddei, S., & Contena, B. (2013). Privacy, trust and control: Which relationships with online self-disclosure? *Computers in Human Behavior*, 29(3), 821-826. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.11.022>
- Taylor, S. H., Zhao, P., & Bazarova, N. N. (2021). Social media and close relationships: a puzzle of connection and disconnection. *Current Opinion in Psychology*, 45(101292). <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2021.12.004>
- Toma, C. L. (2014). Counting on friends: Cues to perceived trustworthiness in Facebook profiles. In *Eighth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media*. <https://www.aaai.org/ocs/index.php/ICWSM/ICWSM14/paper/view/8044/8150>
- Utz, S. (2010). Show me your friends and I will tell you what type of person you are: How one's profile, number of friends, and type of friends influence impression formation on social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 15(2), 314-335. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2010.01522.x>
- Waterloos, C., Walrave, M., & Ponnet, K. (2021). Designing and validating the social media political participation scale: An instrument to measure political participation on social media. *Technology in Society*, 64, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101493>
- Watts, D. J., Rothschild, D. M., & Mobius, M. (2021). Measuring the news and its impact on democracy. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(15), e1912443118, <https://doi.org/10.1073/pnas.1912443118>
- Yap, J. M., Tansiongco, K.C.T., & Barat, A.H. (2022). Digital civic engagement and youth participation: a survey research. In R. Knežević et al. (Eds.), *Epistemology: Opinion, Belief and the Reality* (pp. 103-113). Proceedings of the International Scientific Conference Western Balkan Information and Media Literacy WBIMLC 2021, Limerick Institute of Ireland, Limerick.

Education and Technology in Information Science (ETIS)

Dergi sayfası: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etis>

DERLEME MAKALE / LITERATURE REVIEW

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş Tarihi / Received: 19.10.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 16.01.2023

Hakemli Yazılar / Refereed Papers

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

Alıklıç, D. ve Sağlam, M. (2023). Kent arşivleri: Erzurum şehir arşivi örneği. *Education and Technology in Information Science*, 1(1), 28-35.

Kent Arşivleri: Erzurum Şehir Arşivi Örneği

City Archives: Example of Erzurum Archive

Dündar ALIKILIÇ^{1,*} , Mukaddes SAĞLAM²

1 Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, alikilic@atauni.edu.tr

2 Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, mukaddessaglam25@gmail.com

*Sorumlu yazar (Corresponding): Dündar ALIKILIÇ

Öz

Küreselleşmenin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan popüler (toplular) kültür kavramı, yerel kültür oluşumunu güçleştirmektedir. Yerel kültür oluşumunun engellenmesine yönelik faaliyetler, kültürel miras üzerinde çok ciddi problem teşkil etmektedir. Çünkü, toplumsal kimliğin kaybedilmesi ve yerel kültür unsurlarının yok edilmesi miras olarak bırakılacak bir kültürün oluşmasına neden olacaktır. Bunun yanı sıra küreselleşme ile birlikte gündeme gelen kültürel yozlaşma, kimlik erozyonu gibi konular, yerel kültürü koruyacak girişimleri zorunlu kılmaktadır. Yerel kültürel mirası koruyacak en önemli girişimlerden biri şüphesiz kent arşivleri oluşturmak olacaktır. Bir kentin tarihi, siyasi, ekonomik, sosyokültürel pek çok özelliğini yansıtan, kente özgü belge ve materyallerin bir araya getirilmesi suretiyle oluşturulan kent arşivleri, üstlendiği görev ve sorumluluk açısından büyük önem arz etmektedir. Çalışmanın amacı, kentlerin toplumsal hafıza merkezi olan kent arşivlerinin önemini ortaya koymak ve kapsamlı bir koleksiyondan oluşan Erzurum Şehir Arşivi'ni ayrıntılı biçimde incelemektir. Bu amaç doğrultusunda ele alınan çalışma, yerel kültürel mirasın korunmasında etkin rol oynayan kent arşivlerinin önemi, amaçları ve yapısal özellikleri ile Erzurum Şehir Arşivi'nin kuruluşu ve arşiv koleksiyonuna ilişkin temel bilgileri içermektedir.

Anahtar Sözcükler: Kent arşivi, yerel kültür, Erzurum Şehir Arşivi

Abstract

The concept of popular (collective) culture, which emerged with the spread of globalization, makes the formation of local culture difficult. Activities aimed at preventing the formation of local culture constitute a serious problem on cultural heritage. Because the loss of social identity and the destruction of local cultural elements will lead to the absence of a culture to be left as a heritage. In addition, issues such as cultural degeneration and identity erosion that come forward with globalization make initiatives to protect local culture compulsory. One of the most important initiatives to protect the local cultural heritage will undoubtedly be to construct city archives. The city archives, which are established by bringing together city-specific documents and materials, reflecting many historical, political, economic and socio-cultural features of a city, are of great importance in terms of the task and responsibility they undertake. The aim of the study is to reveal the importance of the city archives, which are the social memory centres of the cities, and to examine in detail the Erzurum City Archives, which consist of a comprehensive collection. For this purpose, the study covers the importance, purposes and structural features of the city archives, which play an active role in the protection of local cultural heritage, as well as basic information about the establishment and archive collection of the Erzurum City Archives.

Keywords: City archives, local culture, the Erzurum city archives.

Dergi İletişim / Journal Communication

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü / Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Information and Document Management

Posta Adresi / Postal Address: Atatürk Üniversitesi Yeni Edebiyat Fakültesi 25400, Yakutiye, Erzurum/ TÜRKİYE / TURKEY

Tel/Phone: +90 442 231 11 11 / 8122

Giriş

Kent, demografik durum, üretilen hizmet türü ve mekânsal yapı gibi belirgin niteleyici özelliklerinin dışında kültürel, sosyal, ekonomik, siyasal vb. pek çok karakteristik parametrelerden müteşekkil canlı bir varlıktır (Koçak, 2011, s. 262). Kentler, kendine özgü tarihsel, sosyal ve kültürel birikim neticesinde vuku bulan maddî ve manevî toplumsal değerler ile parçası olduğu toplumun kimliğini tesis etmektedir (Yalçın, 2021, s. 130). Oluşturulan bu kimlik aynı zamanda kentin kültürel mirasına işaret etmektedir (Konakoğlu ve Bekar, 2021, s. 1193). Yerel kültürü şeffaf bir biçimde yansıtan kentler, kültürel mirasın varlıkları arasında önemli bir yere sahiptir (Negiz, 2017, s. 163). Kente özgü kültürel birikimin zaman içerisinde işlevselliğini yitirmemesi ve gelecek kuşaklara nakledilmesi aşamasında bir kaybın söz konusu olmaması ancak onun özenli bir şekilde muhafaza edilmesi ile mümkündür. Bu görevi üstlenen kurumlar arasında kent arşivleri önemli bir yere sahiptir. Kent arşivleri, kültürel birikimi gelecek kuşaklara aktarma vizyonu ve temel değerleri ile geçmiş ve gelecek arasında denge kuran bir zeminin oluşmasına kaynaklık etmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, kent arşivlerinin son derece mühim bir vazifeye sahip olduğu aşikârdır.

Teknolojik gelişmelerin hemen her disiplinde insan hayatını kolaylaştırıcı etkisi, arşiv koleksiyonlarının düzenleme ve sunma süreçlerinde de görülmektedir. Bilhassa, arşiv koleksiyonunun araştırmacıların istifadesine sunulması neticesinde hasıl olabilecek yıpranma, kopma gibi muhtemel olumsuzluklara tedbiren dijitalleştirme teknolojisi tercih edilmektedir (Devi, 2008, s. 180). Ancak teknolojik gelişmelerin bütünüyle kültürel mirasın korunmasında destekleyici rol oynadığını söylemek mümkün değildir. Zira, teknolojinin beraberinde getirdiği küreselleşme olgusu, toplumların yaşam tarzı, kültürü, alışkanlıkları üzerinde yadsınamaz düzeyde bir etkiye sahiptir (Kara, 2019, s. 109). Bu etki, yerel kimlik erozyonuna yol açtığı için kültürel mirasın mevcudiyetine ilişkin bir tehdit unsuru teşkil etmektedir (Melluish, 2014, s. 539). Durum, mantıksal kurgu çerçevesinde ele alındığında yerel kültürün yok olma tehlikesi ile kent arşivlerinin muhteviyatını oluşturan ve karakteristik özelliği olan materyallerin, zamanla üretilmemesinin arasında negatif yönlü bir korelasyon ilişkisinden bahsedilebilir.

Kültürel yozlaşma, kimlik erozyonu gibi millî kültürü tehdit eden küreselleşme öğelerine, diğer bir deyişle modern sömürgeleştirme çabalarına karşın yerel kültürü yaşatmak ve yerel kimliğe sahip çıkmak hususunda gerekli önlemler alınmalıdır (Aytekin ve Ateş, 2019, s. 1800). Yerel kültür varlıklarını koruma mükellefiyeti bulunan ve kültürel mirasın sonraki nesillere aktarılmasında hayati öneme sahip olan kent arşivlerini yaygınlaştırmak, bu tür arşivlerin geliştirilmesi için gayret sarf etmek toplumsal görev ve sorumluluklar arasındadır. Bu yaklaşım doğrultusunda kaleme alınan çalışmanın temel amacı, yerel kültür temsilciliği vasfına haiz olan kent arşivleriyle alakalı ayrıntılı bir araştırma ortaya koymaktır.

Yerli ve yabancı literatür ışığında ikmal edilmiş olan çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kent arşivlerinin tanımı, önemi, kurumsal yapısı, oluşturulma süreci gibi teorik bilgiler yer almaktadır. Takip eden bölüm, kent arşivlerinin ülkemizdeki durumundan bahsetmektedir. Çalışmanın nihai aşamasında, kurulumu henüz tamamlanmış olan Erzurum Şehir Arşivi etrafında değerlendirilmektedir.

Kent Arşivi

Günümüzde şehir kelimesine muadil olarak kullanılan kent kavramının, etimolojik köken bakımından Soğd diline mensup olduğu bilinmektedir (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y). Eski Yunan ve Roma

uygarlığında kent, asayişini korumak maksadıyla duvar ve kalelerle sınırların belirlendiği, çizilen sınırlar içerisinde ticari faaliyetlerin gerçekleştirildiği teşkilatlı devlet topluluğuna verilen isimdir (Umur, 1974, s. 5'ten Es ve Ateş, 2010, s. 206'da aktarıldığı gibi). Arap toplumunda kent kavramının yerine kullanılan "medine", aydınlık, uygarlık, kale içerisinde olan yer manalarını taşımaktadır (Bıçakçı ve Yıldırım, 2018, s. 543). Farsça'da "şehir" olarak adlandırılan kavram, ticarî ve yönetsel faaliyetlerle ilgilenen aktif çalışan nüfusun çoğunluğu oluşturduğu büyük yerleşim yerleri için kullanılmaktadır (Küçükbaşcı, 2010, s. 441). Kent kavramının tarih boyunca toplumların sosyo-ekonomik ve idarî statüsü doğrultusunda farklı anlamların karşılığı olarak kullanıldığı görülmektedir (Kayacan vd., 2019, s. 680). Yapılan tanımlardaki müşterek nokta, tarım dışı ekonomik faaliyetler için bir araya gelmiş olan nüfusun yaşadığı yerleşim yeri olarak ifade edilebilir (Sarı ve Kındap, 2018, s. 40).

Kentler, içinde yaşayan toplumun maddî ve manevî değerlerini tümüyle yansıtan canlı bir organizma olarak varlığını sürdürmektedir. Kentlerin toplumdaki sosyal, kültürel ve ekonomik etkinliklerle doğrudan irtibatlı olması, sürekli bir devinim içerisinde olduğunun emaresi kabul edilmektedir (Güler vd., 2016, s. 91). Coğrafi konum, kültürel birikimler, geçmişte bina edilmiş ve günümüze ulaşmış mekânsal yapılar, toplumun örf, adet, gelenek ve görenekleriyle şekillenen yaşayış biçimi, kent profilini tanımlayan unsurlar arasında yer almaktadır (Önem ve Kılınçaslan, 2005, s. 116). Kente mahsus bu değerler, hususiyetle toplumsal kimliğin oluşumuna tesir etmekte ve bu durumun tabii bir sonucu olarak kentin kültürel mirasının teşekkül etmesinde kritik önemde bir role sahiptir (Kaypak, 2010, s. 375).

Kültürel mirasın tafsilatlı şekilde tarifi şöyledir: Bir toplumun sembolik anlam taşıyan, tarihi dokusunu yansıtan, sanatsal kıymeti olan, dönemin estetik anlayışını izhar eden, etnolojik veya antropolojik, sosyal ve bilimsel ehemmiyet arz eden değerler bütünüdür (UNESCO Glossary, 2009). Kültürel miras varlıkları, somut ve somut olmayan şekilde iki kategori altında ele alınmaktadır. Somut kültürel miras, toplumsal, kültürel, tarihsel ve sanatsal değer ifade eden, kuşaktan kuşağa aktarılan anıt, bina, müze koleksiyonu, arşiv materyali gibi fizikî olarak var olan eserlere mütedair bir muhteviyatı temsil etmektedir (Patra vd., 2022, s. 3135). Bu bağlamda, kent arşivleri sahip olduğu derme yönüyle somut kültürel miras kapsamında değerlendirilmektedir. Buna karşın somut olmayan kültürel mirasın belirli unsurları arasında yerel kültürü aksettiren dil, sözlü gelenek ve anlatımlar, sahne sanatları, ritüeller, bayram etkinlikleri gibi öğeler yer almaktadır (Lenzerini, 2011, s. 107).

Kültürel miras, toplumun tarihi geçmişi, diğer kültürlerle etkileşimi, insanların yaşam biçimleri gibi sosyal ve toplumsal yapıya ilişkin dönem hakkında önemli bilgileri resmetmektedir (Rouhi, 2017, s. 7110). Bununla beraber, bireylerin geçmişleriyle olan bağlarını güçlendirerek toplumsal kimlik kazanmalarını sağlamakta ve sosyal değerlerin nesilden nesile taşınmasına yardımcı olmaktadır (Silva ve Roders, 2012, s. 4). Bu yönüyle değerlendirildiğinde kültürel miras, geçmişten geleceğe doğru yol alan ve çağdaş icaplar doğrultusunda şekillenen toplumsal değerlere hâkim bir surette gelişimi devam eden yapıya sahiptir. Süreklilik içerisinde gelişiminin devam etmesi hali, kültürel miras varlıklarının özelliklerine uygun biçimde korunması için devamlı bir çabayı gerekli kılmaktadır. Söz konusu gereklilik, kültürlerarası temasların artırılmasının toplumsal menfaatten ziyade, kültürel çeşitliliği yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığı görüşünden ileri gelmektedir (Bird ve Stevens, 2003, s. 402).

Kültürlerarası temasların yoğunlaşması, küreselleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan bir durumdur. Kültürlerin homojenleştirilmesine yönelik yapılan küreselleşme çalışmaları, kültürel manipülasyona neden olduğundan toplumların bu tahrifatı engelleyecek bilince ve güce sahip olmaları gerekmektedir (Ning, 2002, s. 112). Çünkü kültür, toplumsal kimliğin oluşumunda etkili olan anahtar kavramlardan biridir. Kültürün küreselleşme gibi çeşitli dış etkilerden kaynaklı korunamaması, toplumsal kimliğin varlığını tehdit edeceğinden konu üzerinde hassasiyetle durulmalı ve olası her tür probleme karşı önlem alınmalıdır (Sotshangane, 2002, s. 224). Özellikle, kültürel çeşitliliğin yoğun

olduğu kentlerde, kent ve toplum kimliğinin muhafaza edilmesi sürecinin kent arşivlerinin oluşumuyla kolaylaşacağı öngörülmektedir (Şeşen, 2016, s. 109).

Kent arşivleri, kentin tarihine ışık tutan bilgilerden güncel faaliyetlerine, coğrafi özelliklerinden gelenek ve göreneklerine kadar kente dair her tür bilgi ve belgenin araştırmacıların istifadesine sunulması görevini ifa etmektedir. Yerel kültür mirasını bir düzen dahilinde oluşturmak, korumak, erişime açmak ve gelecek kuşaklara aktarmak için çalışan kent arşivleri, yerel tarih ve kültür araştırmacıları için önemli araştırma merkezleridir (Ahmetbeyoğlu, 2010, s. 383).

Ülkelerin arşiv yapılarına ilişkin politikalarının değişiklik göstermesi ve yerellik özelliği bulunan arşivlerin şehir, bölge, eyalet, yerel gibi farklı kavramlarla adlandırılıyor olması kent arşivleri için kabul edilen genel geçer bir tanımın yapılamamasına neden olmaktadır. Kavramsal farklılıklar, arşivlerin bağlı bulunduğu idarî yapılar ve arşiv koleksiyonu üzerinde birtakım değişiklikleri beraberinde getirmektedir (Baydur, 2003, s. 264).

Ülkemizde kent veya şehir arşivi olarak kabul edilen bu arşiv türü, yerel yönetim birimleri (çoğunlukla belediyeler) tarafından üretilen ve arşiv değeri olan belgelerin muhafaza edildiği kurumlar olarak bilinmektedir (Keskin, 2010, s. 261). Yerel yönetim kuruluşlarının ürettiği dokümanların yanı sıra kentle ilgili yazılmış kitaplar, tezler, makaleler, gazeteler, haritalar, fotoğraflar, nadir eserler gibi belge grupları da kent arşiv koleksiyonunun kapsamında yer almaktadır. Kent arşivlerinin koleksiyonu, kurum arşivleri koleksiyonundan farklı olarak sağlama politikasına riayet etmek kaydıyla araştırmacı talebine veya ihtiyacına göre derlenebilmektedir. Koleksiyona dahil edilecek belge ve materyallerin opsiyonel biçimde seçilebilmesi kent arşivlerini, yapısal olarak kurum arşivlerinden ayırarak özel arşiv statüsüne taşımaktadır (Çiçek, 2010, s. 282).

Kent arşivi kavramı yerel tarih çalışmalarından bağımsız olarak ele alınamaz. 1870'li yıllarda başlayan yerel tarih yazıcılığı, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan gelişmelere binaen önem kazanmıştır. Belediyelerin kurulması, vilayet matbaalarının açılması, vilayetlerin idarî yapısı, nüfusu, coğrafi özellikleri gibi konuların bir araya getirildiği salnamelerin yayınlanması, seyyahların ziyaretleri bu gelişmeler arasında örnek gösterilebilir (Yalçın, 2013, s. 79). Bilinen ilk yerel tarih çalışmaları arasında; 1871 yılında İsmail Beliş Efendi'nin yazdığı Tarih-i Bursa ile Lamî Çelebi'nin yazdığı Şehrengiz-i Bursa, 1873'te Şakir Şevket tarafından kaleme alınan Trabzon Tarihi ve 1883'te Lütfi'nin hazırladığı Şam Tarihi yer almaktadır. 1928 Harf Devrimi'ne kadar kent tarihlerini konu alan altmıştan fazla çalışmanın yapıldığı bilinmektedir. Cumhuriyete geçtikten sonra açılan Halkevleri, kent tarihini anlatan çalışmaların sayısını ciddi manada artırmıştır. 1928'den 1955 yılına kadar yaklaşık 300 eserin yayınlandığı düşünülmektedir. Akademik çalışmalar ise genellikle 15. ve 17. yüzyıl tapu tahrir defterleri ve şerhiye sicilleri üzerine yoğunlaşmıştır (Aslan, 2000, s. 199).

Kent arşivlerinin ilk örnekleri 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlanmıştır. 1806-1918 yılları arasında varlığını sürdürmüş bir Alman Devleti olan Bavyera Krallığı, 1887 yılında bilinen ilk kent arşivi örnekleri sayılabilecek altı ilçe arşivini oluşturmuştur (Tekath, 1996, s. 8'den Ahmetbeyoğlu, 2010, s. 380'de aktarıldığı gibi).

Ülkemizde ilk kent arşivi, 2004 yılında İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Piriştina tarafından Ahmet Piriştina Kent Müzesi ve Arşivi adıyla kurulmuştur (Akkaya, 2015, s. 505). Akabinde kurulan diğer arşivler şöyle örneklendirilebilir:

- Koç Vakfı Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM)
- Vital-i Hakko Kreatif (Güzel Sanatlar) Sanatlar Kütüphanesi
- Antalya Kent Müzesi ve Arşivi
- Bursa Kent Müzesi ve Arşivi
- Çorum Belediyesi Kent Arşivi
- Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi
- Çanakkale Kent Müzesi ve Arşivi

- Giresun Kent Arşivi
- Denizli Kent Arşivi
- Bornova Kent Arşivi ve Müzesi
- Ödemiş Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi
- Erzurum Şehir Arşivi

Erzurum Şehir Arşivi

Erzurum Şehir Arşivi (ERŞA), 4 Ocak 2017 tarihinde Erzurum Teknik Üniversitesi (ETÜ) Senatosu kararıyla kurulmuş resmi bir arşivdir (Çamur, 2017). ETÜ Rektör Yardımcısı ve Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Murat Küçükkuşurlu'nun çabalarıyla Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığına bağlı bir birim olarak kurulan arşiv, 2022 yılı itibarıyla Büyükşehir Belediyesince tahsis edilmiş olan Erzurum Kalesi yanında bulunan iki tarihi konağa taşınmıştır. Hizmete açılması için faaliyetler yoğun biçimde devam etmektedir.

Erzurum Şehir Arşivi, 1. Dünya Savaşı sırasında yazılmış mektuplar, şehirde yapılan spor müsabakasının fotoğrafları vb. gibi Erzurum'un tarihini ve kültürünü ortaya koyan, yüz binden fazla arşiv belgesi, gazete, dergi, yıllık, fotoğraf, film gibi yazılı ve görsel materyalleri bir araya toplayarak Erzurum için ortak bir değer oluşturma amacını taşımaktadır. Ayrıca arşivdeki belge, gazete kupürü ve fotoğraflar dikkatli bir şekilde gözden geçirilerek yaklaşık 100 konu başlığı altında tasnif edilmiştir. Bunlar ERŞA'ya tahsis edilen konaklarda halkın hizmetine sunulacaktır. Bunlar arasında Erzurum'un sosyal, siyasî, ekonomik ve kültürel hayatı, spor faaliyetleri, geçmişte iz bırakanlar, dinî hayat, kadın ve çocuk, dernekler ve benzeri konular vardır. Söz konusu bu başlıklar en kısa zamanda sanal ortamda aktarılacak ve ersa.erkurum.edu.tr internet adresinde araştırmacıların ve ilgililerin dikkatine arz edilecektir. Gerek söz konusu konakta gerekse arşivin web sayfasında yabancı araştırmacılar için metinlerin İngilizce çevirilerine yer verilerek kullanıcı portföyünün genişlemesine katkı sağlayacak bir girişime en kısa zamanda başlanacaktır (Küçükkuşurlu, 2022).

1940'lı yıllarda Erzurum'da bulunmuş olan Cemaleddin Server Revrakoğlu, Erzurum'dan giderken, yaptığı çalışmalar sırasında toplamış olduğu 40 çuval dolusu belgeyi İstanbul'a götürmüştür. Bunlardan ancak bir kısmı Rahmetli Fahrettin Kırcıoğlu'dan Rahmetli Yunus Zeyrek'e, ondan da Erzurum Şehir Arşivi'ne intikal ettirilmiştir. Geri kalanların bir kısmı İstanbul'daki Süleymaniye Kütüphanesi ve Atatürk Kitaplığı'ndadır. Muhtemelen önemli bir kısmı da yurt dışındadır.

1829-1916 yılları arasındaki Rus işgalleri sırasında, Erzurum kütüphanelerindeki pek çok kitap Rusya'ya götürülmüş, bunlardan bir kısmı daha sonra İngiltere gibi ülkelere satılmıştır. Erzurum'un yaşamış olduğu işgaller, muhacirlik ve yangınlar sırasında pek çok belge yok olmuştur. Yakın zamanlarda, Erzurum'daki bazı resmi kuruluşlarda bulunan arşiv malzemesi, kâğıt yapılmak üzere SEKA'ya gönderilmiştir. Erzurum Şehir Arşivi, işte bunlardan arta kalan ve aslında önemli bir yekûn oluşturan belge ve dokümanları bünyesine almış ve böylece yok olmaktan kurtarmıştır (Çamur, 2017).

Arşiv koleksiyonunun büyük çoğunluğu bağış yoluyla oluşturulmuştur. Erzurum Şehir Arşivi'nin kurulmasını hızlandıran en önemli unsur, Abdurrahim Şerif Beygu'nun arşividir. ERŞA'nın kurulmasında önemli rol oynayan kişiler:

- Abdurrahim Şerif Beygu
- Dr. Şerif Soylu (torunları Ayşe İnci Şenel ve Atilla Soylu vasıtasıyla)
- Ahmet Somunoğlu (rahmetli kızı Hatice Somunoğlu vasıtasıyla)
- Ahmet Bahattin Doğusoylu
- Doç. Dr. Ali Servet Öncü
- Prof. Dr. Murat Küçükkuşurlu

- Araştırmacı Yazar Naci Elmalı
- Araştırmacı Murat Türker Tüfekçi

Erzurum Şehir Arşivi koleksiyonundan örnekler:

- 1867’de yayın hayatına başlayan ve Anadolu’nun ilk vilayet gazetesi olan Envar-ı Şarkiye’den itibaren 1980’e kadar çıkmış olan yerel gazetelerin koleksiyonları,
- 1928-1990 yılları arasında çıkmış olan pek çok ulusal gazetede yer alan Erzurum’la ilgili haber ve makaleler,
- Erzurum Amerikan Konsolosluğu’nun raporları,
- Erzurum İngiliz Konsolosluğu’nun yıllık ticaret raporları,
- Rus askeri makamlarının hazırlamış olduğu 1889 yılına ait Erzurum Kalesi ve Tabyalarına ait raporlar,
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Milli Kütüphane, Hilal-i Ahmer Arşivi gibi çeşitli ulusal arşivlerde var olan Erzurum’la ilgili çeşitli defter ve belgeler,
- Osmanlı Döneminde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında çıkmış olan Erzurum’la ilgili salnameler,
- Başta Trabzon, Kars ve Bayburt olmak üzere, Erzurum’a yakın pek çok şehre ait tarihi belgeler, raporlar ve gazeteler,
- Prof. Dr. Enver Konukçu Arşivi’ndeki bazı belge ve defterler,
- İngiliz arşivlerinde yer alan Erzurum’la ilgili belgeler,
- Çeşitli ulusal gazetelerin dijital kopyaları, Erzurum ile ilgili kitap ve makaleler

Yukarıda sayılan koleksiyonlara her geçen gün yenileri eklenmektedir. Örneğin Erzurumlu Araştırmacı Yazar Naci Elmalı, yılların emeği olarak biriktirdiği Erzurum dergileri koleksiyonunu Erzurum Şehir Arşivi’ne bağışlamıştır. Yine, yakın bir zamanda rahmetli olan Abdülhamit Turan’ın elindeki belgeler, vasiyeti üzerine oğulları tarafından Erzurum Şehir Arşivi’ne bağışlanmıştır. Bu belgeler arasında Erzurum’un tanınmış âlimlerinden Alvarlı Efe Hazretleri’ne ait orijinal mektuplar vardır.

Sonuç ve Öneriler

Arşivler bir toplumun geçmişi ile geleceği arasında köprü kuran ve kültürel birikimi gelecek nesillere taşıyan, olaylara ve zamanlara mana yükleyen önemli unsurlardan biridir. Böylesine önemli bir vazifeye sahip olan arşivler kendi içinde görev ve işlevlerine göre farklı türlere ayrılmaktadır. Özel arşiv grubunda yer alan kent arşivleri çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Kente ait kültür, kimlik gibi kavramların korunmasında, aynı zamanda yerel kültürel mirasın aktarılmasında etkin rol oynayan kent arşivleri üzerinde ciddiyle durulması gerekmektedir. Zira küreselleşmenin kültür çeşitliğine olan yaklaşımı, kültürleri homojenleştirme çalışmalarından anlaşılacağı üzere olumsuzdur. Küreselleşmenin neticesinde tüm kültürleri eriterek, tek bir kültür etrafında toplanılması amacıyla yürütülen çalışmalar, kültürlerin varlığını tehdit etmektedir. Bu noktadan hareketle, kültürlerin koruyuculuğu görevini taşıyan arşivler ve özellikle yerel kültür öğelerini koruma vazifesi olan kent arşivlerine büyük sorumluluk düşmektedir. Kent arşivleri ancak, geliştirdiği politikalar doğrultusunda alacağı önlemler ile uygulayacağı rasyonel kararlar sayesinde kültürel manipülasyonu engelleyebilecektir. Bunun yanı sıra yerel yönetimlerin üstlenmesi gereken bir diğer sorumluluk, toplumun bilinçlendirilmesi için gerekli çalışmaların yapılmasıdır. Bölge halkıyla iş birliği yapılması, kent arşivlerinin geliştirilmesi ve halk tarafından benimsenmesi noktasında büyük önem taşımaktadır.

Kent arşivleri yalnızca kurulum aşamasında değil, faaliyete geçtikten sonra da halk ile irtibatını güçlü tutmalıdır. Yerel gazetelerde veya varsa arşivin internet sayfasında düzenli aralıklarla arşivin

güncel durumu hakkında yazılar yazılması halkın, arşivle alakalı işleyişi takip etmesi adına gerekli olabilmektedir. Arşivin oluşturulmasında başlangıçtan tamamlanma aşamasına kadar edinilen deneyimler, yeni kurulacak arşivlere yol gösterici olabilmesi için sempozyum, söyleşi gibi organizasyonlarda paylaşılmalıdır.

Ülkemizde kent arşivlerinin kurulması bir hayli gecikmiş olmasına rağmen, son yıllarda kent arşivlerine olan ilgi artmış ve arşivler hızla kurulmaya başlanmıştır. Yeni kurulan arşivlerden olan Erzurum Şehir Arşivi'nin şehrin kültürel yapısını yansıtan, tarihine ışık tutan mühim bir koleksiyona sahip olması özellikle araştırmacılar için son derece sevindiricidir. Koleksiyonun internet üzerinden erişime açılması için yetkililer, yoğun bir biçimde çalışmalarını sürdürmektedir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

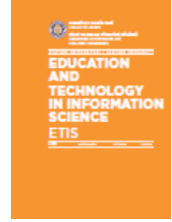
- Ahmetbeyoğlu, A. (2010). Kent arşivlerinin tarih ve kültür araştırmalarındaki yeri. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, 26-27 Mart 2010, Erciyes Üniversitesi: Bildiriler ve Tartışmalar Kitabı* içinde (ss. 375-386). Detay Yayıncılık.
- Akkaya, M. A. (2015). A Research on awareness level of Ahmet Piriştina İzmir City Archive and the museum (Apikam) in the town, as the earliest form of Turkey. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(3), 499-514. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48741/620089>
- Aslan, E. (2000). Yerel tarihin tanımı, gelişimi ve değeri. Z. A. Kızılyaprak (Yay. Haz.). *Tarih yazımında yeni yaklaşımlar küreselleşme ve yerelleşme* içinde (ss. 195-204). Tarih Vakfı Yayınları.
- Aytekin, H. ve Ateş, E. (2019). Küreselleşme ekseninde yeni kavramlar. *Turkish Studies*, 14(4), 1789-1804. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.39847>
- Baydur, G. (2003). Yerel araştırmalarda arşivlerin değeri. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(3), 263-270. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/269>
- Biçakçı, H. ve Yıldırım, C. (2018). İslam uygarlığında kent ve kentleşme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 541-561. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/issue/41200/444547>
- Bird, A. ve Stevens, M. J. (2003). Toward an emergent global culture and the effects of globalization on obsolescing national cultures. *Journal of International Management*, 9(4), 395-407. <https://doi.org/10.1016/j.intman.2003.08.003>
- Çamur, M. (2017, 13 Ocak). *Erzurum'a dair belgelere herkes ulaşabilecek*. Pusula Gazetesi. <https://www.gazetepusula.net/2017/01/13/erzuruma-dair-belgelere-herkes-ulasabilecek/>
- Çiçek, N. (2010). Şehir arşivlerinde sağlama politikası. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, 26-27 Mart 2010, Erciyes Üniversitesi: Bildiriler ve Tartışmalar Kitabı* içinde (ss. 278-296). Detay Yayıncılık.
- Devi, T. S. (2008). Impact of information technology on the societal archive: A case study of Manipuri manuscripts. *The International Information & Library Review*, 40(3), 179-184. <https://doi.org/10.1080/10572317.2008.10762779>
- Es, M. ve Ateş, H. (2010). Kent yönetimi, kentleşme ve göç: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Journal of Social Policy Conferences*, 48, 205-248. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/890/9892>
- Güler, T., Şahnağil, S. ve Güler, H. (2016). Kent kimliğinin oluşturulmasında kültürel unsurların önemi: Balıkesir üzerine bir inceleme. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11, 85-104. <https://dergipark.org.tr/en/pub/paradoks/issue/40191/478494>
- Kara, B. (2019). The impact of globalization on cities. *Journal Of Contemporary Urban Affairs*, 3(2), 108-113. <https://doi.org/10.25034/ijcua.2018.4707>
- Kayacan, T., Özel, Y. ve Kayacan, B. (2019). Kente kazandırılan yeni yaşam alanları. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 16, ss. 679-687. <https://doi.org/10.31590/ejosat.592411>

- Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın kent kimliği açısından irdelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 373-392. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19556/208658>
- Keskin, İ. (2010). Şehir arşivlerinin kurumsal ve toplumsal işlevleri. *Kent Hafıza Merkezleri: Kent Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzeleri Sempozyumu, 26-27 Mart 2010, Erciyes Üniversitesi: Bildiriler ve Tartışmalar Kitabı* içinde (ss. 260-277). Detay Yayıncılık.
- Koçak, H. (2011). Kent-kültür ilişkisi bağlamında Türkiye'de değişen ve dönüşen kentler. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 259-269. https://dergipark.org.tr/tr/pub/gopsbad/issue/48559/616610#article_cite
- Konakoğlu, Z. N. ve Bekar, İ. (2021). Kent kimliğinde kültürel miras yapıları: Trabzon örneği. *Social and Humanities Sciences Research*, 8(69), 1186-1195. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2423>
- Küçükbaşcı, M. S. (2010). *İslâm ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı (Cilt 38, ss. 441-446). <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehir#1>
- Küçükkoğlu, S. (2022, 12 Haziran). *Erzurum'un binlerce yıllık tarihi ve kültürü, şehir arşivi müzesinde sergilenecek*. <https://www.haberler.com/kultur-sanat/erzurum-un-binlerce-yillik-tarihi-ve-kulturu-sehir-15009976-haberi/>
- Lenzerini, F. (2011). Intangible cultural heritage: The living culture of peoples. *The European Journal of International Law*, 22(1), 101-120. <http://dx.doi.org/10.1093/ejil/chr006>
- Melluish, S. (2014). Globalization, culture and psychology. *International Review of Psychiatry* 26(5), 538-543. <https://doi.org/10.3109/09540261.2014.918873>
- Negiz, N. (2017). Kentlerin tarihsel sürdürülebilirliğinde kültürel miras: Önemi ve değeri üzerine düşünmek. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 159-172. https://dergipark.org.tr/tr/pub/adibd/issue/56413/787570#article_cite
- Ning, W. (2002). Globalization and culture: The Chinese cultural and intellectual strategy. *Neohelicon*, 29, 103-116. <https://doi.org/10.1023/A:1020382106504>
- Önem, A. B. ve Kılınçaslan, İ. (2005). Haliç bölgesinde çevre algılama ve kentsel kimlik. *İTÜ Dergisi/a, Mimarlık, Planlama ve Tasarım*, 4(1), 115-125. http://itudergi.itu.edu.tr/index.php/itudergisi_a/article/view/947
- Patra, I., Reddy, U., N.S., V. ve Pallathadka, L. K. (2022). Role of art conservation science in the study of tangible cultural heritage. *Journal of Positive School Psychology*, 6(3), 3134-3139. <https://www.journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/2095>
- Rouhi, J. (2017). Definition of cultural heritage properties and their values by the past. *Asian Journal of Science and Technology*, 8(12), 7109-7114. <https://www.journalajst.com/definition-cultural-heritage-properties-and-their-values-by-past>
- Sarı, V. İ. ve Kındap, A. (2018). Türkiye'de kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin analiz. *Sayıştay Dergisi*, 108, 39-72. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/issue/61564/919231>
- Silva, A. T. ve Roders, A. P. (2012). Cultural heritage management and heritage (impact) assessments. https://www.researchgate.net/publication/323783537_Cultural_Heritage_Management_and_Heritage_Impact_Assessments
- Sotshangane, N. (2002). What impact globalization has on cultural diversity? *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 1(4), 214-231. <https://dergipark.org.tr/en/pub/alternatives/issue/1722/20963>
- Şeşen, Y. (2016). Kent arşivi kültürü ihtiyacımız. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(1), 108-113. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48657/618834>
- Türk Dil Kurumu. (t.y). *TDK etimoloji* sözlüğünde. 12 Mayıs 2022 tarihinde [https://sozluk.gov.tr/adresinden erişildi](https://sozluk.gov.tr/adresinden-erisildi).
- UNESCO Glossary. (2009). *Framework for Cultural Statistics*. <http://uis.unesco.org/en/glossary-term/cultural-heritage>
- Yalçın, E. (2021). Kent kimliği kavramının Üsküp ve Saraybosna çarşıları üzerinden değerlendirilmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 30(1), 127-148. <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TkRRReU9URTBOQT09>
- Yalçın, Y. (2013). *Türkiye'de özel arşivlerin yeniden yapılandırılması: Kent arşivi modeli* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.

Education and Technology in Information Science (ETIS)

Dergi sayfası: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etis>

DERLEME MAKALE / LITERATURE REVIEW

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş Tarihi / Received: 25.03.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 07.06.2023

Hakemli Yazılar / Refereed Papers

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

Yayla, K. ve Zencir, M. B. (2023). Sosyal ve beşerî bilimler araştırmacıları bilimetrik çalışmaları nasıl yürütür? Yöntemler, veri tabanları ve araçlar. *Education and Technology in Information Science*, 1(1), 36-57.

Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmacıları Bilimetrik Çalışmaları Nasıl Yürütür?

Yöntemler, Veri Tabanları ve Araçlar

How Social and Humanities Researchers Conduct Scientometric Studies?

Methods, Databases, and Tools

Kemal YAYLA^{1,*} , Mithat Baver ZENCİR²

1 Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, kemal.yayla@ikcu.edu.tr

2 Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, mithatb.zencir@ikc.edu.tr

*Sorumlu yazar (Corresponding): Kemal YAYLA

Öz

Bilimsel çıktıkların değerlendirilmesi ve ölçülmesi, bilim dünyasını şekillendiren araştırma alanları ve kurumlar için hayati önem taşımaktadır. Bilimsel ölçme ve değerlendirmede çağdaş yaklaşımları, araçları ve kaynakları tanımak ve bunları doğru ve güvenilir bir şekilde kullanmak çok önemlidir. Özel bir araştırma alanı olarak bilimetri, etkili analitik yöntemleri benimser ve günümüz dünyasında geçerliliğini koruyan bilimsel üretkenliği ölçmek için yaygın olarak kullanılır. Bununla birlikte sosyal ve beşerî bilimlerdeki bilimetrik çalışmaların yürütülmesi, bu alanlara özgü faktörlerden etkilenmektedir. Bu çalışma, literatür taramasına dayalı olarak sosyal ve beşerî bilimlerde bilimetrik araştırma yürütmek için kullanılabilecek kavramsal çerçeve, metodolojiler, araçlar ve veri kaynakları hakkında kapsamlı ve güncel bir bakış açısı sunmaktadır. Literatür taraması, yazılımın özelliklerine ilişkin performans ölçütlerini ve analitik yöntemleri incelemektedir. Bu araştırma, bilimetrik analiz yöntemlerini, araçlarını ve yazılımlarını incelemektedir. Aynı amaç için tasarlanmış iki R programlama dili paketi ve üç Python programlama dili paketine ek olarak, yedi ücretsiz yazılım scientometric araştırmanın tasarımı için değerlendirilmiştir. Araştırma, sosyal ve beşerî bilimlerdeki akademisyenlerin bu yöntemleri kapsamlı bir şekilde anlamalarını sağlamak için scientometric analiz tekniklerini, bibliyografik veri tabanlarını ve kavramları vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilimetri, Derleme, Bibliyografik veri tabanları, Bilimetrik yazılımlar

Abstract

The evaluation and measurement of scientific output have become vital for research fields and institutions that shape the realm of science. In scientific assessment and appraisal, it is crucial to recognize contemporary approaches, instruments, and resources and utilize them precisely and dependably. As a specialized area of research, Scientometrics adopts efficient analytical methods and is extensively used to gauge scientific productivity, remaining pertinent in today's world. Nevertheless, the execution of scientometric studies in social sciences and humanities is affected by specific factors inherent to these domains. This study presents a thorough and current insight into the conceptual framework, methodologies, tools, and data sources that can be employed for conducting scientometric research in the social sciences and humanities based on a literature review. The literature review examines performance metrics and analytical methods concerning the software's features. This investigation explores scientometric analyses' methods, tools, and software. Seven free software were evaluated for the design of the scientometric inquiry, in addition to two R programming language packages and three Python programming language packages designed for the same objective. The research emphasizes scientometric analysis techniques, bibliographic databases, and concepts, providing scholars in the social sciences and humanities with a comprehensive understanding of these methods

Keywords: Scientometrics, Review, Bibliographic databases, Scientometric softwares

Dergi İletişim / Journal Communication

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü / Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Information and Document Management

Posta Adresi / Postal Address: Atatürk Üniversitesi Yeni Edebiyat Fakültesi 25400, Yakutiye, Erzurum/ TÜRKİYE / TURKEY

Tel/Phone: +90 442 231 11 11 / 8122

Giriş

Bilimsel araştırma, son yüzyılda insanlığın gerçekleştirdiği en önemli faaliyetlerden biri olarak kabul edilmektedir. Tarih boyunca insanlar, bilgi, teknoloji ve yeniliklerle karşılaştıkları zorlukları aşarak bir sonraki medeniyet seviyesine ulaşmışlardır. Ancak günümüzde modern yaşamın ekonomik ve çevresel etkileri, sürdürülebilirliğin insan yaşamının devamlılığı için önemli bir unsur olarak öne çıkmasına neden olmuştur (Bettencourt ve Kaur, 2011, s. 19540). Bu nedenle, çok boyutlu problemlerin çözümü için bilimsel faaliyetlerin farklı alanlardan edinilen bilgilerin katılımıyla ve disiplinler arası bir bakış açısıyla yürütülmesini zorunlu kılmaktadır (Meagher vd., 2008, s. 162). Bu yeni paradigma, sosyal ve beşerî bilimlerin, sürekli değişen ihtiyaçlar ve sosyal gerçekliklere daha esnek ve farklı bakış açılarıyla katkı sağlamasını zorunlu kılmıştır (Fischer vd., 2011, s. 342). Disiplinler arası araştırma, birden çok alandan gelen bilgileri birleştirerek karmaşık sorunları çözmek için gerekli olup, eşitsizlik, yoksulluk ve sosyal adalet konusunda daha geniş bir perspektif sağlayarak daha etkili çözümlere ulaşılmasını kolaylaştırır. Bilim insanları, disiplinler arasında iş birliği yaparak daha uzun soluklu çözümler üretebilmek için kullandıkları yöntemler arasındaki farklılıklarını anlamaya odaklanarak herkes için daha iyi çözümlere katkıda bulunabilirler (Slaughter ve Leslie, 1997, s. 38).

Tüm araştırma disiplinleri bilgi üretme süreçlerinde kendine özgü yöntemleri kullanmaktadır. Sosyal ve beşerî bilimlerdeki araştırmacılar sorunlara çözüm getirirken kendi disiplinlerinin özgün yöntemleri yanında, bazen farklı disiplinlerde geliştirilen kuram veya yöntemleri de kendi alanlarına uyarlarlar (Proctor ve Capaldi, 2006, s. 109). Bu tür bir yaklaşım “zor bilimler” (hard sciences) olarak da bilinen deneysel ve teknik bilimlerde çalışan bilim insanlarının kullandığı değerlendirme kriterlerini, ölçme ve analiz araçlarını sosyal ve beşerî bilim alanlarına uyarlanmasını akla getirmektedir (Bonaccorsi vd., 2017, s. 611; Ochsner vd., 2017, s. 4).

Bilim ve teknoloji araştırmaları güvenilir bilimsel ölçümler ve yöntemler kullanarak bilimsel çalışmaların ekonomik ve sosyal etkisini değerlendirmektedirler (Bozeman ve Sarewitz, 2011, s. 2). Bununla birlikte sosyal bilimlerdeki araştırmacılar akademik çalışma sonuçlarını yorumlamak için nicel analiz yöntemlerinin benimsenmesini gerektiren iş birliğine dayalı çalışma geleneğinin olmaması, akademik üretim sonucunda tercih edilen yayın türlerindeki farklılıklar, veri kullanımının ve alana özgü veri tabanlarının azlığı gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır (Van Raan, 2004, s. 22). Bunlara ek olarak politika yapıcılar ve yükseköğretim eğitim kurumları araştırmacıların, üniversitelerin ve fon sağlayıcıların performansını değerlendirmek için akademik yayınlar, patentler, atıflar ve uluslararası iş birlikleri gibi akademik göstergeleri kullanmaktadır. Bu zorluklar ve bilimsel çalışmaların değerlendirilmesi süreçleri, nicel analiz yöntemlerinin, özellikle bibliyometrik ve bilimetric yöntemlerin, sosyal ve beşerî bilimlerdeki önemini artırmıştır. Bu yöntemler, özellikle beşerî bilimlerde görülen iş birliğine dayalı çalışma geleneğinin eksikliğini giderme ve akademik çıktıları etkin bir şekilde yorumlama gibi konularda nicel ölçümler sunarlar. Ayrıca, geniş bir veri tabanı yelpazesinde çeşitli yayın türlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye olanak tanır (Lund, 2022, s. 2). Akademik yükseltme ve performans değerlendirmelerinin yaygınlaşması, bu yöntemlerin değerlendirme süreçlerindeki kullanımını vazgeçilmez kılmıştır. Bilimsel yayınlar, patentler, atıflar ve iş birlikleri üzerinde gerçekleştirilen analizler, daha kapsamlı ve tutarlı performans değerlendirmelerini mümkün kılar. Dolayısıyla bibliyometrik ve bilimetric yöntemler sosyal ve beşerî bilimlerde özellikle araştırma performansının değerlendirilmeye başlamasıyla birlikte daha da önem kazanmıştır (Franssen ve Wouters, 2019, s. 1124; Hellqvist, 2010, s. 315).

Bu çalışma, sosyal ve beşerî bilim alanlarında çalışan araştırmacılar için veri toplama kaynakları, performans analizi, bilim haritalama ve görselleştirme araçları da dâhil olmak üzere, bilimetric araştırma yürütmek için kullanılan araç ve kaynakları hakkında bir inceleme sunmayı amaçlamaktadır.

Bilimtri ve Kökenleri

Yirminci yüzyılın başlarında hâkim olan pozitivist bilim sosyolojisi, sanayileşmenin yarattığı düşünce geleneğinin içinde bilimsel üretim ve iletişim süreçleri de dâhil olmak üzere tüm akademik faaliyetlerin niceliksel yasalarla anlaşılabilceğini ileri sürmüş ve bu düşüncenin izleri bilim tarihçileri ve bilgi sosyologları tarafında da açıkça ortaya konulmuştur (Hess, 1997). Pozitivist gelenek, akademik faaliyetleri maddi koşulları kontrol ederek, matematiksel kavram ve araçları kullanarak yüksek oranda tekrarlanabilir bilgi üreten eylemler bütünü olarak adlandırır. Bu yaklaşım bilimin her koşulda doğa yasalarını sadece deney ve gözlemlerle açıklayacağını vurgulamıştır. Buradan hareketle atıf sayımları, doğrudan atıflar ve yayınlarla araştırmacıları birbirine bağlayan atıf ağları da dâhil olmak üzere çok sayıda matematiksel yöntem ve performans ölçütü kullanan bir alt araştırma alanı olan bilimtrinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Sooryamoorthy, 2020; Gingras, 2016).

Bilimsel üretimin ölçümüne yönelik ilk organize fikirler, kütüphanecilik ve bilgi bilimi alanının kurucularından Paul Otlet'in bir kitabın ya da yazarın ne sıklıkla okunduğunun istatistiksel bir ölçümle belirlenmesi gerektiğine dair görüşlerini ortaya koyduğu 1920'li yılların başlarına kadar götürülebilir (Rousseau vd., 2018; Rousseau, 2014). Bazı bilim tarihçileri ise nicel analizlere dayalı metodların izlenmesine yönelik çalışmaları, çoğunlukla 1950 ve 1960 yıllarda gerçekleştirilen John Derek de Solla Price ve Eugene Garfield'in çalışmalarına dayandırılmaktadır. Ancak Godin (2006) 1950 öncesi çalışmalarda da bibliyometri veya bilimtrik yöntemlerin ilk örneklerinin görüldüğünü ve 1900'lü yılların başında James McKeen Cattell'in çalışmalarının bibliyometrik çalışmaların ilk uygulamalı örneklerini oluşturduğunu belirtmektedir (Godin, 2006, s. 110).

Bilimin niceliksel analizine ilişkin farklı görüşlerin zaman içinde olgunlaştığı görülmektedir. Örneğin, bilimsel eylemlerin etkileri bakımından "büyük" ve "küçük" olarak kategorize edilebileceğini öne süren Price (1963) bilimsel araştırma disiplinleri arasındaki ayrıma vurgu yapmıştır. Price'a göre bazı araştırma alanları, deneysel çalışmalar gibi kontrol edilebilenler, diğerlerine göre daha somut sonuçlar üretmektedir. Pritchard (1969) bunu daha da somutlaştırarak kitapların ya da diğer bilimsel iletişim araçlarının matematiksel ve istatistiksel analizini; başka bir deyişle, bilimsel bir etkinlik olarak kaydedilmiş bilimsel söylemin matematiksel analizini tanımlamaya çalışmıştır. Bibliyometri olarak ifade ettiği bu çalışmanın kapsamı zaman içinde farklı araştırmacılar tarafından başka isimlerle genişletilmiştir. Nalimov ve Mulchenko (1971) tarafından hazırlanan raporda bahsedilen Bilimtri (Scientometrics - Naukometria) kavramı; bilgiyle ilgili süreç olan bilimin gelişimi üzerine nicel araştırma yöntemleri geliştirmek olarak tanımlanmıştır. En geniş tanımıyla, bilimtri, atıf sayısını sayan, yönlendirilmiş atıflarla yayınları ve araştırmacıları birbirine bağlayan, atıf ağları gibi birden fazla matematiksel yöntemi ve performans ölçütlerini kullanan derinlemesine uzmanlaşmış bir araştırma alanı olarak adlandırılmıştır (Sooryamoorthy, 2020; Rousseau vd., 2018; Gingras, 2016; De Bellis, 2009).

Bilimtri, Bibliyometri ve İnformetri'nin Taksonomik Olarak Benzerlikleri ve Farklılıkları

Bilimtri akademik veri tabanlarında indekslenen bilimsel yayınlar aracılığıyla bilimsel çalışmaları incelemek veya ölçmek için kullanılan bir dizi sayısal tekniği kapsar. Bir olgu veya yöntemi tanımlamak için birden fazla terimin kullanıldığı akademik terminolojide bazen ufak farklılıklarla benzer yöntemlerin bazen birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Örneğin İnformetri (Egghe, 2005; Blackert ve Siegel, 1979; Nacke, 1979) ve Webometri (Thelwall vd., 2005; Björneborn ve Ingwersen, 2004) terimlerinin bibliyometri ve bilimtri ile aralarında farklılıklar olmasına rağmen genellikle

yöntemlerin ele aldığı konuların benzerliği nedeniyle ilgili yaklaşımları tanımlamak için kullanıldığı görülmektedir.

Tarihsel bir perspektiften bakıldığında, bilimetri, bibliyometri ve enformetri kavramlarının tümü açıklayıcı, değerlendirici ve idari amaçlarla bilimsel performansı analiz etmeyi, ölçmeyi ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır (Cronin, 2013, s. 9). Bununla birlikte her bir kavramın analiz birimleri ve araştırma kapsamaları farklılık göstermektedir. Örneğin bilimetri bilimsel faaliyetleri ölçmeye, disiplinleri ve araştırma çıktıları haritalandırmaya ve bilim insanlarının, bilim insanı gruplarının, kurumların ve ülkelerin karşılaştırmalı değerlendirmesine ve bunların katkısına odaklanır. Buna karşılık bibliyometri, yayınlar ve bilimsel iletişim hakkında daha genel bilgiler sağlar (Bar-Ilan, 2008, s. 7). Ayrıca, enformetri sadece bilim insanlarının değil, tüm sosyal grupların bilgi üretimini açıklamaya çalışır (Tague-Sutcliffe, 1992, s. 2). Enformetri, bilimetri ve bibliyometri ile örtüşmekle birlikte, genellikle her zaman bilimsel olarak üretilen bilgiye odaklanan bilimetrinin bir alt alanı olarak kabul edilir (Rousseau vd., 2018).

Güncel çalışmalar gelişmiş bilgi ve iletişim ağlarının analizi için enformetrik analizleri kullanmaktadır. Enformetrik yaklaşım öncelikle bilgi yayılımının nicel analizi ve bunun bilimsel topluluk üzerindeki etkisiyle ilgilenmektedir. Buna karşılık, webometri esas olarak akademik kurumlar arasındaki web bağlantılarını analiz etmeye odaklanırken, altmetri araştırma çıktıları üzerindeki çevrimiçi ilgiyi ve sosyal medya etkisini ölçmektedir (Priem vd., 2012, 2010). Webometrik ve altmetrik çalışmalar arasındaki temel fark incelenen konunun özelliklerini ve sınırlarını nasıl ölçtükleri ve sıraladıklarında yatmaktadır. Bu yöntemler, amaçlarındaki farklılıklara rağmen bilimsel bilginin çeşitli alanlardaki etkisini incelemeyi hedefler (Hood ve Wilson, 2001). Bilimsel yayınların yanı sıra, önemli bir ticari değere sahip olan patentler de modern çalışmalarda yaygın olarak "patent analizi" olarak bilinen teknometrik analizlere tabi tutulmuştur (L. Zhang vd., 2013). Teknometri ise ticari dünyadaki patentlerin özelliklerini ve değerlerini analiz etmek için kullanılan bir yöntemdir (Coccia, 2005, s. 946). Bu yöntemler, bilimsel iletişimin ve toplum üzerindeki etkisinin anlaşılmasını ilerletmek açısından önem taşımaktadır.

Bilimsel araştırmaların değerlendirilmesine yönelik nicel yöntemlerdeki temel farklılıklar ortaya konulduktan sonra, sosyal ve beşerî bilimler alanında bu yöntemlere yönelik kullanılan en kapsayıcı yaklaşımın bilimetrik analiz yöntemi olduğu söylenebilir. Bu yaklaşım, araştırmacıların sosyal ve beşerî bilimler alanında hesaplamalı araştırmalar yürütmesine ve mümkün olan en geniş kapsama alanına ulaşmasını mümkün kılmaktadır. Bu karşılaştırmalı değerlendirmenin ardından, sosyal ve beşerî bilimler alanındaki araştırmacıların, akademik çalışmalar arasındaki ilişkileri betimlemeleri, bilginin nasıl üretildiğini ve yayıldığını daha iyi analiz etmeleri için çeşitli bilimetrik araç ve yöntemler tanıtılmıştır. Bu araç ve yöntemler Cobo vd. (2011) ve Moral-Muñoz vd. (2020) tarafından yürütülen çalışmalarda incelenen ve ücretsiz erişilebilen yazılımlarla R ve Python gibi bilimsel analizlerde sık tercih edilen programlama dilleri için üretilen bilimetrik analiz paketleri arasından seçilerek tanıtılmıştır. Bu sayede mümkün olan en geniş araştırmacı topluluğunun bilimetrik yöntemlere ilişkin farkındalığın artırılması hedeflenmiştir.

Veri Tabanları, Yöntemler ve Araçlar

Bibliyografik Veri Tabanları

Bilimsel üretimin değerlendirilmesi, yayın verilerinden türetilen kalite ölçütleri ile mümkün olmaktadır. Bu süreçte kullanılan verinin amaca uygunluğu, yapılan değerlendirmenin tutarlığına önemli ölçüde etki etmektedir. Kullanılan veri setinin derlenmesi ve analizin hazır hale getirilmesinde seçilen veri kaynaklarının nitelikleri büyük önem kazanmaktadır. Uygulamalı bilimler alanında yapılan

çalışmalar için oluşturulan yapılandırılmış deney ve gözlem verilerinin benzerleri olarak bilimsel yayınların üst verilerini tutan bibliyografik veri tabanları oluşturulmuştur. Bu veri tabanlarının en eski ve en çok bilineni ilk defa Bilimsel Bilgi Enstitüsü (ISI- Institute for Scientific Information) tarafından geliştirilmiş olan Science Citation Index (SCI) veri tabanıdır. Bugün birçok ülkede akademik kalite göstergesi olarak kullanılan “Web of Science Core Collection”ı (WoS) oluşturan veri tabanlarından olan SCI 1964'te kullanılmaya başlanmış, daha sonra Social Sciences Citation Index (SSCI) 1973'te ve Arts & Humanities Citation Index (AHCI) ise 1978'de kullanıma sunulmuştur (Pranckutė, 2021, s. 3; Visser vd., 2021, s. 21)

Bilimetric araştırmalar için uzunca bir süre başvuru yegâne veri tabanı olan WoS'a, Kasım 2004'te atf verilerini içeren iki yeni akademik bibliyografik veri kaynağı eşlik etmeye başlamıştır. Geliştirilen ilk veri tabanı olan Scopus kütüphanecilerin ve araştırmacıların ihtiyaçlarına yanıt olarak 2002 yılında geliştirilmeye başlanan bir bilimsel elektronik kaynaktır. Birçok bilimsel disiplindeki araştırma makalelerinin bağlantılarını alıntılanak, alıntılanan belgeleri aramak ve bu makalelerin tam metnine erişmek için tasarlanmıştır. 2004 yılının sonlarında ticari olarak piyasaya sürülen platform, milyonlarca ilgili belgenin arama sonuçlarını yayın yılı, konu alanı, üyelik, ülke, yazarlar, belge türü ve daha fazlasına göre hızlı bir şekilde tanımlamak ve kategorize etmek için kullanılmaktadır (López-Cózar vd., 2017a, s. 34). Ek olarak kullanıcıların bir makaleye ne sıklıkta atıfta bulunduğunu ve referanslar bölümünde bu makaleden kimin alıntı yaptığını hızlı bir şekilde görmelerini sağlayarak, alıntı metriklerini nitel araştırma için fonksiyonel bir araç haline getirmektedir (Baas vd., 2020, s. 378).

Hizmete sunulan bir diğer akademik veri kaynağı akademik yayınlar için geliştirilmiş bir arama motoru olan Google Scholar'dır. Google Scholar 2004 yılında kullanıma sunulmasının ardından akademik bilgi arama sektöründe hızla popülerlik kazanmıştır. Google Scholar birçok araştırma disiplinine ait belge türünü ve farklı dilden bilimsel literatürü indeksleyen ve aynı zamanda birçok değerli ek hizmeti ücretsiz sunan bir arama motoru olarak özellikle beşerî ve sosyal bilimlerdeki akademik başarının değerlendirilmesinde devrim yaratmıştır. Çünkü kaynağı ne olursa olsun herhangi bir belgenin sahip olduğu atf sayısını göstermektedir (Martín-Martín vd., 2016, s. 1478). WoS ve Scopus'tan farklı olarak Google Scholar kapsayıcı ve otomatik bir yaklaşım izleyerek, tarayıcılarının web üzerinde bulup erişebildiği, yayıncılarıyla yaptıkları anlaşmalar aracılığıyla ödeme duvarlarının arkasındakiler de dâhil olmak üzere, akademik gibi görünen her türlü belgeyi dizine eklemektedir (López-Cózar vd., 2017b; Georgas, 2014, s. 511).

İnternet için arama motoru geliştiren bir diğer şirket olan Microsoft, akademik araştırmaların taranması için geliştirdiği Microsoft Academic Search'ü, Google Scholar'dan hemen sonra 2006 yılında kullanıma sundu, ancak bu arama motoru uzun ömürlü olmayarak 2012 yılında kullanımdan kaldırıldı (Wang vd., 2020, s. 397). 2015 yılında ise farklı bir girişimle kendi arama motoru olan Bing'in web tarama altyapısına dayanan Microsoft Academic (Harzing ve Alakangas, 2017) adlı yeni bir platformu geliştiren Microsoft bu sistemi rakibi olan Google Scholar'ın aksine kolay bir ara yüz aracılığıyla değil, doğrudan bir program ara yüzü olarak erişime açmıştır. Yeni sürümde akademik çalışmaları ve patentleri en az yanlılık içerecek şekilde dizinlemesi amaçlanmış, bu doğrultuda yayın ön baskıları, konferans bildirimleri ve patent verilerine kadar pek çok bibliyografik veri kullanıma sunulmuştur. Microsoft Academic 2021 yılı sonunda hizmeti sonlandırılmıştır (Tay vd., 2021). Kısa bir süre sonra kâr amacı gütmeyen OurResearch kuruluşu yalnızca patent verileri hariç olmak üzere eksiksiz Microsoft Academic Graph (MAG) verilerini koruyacaklarını ve bunu geliştirmeye devam ettireceklerini bildirmiştir. Bu oluşum veri yapısını OpenAlex (<http://openalex.org>) platformuna aktararak yoluna Microsoft'tan bağımsız bir biçimde devam etmektedir (Scheidsteger ve Haunschild, 2023).

Bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte akademik veri sağlayıcılarının sayısı çeşitli girişimlerle birlikte artış göstermiştir. Yukarıda bahsedilen ilk dönem sistemlerin yanına farklı hizmet modellerini benimsemiş platformlar da katılmıştır. Artan bibliyografik veri ihtiyacını karşılamak için

yeni platformlar, geleneksel ticari veri sağlayıcılarının aksine kullanıcılara ücretsiz erişim sunan işletme modellerini tercih etmiştir (Herzog vd., 2020, s. 388). Dimensions, belirli bir veri şablonu ve çoklu veri kaynakları ile bütünleşmiş bir altyapı sağlayan bu platformlar arasında en büyüklerinden biridir. Dimensions'ın veri tabanı, diğer veri sağlayıcılardan farklı olarak, işbirlikçi bibliyografik veri tabanlarında bilimsel araştırmaları Kalıcı Tanımlayıcılar (Persistent Identifiers-PID) ile ilişkilendirme yeteneği ile donatılmıştır (Herzog vd., 2020; Hook vd., 2018). Böylece kullanıcıların akademik çalışmalara veri siloları olarak saklamak yerine ilişkisel ve yapılandırılmış bir veri şablonu aracılığıyla erişmesine olanak tanımaktadır (Mouratidis, 2019; Adams vd., 2018; Thelwall, 2018).

Bibliyografik veri tabanları ile veri paylaşım modeline göre oluşturulan bir diğer veri tabanı Lens.org'tur. Lens.org bilimsel literatürü ve patentleri keşfetmek, analiz etmek, ölçmek ve haritalamak için ücretsiz bir platform olarak erişime sunulmuştur. 1998 yılında Patent Lens olarak başlayan şirketin ilk odak noktasını patent literatürüne erişim sağlanması oluşturmuştur (Penfold, 2020, s. 341). Güncel kullanımda Lens.org; bilimsel çalışmalar, patentler, PatSeq ve koleksiyonlar gibi üç benzersiz içerik setini ve bir yönetim aracını birleştiren bir üst veri toplayicisidir (Jefferson vd., 2019) Kâr amacı gütmeyen Cambia ve Queensland Teknoloji Üniversitesi arasındaki bir iş birliği girişimi olan platform, PubMed, CrossRef ve Microsoft Academic Graph'tan sağlanan bilimsel yayın bilgilerini kendi veri tabanında ilişkilendirerek patent ve akademik literatür arasında ilişkisel bir platform oluşturma yoluna gitmiştir (Jefferson vd., 2021).

Değişen akademik veri ortamındaki en önemli, açık üst veri altyapı sistemlerinden birisi de resmi bir dijital nesne tanımlayıcı (DOI) kayıt ajansı olan Crossref'tir (Hendricks vd., 2020, s. 415). Crossref, akademik yayınlara atanan en kalıcı tanımlayıcıları sağlayan ve bu yayınlara ilişkili üst verileri yayımlayan ve kâr amacı gütmeyen bir dernektir. 2000 yılında akademik dergiler arasında kalıcı yayıncılar arası alıntı bağlantısını sağlamak için yayıncılar tarafından ortak bir çaba olarak kurulan sistem, dijital nesnelere (makaleler, veri kümeleri, monografiler, raporlar vb.) ayırt edici bir biçimde tanımlar (Harzing, 2019). DOI, belgenin kullanım ömrü boyunca sabit kalır ve URL dâhil üst verilerine bağlı kalarak belgeye erişim sağlar. Çevrimiçi bir belgeye DOI tarafından atıfta bulunulması, mevcut URL'sini kullanmaktan daha kalıcı bir bağlantı sunmaktadır. URL'de bir değişiklik olması durumunda, DOI'nin yeni URL'ye bağlanması için yayıncıların üst verileri güncellemesi gerekir (Borrego vd., 2023, s. 3).

Yukarıda bahsedilen veri tabanları bilimetrik araştırmalarda en sık tercih edilen veri tabanlarını oluşturmaktadır. Bu veri tabanları dışında bibliyografik veri sağlayan Semantic Scholar (Fricke, 2018) gibi akademik arama motorları, ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities) (Lavik ve Sivertsen, 2017), DOAJ (Directory of Open Access Journals) (da Silva vd., 2018; Morrison, 2017; Stenson, 2012) gibi dizinler de sosyal ve beşerî bilimler alanındaki araştırmalarda veri kaynakları olarak kullanılabilir.

Akademik Performans Göstergeleri

Bilimsel ilerlemenin merkezinde araştırma sonuçlarının yayımlanması ve bulguların kullanımının yaygınlaşması süreçleri yer almaktadır. Bu süreçler bilim insanlarının kitap, bilimsel dergi makalesi ve bildiri gibi faaliyet sonuçlarının kayıt altına alınmasıyla gerçekleştirilir. Araştırma değerlendirme çabaları araştırmacıların yayınlarının nicelik ve nitelik olarak kariyer gelişim süreçleri ile ilişkilendirilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla araştırma değerlendirme süreçleri akademik araştırmacı ve kurumlar için eskisine göre daha önemli hale gelmiştir. Somut göstergelerle akademik performansın değerlendirilmesini ve yayın göstergeleri olarak tanımlanan ölçütlerin kullanımını yaygınlaştırmıştır (Retzer ve Jurasinski, 2009, s. 394). Bilimetrik göstergeler olarak da adlandırılabilen akademik yayın göstergelerinin gelişimi, Eugene Garfield'in kurduğu atıf indeksi verileriyle doğrudan ilişkilidir. SCI ve

diğer benzer veri tabanları indekslenen makalelerin referansları üzerinden gerçekleştirilen atıf analizleri için de kullanılmaya başlanmıştır (Garfield, 1979, 1964).

Bilimetric göstergeler başlangıçta araştırmacıların araştırma alanları ile ilgili çalışmalarını belirlemeleri ve bilgi arama süreçlerine yardımcı olmaları için oluşturulmuşken sonraları bilimsel literatürün nicel olarak analiz edilmesini sağlamıştır (Cronin, 2013; Aksnes ve Taxt, 2004). Atıf sayıları ve göstergeleri, bilim ve teknoloji araştırmalarının yaygınlaşması ve araştırma değerlendirme süreçlerinin önem kazanmasıyla birlikte bilimsel araştırmanın bileşenleri olan araştırmacı, yayın, bilimsel kurumlar, araştırma fonları gibi farklı analiz birimleri için de hesaplanabilir hale gelmiştir (Aksnes vd., 2019, s. 10).

Yayın göstergeleri karşılaştırmalı performans değerlendirmesi için sıklıkla kullanılmakla birlikte, bazı özel durumlarda ihtiyaçlar ve hedefler doğrultusunda birtakım geliştirmelerle mevcut ölçüm veya faktörler de dikkate alınarak yeni göstergeler oluşturulabilir. Bibliyografik veri miktarının artışıyla birlikte farklı amaç ve istekler doğrultusunda performans göstergeleri geliştirilmiştir. Bu göstergelerin birçoğu atıf verileri ile ilişkili olduğundan atıf göstergelerini hesaplamak için geliştirilen yöntemler, normalleştirme işlemleri, veri tabanı kapsamı ve veri kalitesi hakkında çeşitli bakış açıları ile tartışmalar olmuştur (Wildgaard, 2015, ss. 877-878). Bu tartışmalar doğrultusunda akademik performansın ölçülmesi için çeşitli göstergeler oluşturulmuştur. Oluşturulan göstergeler bibliyografik veri tabanlarında yer alan veriler kullanılarak hesaplanmaktadır. Literatürde sık kullanılan bazı performans göstergeleri Tablo 1’de belirtilmiştir.

Tablo 1

En Sık Tercih Edilen Akademik Performans Göstergeleri

Adı	Yayın	Kullanım Amacı
h indeks	Hirsch (2005)	Kümülatif başarı
g indeks	Egghe (2006)	Bilim insanları arasındaki ayrım
R indeks	Jin vd. (2007)	Atıf yoğunluğu ve A indeksinin duyarlılığını ve ayırt edilebilirliği
m indeks	Bornmann vd. (2008)	Çekirdek-h bölgesinde yer alan araştırmaların etkisi
π -indeks	Vinkler (2009)	Bir araştırmacının üretimi ve etkisi, araştırmacının kendi alanında en üst sırada yer alan “seçkin” makalelerinin alıntı performansı
b indeks	Brown (2009)	Kendi kendine atıfların h indeksi üzerindeki etkisi ve bir alandaki makalelerin ilk %n'sine ait olan yayın setindeki makale sayısını belirleme
w indeks	Wu (2010)	Bir araştırmacının mükemmel makalelerinin bütünlük etkisi

Tablo1’de görülebileceği gibi oluşturulan performans göstergeleri farklı amaçlarla ve farklı bilimetric veriler kullanılarak oluşturulmaktadır. Bu göstergeler arasında h-indeksiyle ilgili göstergeler ile alıntıyla ilgili göstergeler arasındaki farkı, her birinin odaklandığı bilimsel performans yönü ve bunu ölçme yöntemi belirlemektedir. h-indeksi (Hirsch, 2005) gibi göstergeler, araştırmacının akademik performansına ve etkisini dikkate alır. Değerlendirme yaklaşımını araştırmacının hem yayın sayısı hem

de kalitesini belirlemeyi amaçlayan belirli sayıda alıntı almış yayınların sayısı ile ölçmeyi amaçlarlar. Atıfla ilgili göstergeler ise, yayınların aldığı alıntı sayısına yansıdığı gibi, öncelikle bir kişinin çalışmasının etkisine odaklanır. Bu göstergeler arasında etki faktörü, yayın başına alıntılar ve alan ağırlıklı alıntı etkisi yer alır (Wildgaard vd., 2014, s. 129). Bu göstergeler, genellikle kendi alanlarındaki diğer yayınlarla karşılaştırıldığında, h-indeksi ile ilgili göstergeler üretkenliği ve etkiyi ölçerken; alıntıyla ilgili göstergeler öncelikle oluşturulan bilimsel etkiye odaklanır (Bornmann vd., 2011, s. 356).

Atıf Analizleri

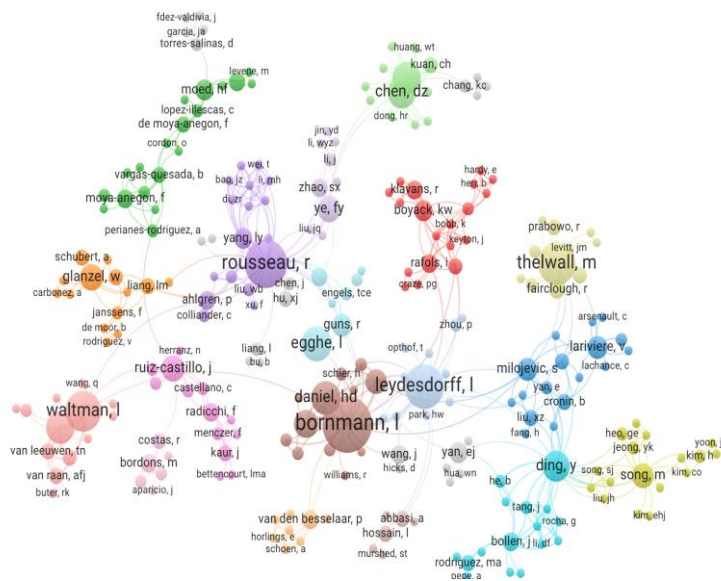
Yazar Ortak Atıf Analizi

Yazar Ortak Atıf Analizi (Author Co-citation Analysis – ACA), 1979'da Drexel Üniversitesi'nde çevrimiçi araştırmacıları tespit etmeye yönelik çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir atıf analiz yöntemidir. ACA, bir yazarın herhangi bir eserinin başka bir yazarla birlikte atıf yapma sıklığını sayarak bir akademik disiplinin entelektüel yapısını belirlemek, izlemek ve görselleştirmek için kullanılır (White, 1981, s. 17). ACA, ortak atıfta bulunan araştırmacıların "aynı türde şeyler" yaptıkları ve birikimli ortak atıf yollarının oluşturduğu gruplamalarla bilimsel bir disiplinin entelektüel yapısının ortaya konabileceği fikrine dayanmaktadır (White ve Griffith, 1981, s. 163).

ACA, bilimsel araştırmalarda etkili yazarları, konuları ve araştırma topluluklarını, bir dizi bilimsel yayında yazarların birlikte alıntılanma sayısına ve sıklığına dayalı olarak belirlemek için kullanılan bir yöntemdir. ACA'da yazarlar arasındaki ortak atıf ilişkisi, bilimsel makalelerin referans listelerinde birlikte bulunma sıklığına göre belirlenir. ACA'nın uygulama aşaması aynı referans listelerinde sıklıkla alıntılanan yazarların güçlü bir iş birliği ilişkisine sahip olduğu veya ortak bir araştırma alanına önemli katkılarda bulunduğu fikrine dayanmaktadır. ACA'nın sonuçları genellikle yazarların düğümler olarak temsil edildiği ve aralarındaki bağlantıların ortak alıntı ilişkilerinin gücünü temsil ettiği bir ağ grafiği olarak görselleştirilir (Chen, 2004, s. 5304). Şekil 1'de VOSviewer (Van Eck ve Waltman, 2010) programıyla Scientometrics dergisindeki araştırmacıları inceleyen örnek bir veri setinin ACA analizi gösterilmiştir.

Şekil 1

Örnek Bir Yazar Ortak Atıf Analizi Ağı

Açıklama notu: Şekil 1 <https://www.vosviewer.com/features/screenshots> kısmından alınmıştır.

Şekil 1’de görüleceği gibi veri setindeki yazarlar, bir ağ grafiği temsilinde düğümler olarak temsil edilir ve aralarındaki ortak alıntı ilişkileri, bağlantılar veya kenarlar olarak tanımlanmıştır. Matris gösteriminde ise yazarlar satırlar ve sütunlar boyunca listelenir ve matristeki hücreler, yazarlar arasındaki ortak atıf sıklığını temsil eder (White, 2003, s. 1253, 2001, s. 90) Hücreler, ortak alıntı ilişkisinin gücünü belirtmek için genellikle renk kodludur ve daha koyu renkler, daha güçlü bir ortak alıntı ilişkisini gösterir. Ortak alıntı ilişkisinin gücü genellikle bağlantıların kalınlığı ile gösterilir, daha kalın bağlantılar daha güçlü bir ortak alıntı ilişkisini gösterir. ACA sonuçları bir araştırma alanının zaman içindeki gelişimini araştırmak, belirli bir alandaki en etkili yazarları ve araştırma topluluklarını belirlemek ve gelecekteki araştırmalar için potansiyel alanların tespiti için de kullanılabilir (Nerur vd., 2008, s. 322; Acedo vd., 2006, s. 623).

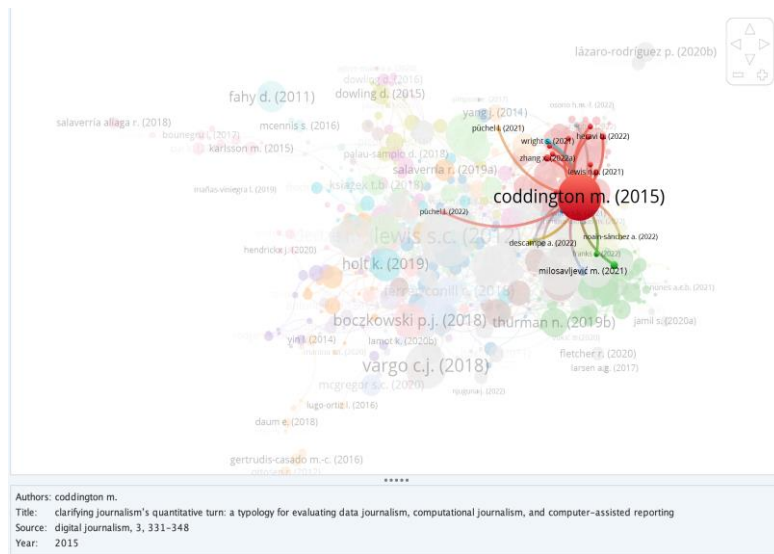
Doküman Ortak Atıf Analizi

Doküman ortak atıf analizi (Document Citation Analysis- DCA), bilimsel belgeler arasındaki ilişkileri incelemek için bibliyometrik ve bilimetric analizlerde kullanılır. Aynı bağlamda iki makaleden alıntı yapılmasının, belgelerin ele aldıkları konu veya sundukları araştırma ile ilgili olduğunu belirterek, aralarındaki ilişkiyi gösterdiği fikrine dayanmaktadır (Small, 1973, s. 265). Doküman ortak atıf analizinde makaleler alınan ortak atıf sayısına göre gruplandırılır. Ortaya çıkan belge kümeleri, belirli bir çalışma alanındaki ana konuları veya temaları belirlemek için kullanılabilir. İki belge arasındaki ortak alıntı gücü, birlikte alıntılanma sayısı olarak tanımlanır (Zan, 2019, s. 504). Bu analiz sayesinde bir araştırma alanındaki en çok ilgi gören yayınlar, en önemli konu ve temalarla bunların içerdikleri alt alanlar açısından ilişkileri belirlenebilir (Düzyol, 2011). Belgelerin ortak alıntı modellerindeki değişiklikler izlenerek bir araştırma disiplininin zaman içindeki gelişimini analiz etmek de mümkündür (Trujillo ve Long, 2018, s. 6; Skupin, 2014, s. 1213).

Doküman ortak atıf analizinin sonuçları matrisler, grafikler ve ağlar gibi çeşitli şekillerde görselleştirilebilir. ACA’da olduğu gibi DCA analizinde de araştırmacılar, yayınlar ile çalıştıkları alanın yapısı arasındaki ilişkileri anlayabilirler (Klavans ve Boyack, 2017, s. 4; Boyack ve Klavans, 2010, s. 2390). VOSviewer yazılımı kullanılarak dijital gazetecilik uygulamalarına ilişkin örnek bir DCA analizi Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2

Örnek Bir Doküman Ortak Atıf Analizi Ağı

Açıklama notu: Şekil 2 Örnek olarak yazarlar tarafından üretilmiştir.

Şekil 2’de görüldüğü üzere DCA ile belirli bir araştırma alanı veya akademik yayınlar üzerinden o alanın şekillenmesinde etkili olan fikirlerin yer aldığı yayınlar ve bunlar arasındaki ilişkiler kolayca ortaya konulmaktadır. Yazar ortak atıf analizi için kullanılan veri tabanlarında yer alan çok yazarlı çalışmalar sadece ilk yazarın ismi ile yer almaktadır (Skupin, 2014, s. 1214). Bu durum yazar ortak atıf analizi ile gerçekleştirilen çalışmalarda ilk yazar lehine bir avantaj sağlamaktadır. Doküman ortak atıf analizi çalışmaya odaklandığı için çalışma özelinde araştırmacıların katkıları ayrıca değerlendirmeye imkân vermektedir (Trujillo ve Long, 2018, s. 6).

Bilimetric Yazılımlar ve Paketler

Bilimetric araştırmalarda kullanılan yazılımları; Python veya R gibi programlama ortamları için geliştirilmiş yazılım kütüphaneleri ile kendi başına çalışabilen yazılımlar olmak üzere iki alt başlık altında toplamak mümkündür. Herhangi bir programlama ortamından bağımsız olarak çalışan yazılımlar çalışacakları ortama göre tasarlanıp kurulum için hazır hale getirilirken, yazılım kütüphaneleri seçilen programlama geliştirme ortamına göre ve kullanıcı tarafından yapılması istenen işlemlere göre yazılmış betikleri yerine getirmek üzere tasarlanmışlardır. Araştırma kapsamında incelenen kendi başına çalışan yazılımlar için Cobo vd. (2011) ve Moral-Muñoz vd. (2020) tarafından yürütülen çalışmalarda incelenen veya ücretsiz erişilebilen yazılımların kronolojik ortaya çıkış zamanları ve yazılımın tanıtıldığı bilimsel yayının olup olmadığı ölçüt olarak belirlenmiştir. Bilimetric analizler için kullanılan R ve Python paketlerinin seçim ölçütleri ise bunları arşivleyen CRAN ve Python Paket İndeksi (PyPI) yer alması ve bilimsel bir yayın ile tanıtılmış olmasıdır.

Bibexcel

Bibexcel, Olle Persson tarafından bibliyometrik analizler için 1990 yıllarında başından itibaren geliştirilmeye başlamış bir programdır. Daha önce geliştirdiği BIBMAP (Persson vd., 1992) fonksiyonlarını Excel programının esnekliği ile birleştirmiştir. Program bibliyografik verilerin işlenmesi ve bibliyometrik analizlerin büyük çoğunluğunu yapmasının yanında Excel, Pajek veya SPSS gibi diğer uygulamalarla bütünleşik yeni analiz sonuçları oluşturulmasına olanak sağlayan özelliklere sahiptir. Bibexcel, kullanıcıya veri yönetimi ve analizinde yüksek derecede esneklik sunar ve bu da programın doğal güçlü yanlarından biridir (Persson vd., 2009). Örneğin, Web of Science dışındaki kaynaklardan gelen diğer verileri kullanmak mümkündür ve Bibexcel bibliyografik kayıtlar dışındaki verilerle de ilgilenebilir. Kullanıcı sadece Bibexcel'in gerektirdiği temel dosya yapılarını öğrenirse, birçok farklı veri türünü içe aktarmak mümkündür. Bibexcel'deki yararlı bir özellik, istatistiksel yazılıma aktarmak için veri matrisleri üretmemizi sağlayan özelliktir. Bibexcel'de analiz dosyasına değişkenler eklenerek bir veri matrisi oluşturulur ve değişkenler bibliyografik kayıttaki alanlar seçilerek oluşturulur. Bilimetric analizler için talep edilen verileri yönetme ve analiz etme konusunda çok yönlülüğe sahiptir. Bibexcel kullanılarak veri seti eş atıf analizi, eş bulunma analizi veya frekans analizi gibi analizler için veri dönüştürülebilir (Persson vd., 2009; Mähle ve Persson, 2000).

CiteSpace

CiteSpace, Drexel Üniversitesinde araştırmacı olarak çalıştığı dönemde Chaomei Chen tarafından geliştirilen ve bilimsel literatürün bibliyometrik analizi ve görselleştirilmesi için kullanılan bir yazılımdır (Chen, 2006). Yazılım Ağ Analizi, Zaman Serisi Analizi ve Kümeleme Analizi olmak üzere üç temel analiz biçimini kullanmaya imkân vermektedir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bilim haritaları için çeşitli görselleştirme alternatifleri bulunmaktadır. Programın geliştiricisi güncel sürümlerde benzerlerinde olmayan bir bilimetric analiz yaklaşımı olan yapısal varyasyon analizini (Structural Variation Analysis) (Chen, 2012, s. 413) programa uyarlamıştır. Bu analizle bilimsel bir

alanın yapısında zaman içinde meydana gelen değişiklikler bilim haritası üzerinde belirtilmektedir. Yapısal varyasyon analizi; bilimsel araştırma cephelerini, yüksek oranda ilgili makale kümelerini ve ortak atıf yapılan referansları belirlemeyi içerir. Tespit edilen araştırma odakları alandaki araştırmacıların bilimsel yayınlarla ortaya koydukları ilgi alanlarını temsil eder. Sayısal büyüklükler veya ağ merkezilikleri ölçümlenerek ilgili alandaki değişimleri gösterebilmektedir.

Programı kullanan araştırmacılar inceledikleri araştırma alanını temsil eden bibliyografik veri seti üzerinden, o alanın zaman içindeki yapısal varyasyonunu analiz ederek, alanın gelişimi ve evrimi için bir iç görü oluşturabilmektedir. CiteSpace son derece yüksek açıklama gücüne sahip analizlere sahiptir ve araştırmacıların çeşitli parametreleri araştırma ihtiyaçlarına göre değiştirmelerine olanak tanır. Örneğin araştırmacılar, analizde kullanılan zaman penceresinin boyutunu veya belgeler arasındaki bağlantıları belirleme eşliğini ayarlayabilir. CiteSpace tercih edilen analize göre yapılandırılmış belirli bir veri tipi talep etmektedir. İhtiyaç duyduğu verileri WoS, Scopus ve PubMed gibi çeşitli kaynaklardan sağlayabileceği gibi, bünyesinde bulundurduğu veri dönüştürme özelliği sayesinde patent verileri ve CNKI veri tabanı verisini diğer veri tabanı formatlarına dönüştürme kabiliyetine sahiptir (Chen, 2016).

Sci²

Sci2, mikro (bireysel), mezo (yerel) ve makro (küresel) düzeylerde bilim haritası oluşturulması için tasarlanmış modüler bir araç setidir (Sci2 Team, 2009). Indiana Üniversitesi'ndeki Ağ Bilimi Merkezi için siber altyapı olarak geliştirilen bu sistem WoS, Scopus, Google Scholar, Bibtex ve EndNote'un veri formatı gibi çeşitli bibliyografik veri formatlarını okuyabilmektedir. Ayrıca, Facebook gibi sosyal medyadan gelen verileri, Amerikan Ulusal Bilim Vakfı ve Amerikan Ulusal Sağlık Enstitüleri'nden gelen araştırma fon dosyaları ve CSV formatındaki diğer akademik verileri analiz edebilmektedir. Program, yazar-referanslar, belge-referanslar, dergi-referanslar ve yazar-belge ağları dâhil olmak üzere ortak yazar, ortak PI (Baş Araştırmacı), belgeler ortak atıf, dergiler ortak atıf, yazarlar ortak atıf, bibliyografik bağlantı, yazar bibliyografik bağlantı ve dergiler bibliyografik bağlantı gibi bibliyometrik ağlar oluşturabilmektedir. Elde edilen ağları temsil etmek için Zamansal görselleştirme, Coğrafi görselleştirme, Choropleth haritası, Orantılı sembol haritası, Topikal görselleştirme ve Ağ görselleştirme yöntemlerini kullanıcılarına sunmaktadır (Moral-Muñoz vd., 2020, s. 11).

VOSviewer

VOSviewer, bibliyometrik haritalar oluşturmak ve bilimsel literatürü analiz etmek için popüler bir yazılım aracıdır. Hollanda'daki Leiden Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Çalışmaları Merkezi'nden (CWTS- Centre for Science and Technology Studies) Nees Jan van Eck ve Ludo Waltman tarafından geliştirilmiştir (Van Eck ve Waltman, 2010). VOSviewer, bilimsel alanların yapısını ve makaleler ile yazarlar arasındaki ilişkileri temsil eden haritalar oluşturmak için makale başlıkları, yazar adları, dergi adları ve anahtar sözcükler gibi bibliyografik verilerle ortak alıntı analizi ve bibliyografik eşleştirme gibi çeşitli yöntemlere dayalı bilim haritaları oluşturmak için tasarlanmıştır. Yazılım, düğümler ve bağlantılar üzerine renk ve etiket bindirme, düğümleri önemlerine göre yeniden boyutlandırma ve ilgili düğümleri gruplandırmak için kümeleme tekniklerini kullanma gibi çeşitli görselleştirme seçenekleri sunmaktadır. VOSviewer, bilimsel makaleler arasındaki alıntılar hakkında bilgi içeren alıntı verileri dâhil olmak üzere çeşitli bibliyometrik verileri destekler. VOSviewer, WoS, Scopus ve PubMed gibi birden fazla alıntı veri tabanından ve ayrıca kullanıcı tanımlı bibliyografik dosyalardan veri işleyebilmektedir (Van Eck ve Waltman, 2014b, s. 10).

VOSviewer'ın en son sürümü olan 1.6.16 sürümü, farklı türde analizler gerçekleştirmek için Küme Algılama Algoritması (Clustering Algorithm), Yer Paylaşımli Görselleştirme Haritalaması (Overlay Mapping), Yoğunluk Görselleştirme (Density Visualization), Budama Algoritması (Pruning Algorithm) gibi araçlarla analiz edilen, alana yönelik geniş ve ayrıntılı görünümünü gösteren haritalar

oluşturabilmektedir. Yazılım, WoS, Scopus veya CrossRef gibi çeşitli bibliyografik veri formatlarını, BibTeX, EndNote veya RIS gibi atıf yönetim aracı veri formatları ile csv veya Excel dosya uzantısına sahip verileri işleme yeteneğine sahiptir (Van Eck ve Waltman, 2023).

SciMAT

SciMAT, bilim haritalama analizi yaklaşımını temel alarak bibliyografik veri yükleme, ön işleme ve sonuç analizi gibi işlemleri kapsayan, bilimetrik analizlerde kullanılan algoritmaları ve ölçümleri uygulama imkânı sağlayan açık kaynaklı bir yazılımdır (Cobo vd., 2012, s. 5). Java programlama dili ile geliştirilmiş olan bu yazılım, bibliyografik veri ön analiz aşamasında yinelenen ve yanlış yazılmış öğeleri tanımlama, zaman dilimleme ve veri boyutunu azaltma gibi ek özellikler sunmaktadır. SciMAT, bir araştırma alanının ardışık zaman dilimleri boyunca kavramsal, entelektüel veya sosyal gelişimini analiz etmek ve izlemek için boylamsal bir çerçeve içerisinde bilim modelleme analizi gerçekleştirilmesine olanak tanır (Moral-Muñoz vd., 2020, s. 10).

SciMAT bibliyografik verilerin değerlendirmesinde h-indeks (Hirsch, 2005), g-indeks (Rousseau, 2006) ve hg-indeks (Alonso vd., 2010) gibi bibliyometrik göstergeleri varsayılan değerlendirme ölçütleri olarak kullanmaktadır. SciMAT boylamsal analiz için kullandığı yapı Callon'un stratejik diyagramı (Callon vd., 1991)'dır. Stratejik diyagram, her dönemin tespit edilen kümelerini iki boyutlu bir uzayda gösterir ve bunları Callon'un yoğunluk ve merkezilik ölçütlerine göre kategorize eder. Callon'un yoğunluk ve merkezilik ölçütleri "sosyo-teknik ağlar" çerçevesinin bir parçasıdır ve bilimsel alanların yapısını ve dinamiklerini analizinde kullanılır. Callon'un yoğunluk ve merkezilik ölçütleri, araştırmacıların bilimsel alanların yapısını, dinamiklerini ve gelişimini anlamalarına ve bu alanlardaki etkili aktörleri veya konuları belirlemelerine yardımcı olur (Cobo vd., 2012, s. 10).

CitNetExplorer

CitNetExplorer (Van Eck ve Waltman, 2014a), bilimsel atıf ağlarını görselleştirmek ve analiz etmek için kullanılan Java diliyle geliştirilmiş bir yazılımdır. Yazılım, araştırmacıların ve uygulayıcıların belirli bir çalışma alanındaki alıntı ve iş birliği modellerini belirlemelerine ve keşfetmelerine yardımcı olmak için tasarlanmıştır. Programın tasarımındaki birincil işlev, bilimsel makaleler arasındaki alıntılar gibi bibliyometrik verilere dayalı alıntı ağları oluşturmaktır (Zhang vd., 2022). Bu ağlar, düğüm bağlantı şemaları veya matris diyagramları dâhil olmak üzere çeşitli şekillerde görselleştirilebilir. Yazılım ayrıca, kullanıcıların ağ içindeki önemli makaleleri, etkili yazarları ve araştırma eğilimlerini belirlemesine yardımcı olmak için birden fazla analiz aracı sağlar. CitNetExplorer'ın kritik özelliklerinden biri, etkileşimli olarak keşfedilebilen bilim ağlarının haritalarını oluşturabilmesidir. Kullanıcılar ağı yakınlaştırıp uzaklaştırabilir, belirli düğümleri ve bağlantıları vurgulayabilir ve makale anahtar sözcükleri, yazar adları veya yayın yılları gibi çeşitli kriterlere göre ağı filtreleyebilir. Bu etkileşim, kullanıcıların ağ yapısını keşfetmesini ve anlamasını, alıntı ve iş birliği kalıplarını belirlemesini kolaylaştırmaktadır (Van Eck ve Waltman, 2017)

CitNetExplorer ile WoS, Scopus ve PubMed gibi çeşitli alıntı veri tabanlarının ve ayrıca kullanıcı tanımlı bibliyografik veri kaynaklarının dosya biçimlerini kullanabilmektedir. Ayrıca makalelerin ortak atıfları veya üçüncü bir makalede iki veya daha fazla makalenin birlikte alıntılanmasıyla ilgili bilgileri analiz eden atıf verilerine dayalı analizler ile yazar adları, makale başlıkları, dergi adları ve yayın yılları gibi makalelerin bibliyografik ayrıntılarına ilişkin verilerle analizler gerçekleştirebilmektedir. CitNetExplorer, düz metin, CSV, Excel ve BibTeX de dâhil olmak üzere çeşitli dosya biçimlerini işleyebilir ve ayrıca ORCID ve Crossref gibi birden çok çevrimiçi kaynaktan veri alabilmektedir. Program sosyal medya mecraları olan Twitter ve Facebook verisini işleyebildiği gibi, diğer altmetrik verilerini de analiz edebilmektedir (Van Eck ve Waltman, 2017).

CRExplorer

CRExplorer (Thor vd., 2018) yapılandırılmış bibliyografik veri setlerinde yer alan atıf bilgilerinden yola çıkarak araştırma alanlarının tarihsel köklerini belirlemeyi amaçlayan Referans Yayın Yılı Spektroskopisi (Reference Publication Year Spectroscopy - RPYS) (Marx ve Bornmann, 2014) yöntemini kullanan Java tabanlı bir yazılımdır. CRExplorer, bilimsel makalelerden alıntılanan referansları ayıklamak ve işlemek için standartlaştırılmış bir yöntem sağlayarak bilimsel yayınlarda kullanılan atıfların standardizasyonunu sağlamaktadır. Yazılım, ilgili makalelerle doğru bir şekilde eşleştirilmelerini ve analiz için uygun şekilde biçimlendirilmelerini sağlayarak, belirtilen referansları tanımlamak ve standart hale getirmek için düzenli ifadeler (regular expression) ve sezgisel analiz yönteminin bileşiminden oluşan işlem yürütmektedir (Haunschild ve Bornmann, 2022). CRExplorer, alıntılanan referansları standartlaştırmanın yanı sıra, RPYS spektrogramının görselleştirilmesi, araştırma cephelerinin tanımlanması ve ilgili makalelerin kümelmesi dâhil olmak üzere alıntı modellerinin analizini gerçekleştirebilmektedir (Comins ve Hussey, 2015; Marx vd., 2014). Yazılım ayrıca, kullanıcıların analizlerini diğer uygulamalarda daha fazla işlem gerçekleştirmek için farklı dosya formatlarında kaydedilmesine olanak tanımaktadır (Thor vd., 2018).

CITAN

CITAN paketi, atıf analizi için R sürüm 2.10 veya üstü sürümler için geliştirilmiş bir atıf analiz aracıdır. Programın çalışması için gerekli paket bağımlılıkları CRAN deposundan temin edilerek analiz için kullanılabilir hale getirilebilir. Program özellikle Scopus veri tabanına özel olarak geliştirilmiştir. Analiz edilen tüm veriler, şu anda SQLite ilişkisel veritabanı yönetim sistemi tarafından tutulan yerel bibliyometrik depolamada (Local Bibliometric Silo - LBS) saklanmaktadır. Bibliyografik verilerdeki hata ve yanlışları tespit için paket içerisinde özelleştirilmiş fonksiyonlar bulunmaktadır. Paket temel düzeyde bibliyometrik analizler ve göstergeleri kullanabilir. Görselleştirme için kullanıcıların R programına özgü diğer paketleri kullanması gerekmektedir (Gagolewski, 2011).

Bibliometrix

Bibliometrix, Massimo Aria ve Corrado Cuccurullo tarafından oluşturulan bir R paketidir. Bibliyometrik analiz paketi olarak fonksiyonları Çalışma tasarımı, Veri toplama, Veri analizi, Veri görselleştirme ve Yorumlama olmak üzere beş ana başlık altında değerlendirilebilir. Paket analiz için literatürde kabul gören genel bilim haritalama iş akışını takip eder. Veri toplama aşamasında paket WoS, Scopus veya arXiv, DBPL, CiteSeerXPatent gibi veri kaynaklarının verilerini işleyebilir ve bunlar arasında dönüşüm işlemi gerçekleştirebilmektedir. Veri analizi kısmında atıf analizler, frekans analizleri ve eş bulunma analizleri gibi sık kullanılan bibliyometrik analizleri gerçekleştirebilmektedir. Veri görselleştirme kısmında ise sosyal ağ analizi, tematik haritalar gibi kavramsal haritalar oluşturma kapasitesine sahip bir yazılımdır. Popüler R program geliştirme ortamı olan RStudio ile bütünleşik çalışma özelliği bulunmaktadır. Güncel sürümde *biblioshiny* fonksiyonu ile web arayüzü paketi olan shiny paketini kullanma kabiliyeti kazanmıştır. Bu paketle birlikte bibliyometrik analiz için gerekli işlemleri web tabanlı bir ara yüz ile yapılmasına olanak sağlanmıştır (Aria ve Cuccurullo, 2017).

BiblioMaps

Bibliomaps (Grauwin ve Sperano, 2018) kullanıcıların web tabanlı etkileşimli bilim haritaları oluşturmaya izin veren Python programlama diliyle geliştirilmiş bilimmetrik analiz yazılımıdır. Bibliomaps'in birincil işlevi, bibliyografik verileri kullanarak araştırma alanlarının yapısının ve

gelişiminin görselleştirilmesini ve analiz edilmesini sağlamaktır. Tasarımı gereği sadece Scopus veya WoS sisteminde yer alan bibliyografik verileri kullanabilmektedir. Yazılım verilerin analizinde, atıf örüntülerini belirlemede ve araştırmacılar arasında iş birliklerini ortaya çıkarmada ortak atıf analizi ve Referans Yayın Yılı Spektroskopisi dâhil olmak üzere çeşitli teknikler kullanır (Grauwin, 2023). Kullanılan yöntemlerin sonuçları üzerinden, incelenen araştırma alanının yapısının keşfedilmesine ve kritik çalışmaları, ilgili makale kümelerini ve ortaya çıkan araştırma eğilimlerinin belirlenmesine olanak tanıyan etkileşimli haritalar ortaya çıkar (Grauwin ve Jensen, 2011).

Bibliomaps'in temel özelliklerinden biri, kullanıcının özel ihtiyaçlarına göre özelleştirilmiş haritalar oluşturma yeteneğidir. Araştırmacılar analiz edilen veri setini, analiz yöntemini ve elde edilen harita için görselleştirme seçeneklerini seçebilmektedir. Bu esneklik, Bibliomap'leri araştırmacılar ve uygulayıcılar için değerli bir araç haline getirir. Genel olarak Bibliomaps'in işlevleri; bibliyometrik verileri analiz etmeyi, araştırma alanlarının yapısını ve gelişimini görselleştirmeyi ve kullanıcıların özel ihtiyaçlarını karşılamak için haritaları özelleştirmesini sağlamaktadır. Yazılım, bibliyometrik araştırmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır ve bilimsel bilginin yapısını ve dinamiklerini anlamak için değerli bir araç olduğunu kanıtlamıştır (Grauwin, 2023; Grauwin ve Sperano, 2018).

MetaKnowledge

Grafik ara yüzlerle oluşturulan bilimetric analiz yazılımları, veri işleme ve analiz yapma aşamalarında getirdiği kolaylıklarla bu tip analiz yapmak isteyen araştırmacıların önündeki engelleri önemli ölçüde azaltmaktadır. R veya Python yüksek programlama dillerinde geliştirilen paketlerle daha karmaşık yöntemleri içeren bilimetric analizler yürütülmesine imkân sağlamaktadır. WoS, PubMed, Scopus, Proquest Dissertation and Theses gibi veri kaynaklarını kullanabilen, eğilim analizi, standart ve Çoklu Referans Yayın Yılı Spektroskopisi, hesaplamalı metin analiziyle sosyal ağ analizi gerçekleştirilen bir Python paketidir. Metaknowledge, temel programlama bilgisi normal kullanıcıların üzerinde olan araştırmacılar için gelişmiş bilimetric analizler yapması için geliştirilmiştir (McLevey ve McIlroy-Young, 2017).

ScientoPy

ScientoPy farklı bibliyografik veri tabanlarından derlenen verilerin analizi için kullanılan Python tabanlı bir bilimetric analiz aracıdır (Ruiz-Rosero vd., 2019). Yazılım WoS ve Scopus olmak üzere iki temel akademik veri tabanında üretilmiş veriyi işleyebilmektedir. ScientoPy, analizin doğruluğunu sağlamak için ham veri seti üzerinde işleme imkânı sağlamaktadır. ScientoPy'nin öne çıkan fonksiyonlarının başında, seçilen bir ölçüte göre veri seti içindeki en önemli araştırma temalarına göre belge sayısını yatay çubuk grafiklerle sıralaması gelmektedir. Bununla birlikte araştırmacılar program için bulunan betikler yardımıyla yayınlardaki ortalama büyüme oranı, eğilim analizi ve göreceli büyüme hızı gibi analizlerle, incelenen alandaki yayın büyümesini analiz edebilirler (Ruiz-Rosero vd., 2019).

Bilimetric Yazılımların Karşılaştırılması

Çalışma kapsamında değerlendirilen bilimetric yazılımların sahip olduğu fonksiyonel özellikleri ve analiz yöntemleri Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2*İncelenen Bilimetric Yazılımların Fonksiyonel Karşılaştırması*

Yazılım	Veri İşleme	Atıf Analizi Türü	Normalizasyon	Analiz Çeşidi
Bibexcel	Yinelenen Ögeleri Tespit, Dönemsel Kontrol, Veri Boyutunu Azaltma	Yazar Ortak Atıf Analizi, Doküman Ortak Atıf Analizi	Salton's Cosine, Jaccard İndeks	Ağ Analizi
Citespace	Yinelenen Ögeleri Tespit, Dönemsel Kontrol, Veri Boyutunu Azaltma	Yazar Ortak Atıf Analizi, Doküman Ortak Atıf Analizi	Salton's Cosine, Jaccard İndeks, Dice İndeks	Ağ Analizi, Yapısal Değişim Analizi, Öne Çıkan Terim Analizi
Sci2	Yinelenen Ögeleri Tespit, Dönemsel Kontrol, Veri Boyutunu Azaltma	Yazar Ortak Atıf Analizi, Doküman Ortak Atıf Analizi	Kullanıcı Tanımlı	Ağ Analizi, Öne Çıkan Terim Analizi, Choropleth Analizi, Geo-Uzamsal Analiz
Vosviewer	Dönemsel Kontrol, Veri Boyutunu Azaltma	Yazar Ortak Atıf Analizi, Doküman Ortak Atıf Analizi	Association Gücü, Linlog Normalizasyon, Eşdeğerlik İndeksi	Ağ Analizi
Scimat	Yinelenen Ögeleri Tespit, Dönemsel Kontrol, Veri Boyutunu Azaltma	Yazar Ortak Atıf Analizi, Doküman Ortak Atıf Analizi	Eşdeğerlik İndeksi, Kapsayıcılık İndeksi, Jaccard İndeksi Ve Salton's Cosine	Ağ Analizi, Stratejik Diyagram, Evrimsel Harita
Citnetexplorer	X	X	X	Ağ Analizi
Crexplorer	X	X	X	Referans Yayın Yılı Spektroskopisi Analizi

Tablo 2'de görüldüğü üzere geliştirilmiş yazılımlar çoğunluğunun çalışmada incelenen en az bir yöntemi varsayılan fonksiyon olarak kullandığı görülmektedir. CiteSpace ve Sci2 gibi yazılımlar daha farklı çeşitlilikte veri işleme ve analiz imkânlarını kullanıcılara sunarken; BibExcel ve VOSviewer gibi yazılımlar daha kısıtlı analiz seçeneklerini sunmaktadır. BibExcel farklı analiz ve bilim haritalama seçenekleri için veri manipülasyonu için kullanıldığından bilimetric analizlerde deneyimli araştırmacıların kullandığı bir yazılım olarak görülebilir. VOSviewer desteklediği bibliyografik veri tipleri içerisinde kullanıcılarına eşik değer belirleme seçeneği sunmaktadır (Van Eck ve Waltman, 2023). Bu bakımdan bilimetric analizler konusunda başlangıç ve orta seviyede deneyimi olan araştırmacıların kullanabileceği bir araç olarak değerlendirmek mümkündür. CitNetExplorer ve CRExplorer özel bilimetric analizler için özelleştirilmiş programlardır. CRExplorer analiz sonrası yüklenen dosyaların WoS veya Scopus formatına uygun olarak kaydedilmesine olanak sağlamaktadır. Bu bakımdan veri tipi dönüşümü için bazı araştırma süreçlerinde tercih edilebileceği düşünülmektedir.

R ve Python programlama dilleri için geliştirilmiş paketler, programın sürümüne ve paket bağımlılıklarına bağlı olarak performans gösterir ve bu nedenle kullanıcının kullandığı programlama ortamına ve dil sürümüne göre değişiklikler gösterebilir. Ayrıca, bu programların uygulama geliştirme ortamlarına veri yüklemek ve kod yazmak için kullanılan araçların çeşitliliği, Tablo 2’de olduğu gibi bir karşılaştırma tablosu oluşturmayı mümkün kılmamaktadır. Sosyal ve beşerî bilimler araştırmacılarının bu paketleri kullanmak istemeleri durumunda, temel programlama bilgisi ve paketin fonksiyon yönergelerini okuyup anlama gibi temel becerilere sahip olmaları, bu paketlerin kullanımı için ön koşul olarak kabul edilebilir.

Sonuç

Bu çalışmada, bilimetric analizler için yöntemler, veri kaynakları ve analiz araçlarına dair geniş kapsamlı bir literatür incelemesi yapılmıştır. Araştırmada, bilimetric analiz yöntemleri ve ilgili terminoloji ve kavramlar üzerinde durulmuş ve bu yöntemlere dair sosyal ve beşerî bilimler alanındaki araştırmacılara temel bilgiler sunulmuştur. Literatür incelemesinde, performans ölçütleri ve analiz yöntemleri, geliştirilen araçların fonksiyonlarına göre değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, farklı bilimetric analizler için erişimi ücretsiz olan yedi program ve R ve Python programlama dillerinde bilimetric analizler için özelleştirilmiş sırasıyla iki ve üç paket incelenmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen en dikkat çekici bulgu, kullanılabilir kavram, yöntem ve araçların çeşitliliğinin, araştırma tasarımına, seçilen yöntem ve veri tipine göre değişkenlik gösterdiğidir. Bu çeşitliliğin, özellikle yeni yöntem ve teknolojilerin gelişmesiyle daha da artacağı öngörülmektedir.

Sosyal ve beşerî bilimler alanındaki çalışmalar yerel veya küresel problemlere odaklanmaktadır. Bu alandaki araştırmacıların çalıştıkları konuların toplumla daha iç içe olması, araştırma sonuçlarının kamuoyuna daha somut ve anlaşılır bulgularla iletilmesinde veri odaklı yeni yöntemlerin kullanımını gündeme getirmektedir. Bilimetric çalışmalar basit sayısal büyüklükler ve anlaşılır ölçümler ile ele alınan olguya ilişkin mesajı geniş kitlelere ulaştırmada kolaylaştırıcı bir rol oynayabilir. Bu bağlamda sosyal ve beşerî bilimler alanındaki araştırmacıların disiplinlerine özgü bilimetric çalışmaları yürütebilmeleri için yöntem ve araçları tanımaları alternatif sunum yaklaşımlarını benimsemelerinde kolaylaştırıcı etki yaratacaktır.

Bilimetric analizin sosyal ve beşerî bilimlerdeki faydaları çeşitlidir. Bilimetric analizlerin en belirgin avantajı, araştırmacıların, politika yapımcıların ve diğer paydaşların, araştırma finansmanı, iş birlikleri ve politika geliştirme konularında bilinçli kararlar alabilmelerine yardımcı olacak şekilde, bilimsel yayınların kapsamlı ve objektif bir değerlendirmesini sağlamasıdır. Bu bilgiler, araştırma iş birliklerine rehberlik edebilir veya ortak araştırma projelerinin finansmanı için yeni fırsatların belirlenmesini kolaylaştırabilir. Bilimetric araştırmaların bir diğer önemli faydası da araştırmacıların kendi araştırmalarının ve meslektaşlarının araştırmalarının etkisini takip etmelerine yardımcı olmasıdır. Bu sayede, araştırmacıların çalışmalarındaki boşlukları belirlemeleri ve çabalarını buna göre önceliklendirmeleri sağlanabilir.

Çalışma kapsamında incelenen yazılımlar, yöntemler ve veri tabanlarının, iş birliğine dayalı çalışma geleneğinin az olduğu ve teknolojik yatkınlığın diğer alanlara göre daha düşük olduğu sosyal ve beşerî bilimler alanında bu tür yöntem ve araçların güncel takibi ve uygulaması açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca aktarılan bilgilerden, sosyal ve beşerî bilimler alanındaki araştırmacılar yararlanabileceği gibi, bu alanlara yönelik danışma ve bilgi hizmeti sunan bilgi merkezleri uygulayıcıları da faydalanabilecektir. Uygulayıcılar için bu tekniklerin ve araçların kullanım süreçlerine katkıda bulunmaları açısından ilgili bilgilerin faydalı olacağı söylenebilir. Araştırmacıların konuya ilişkin bilgi ve kaynak gereksinimlerinde önerilebilecek olan bu çalışma, aynı zamanda bilimetric analiz

yapmak isteyen bilgi profesyonellerinin faydalanabilecekleri yöntem ve araçlar hakkında bilgiler içermektedir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Acedo, F. J., Barroso, C. ve Galan, J. L. (2006). The Resource-Based Theory: Dissemination and Main Trends. *Strategic Management Journal*, 27(7), 621-636. <https://doi.org/10.1002/smj.532>
- Aksnes, D. W., Langfeldt, L. ve Wouters, P. (2019). Citations, citation indicators, and research quality: An overview of basic concepts and theories. *Sage Open*, 9(1). <https://doi.org/10.1177/2158244019829575>
- Aksnes, D. W. ve Taxt, R. E. (2004). Peer reviews and bibliometric indicators: A comparative study at a norwegian university. *Research Evaluation*, 13(1), 33-41. <https://doi.org/10.3152/147154404781776563>
- Alonso, S., Cabrerizo, F., Herrera-Viedma, E. ve Herrera, F. (2010). hg-index: A new index to characterize the scientific output of researchers based on the h-and g-indices. *Scientometrics*, 82(2), 391-400. <https://doi.org/10.1007/s11192-009-0047-5>
- Aria, M. ve Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959-975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>
- Baas, J., Schotten, M., Plume, A., Côté, G. ve Karimi, R. (2020). Scopus as a curated, high-quality bibliometric data source for academic research in quantitative science studies. *Quantitative science studies*, 1(1), 377-386. https://doi.org/10.1162/qss_a_00019
- Bar-Ilan, J. (2008). Informetrics at the beginning of the 21st century—A review. *Journal of Informetrics*, 2(1), 1-52. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2007.11.001>
- Bettencourt, L. M. ve Kaur, J. (2011). Evolution and structure of sustainability science. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(49), 19540-19545. <https://doi.org/10.1073/pnas.1102712108>
- Björneborn, L. ve Ingwersen, P. (2004). Toward a basic framework for webometrics. *Journal of the American society for information science and technology*, 55(14), 1216-1227. <https://doi.org/10.1002/asi.20077>
- Blackert, L. ve Siegel, K. (1979). Ist in der wissenschaftlich-technischen information platz für die informetrie. *Wissenschaftliche Zeitschrift der Technischen Hochschule Ilmenau*, 25(6), 187-199.
- Bonaccorsi, A., Daraio, C., Fantoni, S., Folli, V., Leonetti, M. ve Ruocco, G. (2017). Do social sciences and humanities behave like life and hard sciences? *Scientometrics*, 112(1), 607-653. <https://doi.org/10.1007/s11192-017-2384-0>
- Bornmann, L., Mutz, R. ve Daniel, H.-D. (2008). Are there better indices for evaluation purposes than the h index? A comparison of nine different variants of the h index using data from biomedicine. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 59(5), 830-837. <https://doi.org/10.1002/asi.20806>
- Bornmann, L., Mutz, R., Hug, S. E. ve Daniel, H.-D. (2011). A Multilevel Meta-Analysis of Studies Reporting Correlations Between the h Index and 37 Different h Index Variants. *Journal of Informetrics*, 5(3), 346-359. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2011.01.006>
- Borrego, A., Ardanuy, J. ve Arguimbau, L. (2023). Crossref as a bibliographic discovery tool in the arts and humanities. *Quantitative Science Studies*, 4(1), 91-104. https://doi.org/10.1162/qss_a_00240
- Boyack, K. W. ve Klavans, R. (2010). Co-Citation Analysis, Bibliographic Coupling, and Direct Citation: Which Citation Approach Represents the Research Front Most Accurately? *Journal of the American Society for information Science and Technology*, 61(12), 2389-2404.

- <https://doi.org/10.1002/asi.21419>
- Bozeman, B. ve Sarewitz, D. (2011). Public value mapping and science policy evaluation. *Minerva*, 49(1), 1-23. <https://doi.org/10.1007/s11024-011-9161-7>
- Brown, R. J. (2009). A Simple Method for Excluding Self-Citation from the h-Index: The b-Index. *Online Information Review*, 33(6), 1129-1136. <https://doi.org/10.1108/14684520911011043>
- Callon, M., Courtial, J.-P. ve Laville, F. (1991). Co-Word Analysis as a Tool for Describing the Network of Interactions Between Basic and Technological Research: The Case of Polymer Chemistry. *Scientometrics*, 22(1), 155-205. <https://doi.org/10.1007/BF02019280>
- Chen, C. (2004). Searching for Intellectual Turning Points: Progressive Knowledge Domain Visualization. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 101(suppl_1), 5303-5310. <https://doi.org/10.1073/pnas.0307513100>
- Chen, C. (2006). CiteSpace II: Detecting and Visualizing Emerging Trends and Transient Patterns in Scientific Literature. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 57(3), 359-377. <https://doi.org/10.1002/asi.20317>
- Chen, C. (2012). Predictive Effects of Structural Variation on Citation Counts. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 63(3), 431-449. <https://doi.org/10.1002/asi.21694>
- Chen, C. (2016). *CiteSpace: A practical guide for mapping scientific literature*. Nova Science Publishers.
- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E. ve Herrera, F. (2011). Science mapping software tools: Review, analysis, and cooperative study among tools. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 62(7), 1382-1402. <https://doi.org/10.1002/asi.21525>
- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E., ve Herrera, F. (2012). SciMAT: A new science mapping analysis software tool. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 63(8), 1609-1630. <https://doi.org/10.1002/asi.22688>
- Coccia, M. (2005). Technometrics: Origins, historical evolution and new directions. *Technological Forecasting and Social Change*, 72(8), 944-979. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2005.05.011>
- Comins, J. A. ve Hussey, T. W. (2015). Compressing Multiple Scales of Impact Detection by Reference Publication Year Spectroscopy. *Journal of Informetrics*, 9(3), 449-454. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2015.03.003>
- Cronin, B. (2013). From signtometrics to scientometrics: A cautionary tale of our times. *Journal of Information Science Theory and Practice*, 1(4), 6-11. <https://doi.org/10.1633/JISTaP.2013.1.4.1>
- da Silva, J. T., Dobránszki, J., Al-Khatib, A. ve Tsigaris, P. (2018). Challenges facing the DOAJ (Directory of Open Access Journals) as a reliable source of open access publishing venues. *Journal of Educational Media & Library Sciences*, 55(3), 349-358. [https://doi.org/10.6120/JoEMLS.201811_55\(3\).e003.BC.BE](https://doi.org/10.6120/JoEMLS.201811_55(3).e003.BC.BE)
- De Bellis, N. (2009). *Bibliometrics and citation analysis: From the science citation index to cybermetrics*. Scarecrow Press.
- Düzyol, G. (2011). *Türkiye kütüphanecilik ve bilginim literatürünün entellektüel haritasının çıkarılması: Bir yazar ortak atf analizi çalışması* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Egghe, L. (2005). Expansion of the Field of Informetrics: Origins and Consequences. *Information Processing & Management*, 41(6), 1311-1316. <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2005.03.011>
- Egghe, L. (2006). Theory and Practise of the g-Index. *Scientometrics*, 69(1), 131-152. <https://doi.org/10.1007/s11192-006-0144-7>
- Fischer, A. R., Tobi, H. ve Ronteltap, A. (2011). When natural met social: A review of collaboration between the natural and social sciences. *Interdisciplinary Science Reviews*, 36(4), 341-358. <https://doi.org/10.1179/030801811X13160755918688>
- Franssen, T. ve Wouters, P. (2019). Science and its significant other: Representing the humanities in bibliometric scholarship. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 70(10), 1124-1137. <https://doi.org/10.1002/asi.24206>
- Fricke, S. (2018). Semantic Scholar. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*, 106(1), 145. <https://doi.org/10.5195/jmla.2018.280>
- Gagolewski, M. (2011). Bibliometric Impact Assessment with R and the CITAN Package. *Journal of Informetrics*, 5(4), 678-692. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2011.06.006>
- Garfield, E. (1964). "Science Citation Index"—A new dimension in indexing: This unique approach

- underlies versatile bibliographic systems for communicating and evaluating information. *Science*, 144(3619), 649-654. <https://doi.org/10.1126/science.144.3619.649>
- Garfield, E. (1979). Is citation analysis a legitimate evaluation tool? *Scientometrics*, 1, 359-375. <https://doi.org/10.1007/BF02019306>
- Georgas, H. (2014). Google vs. The library (part ii): Student search patterns and behaviors when using google and a federated search tool. *portal: Libraries and the Academy*, 14(4), 503-532. <https://doi.org/10.1353/pla.2014.0034>
- Gingras, Y. (2016). *Bibliometrics and research evaluation: Uses and abuses*. MIT Press.
- Godin, B. (2006). On the origins of bibliometrics. *Scientometrics*, 68(1), 109-133. <https://doi.org/10.1007/s11192-006-0086-0>
- Grauwin, S. (2023). BiblioTools / BiblioMaps [Personal Webpage]. <http://www.sebastian-grauwin.com/bibliomaps/index.html>
- Grauwin, S. ve Jensen, P. (2011). Mapping scientific institutions. *Scientometrics*, 89(3), 943-954. <https://doi.org/10.1007/s11192-011-0482-y>
- Grauwin, S. ve Sperano, I. (2018). Bibliomaps-a software to create web-based interactive maps of science: The case of UX map. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 55(1), 815-816. <https://doi.org/10.1002/pr2.2018.14505501129>
- Harzing, A.-W. (2019). Two new kids on the block: How do crossref and dimensions compare with google scholar, microsoft academic, scopus and the web of science? *Scientometrics*, 120(1), 341-349. <https://doi.org/10.1007/s11192-019-03114-y>
- Harzing, A.-W. ve Alakangas, S. (2017). Microsoft academic is one year old: The phoenix is ready to leave the nest. *Scientometrics*, 112(3), 1887-1894. <https://doi.org/10.1007/s11192-017-2454-3>
- Haunschild, R. ve Bornmann, L. (2022). Reference publication year spectroscopy (RPYS) in practice: A software tutorial. *Scientometrics*, 1-19.
- Hellqvist, B. (2010). Referencing in the humanities and its implications for citation analysis. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 61(2), 310-318.
- Hendricks, G., Tkaczyk, D., Lin, J. ve Feeney, P. (2020). Crossref: The sustainable source of community-owned scholarly metadata. *Quantitative Science Studies*, 1(1), 414-427. https://doi.org/10.1162/qss_a_00022
- Herzog, C., Hook, D. ve Konkiel, S. (2020). Dimensions: Bringing down barriers between scientometricians and data. *Quantitative Science Studies*, 1(1), 387-395. https://doi.org/10.1162/qss_a_00020
- Hess, D. J. (1997). *Science studies: An advanced introduction*. NYU Press.
- Hirsch, J. E. (2005). An index to quantify an individual's scientific research output. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 102(46), 16569-16572. <https://doi.org/10.1073/pnas.0507655102>
- Hood, W. W. ve Wilson, C. S. (2001). The Literature of Bibliometrics, Scientometrics, and Informetrics. *Scientometrics*, 52(2), 291-314. <https://doi.org/10.1023/A:1017919924342>
- Hook, D. W., Porter, S. J. ve Herzog, C. (2018). Dimensions: Building Context for Search and Evaluation. *Frontiers in Research Metrics and Analytics*, 3, 23. <https://doi.org/10.3389/frma.2018.00023>
- Jefferson, O. A., Koellhofer, D., Warren, B. ve Jefferson, R. (2019). *The Lens MetaRecord and LensID: An open identifier system for aggregated metadata and versioning of knowledge artefacts*. LIS Scholarship Archive. <https://doi.org/10.31229/osf.io/t56yh>
- Jefferson, O. A., Lang, S., Williams, K., Koellhofer, D., Ballagh, A., Warren, B., Schellberg, B., Sharma, R. ve Jefferson, R. (2021). Mapping CRISPR-Cas9 public and commercial innovation using The Lens institutional toolkit. *Transgenic Research*, 30(4), 585-599. <https://doi.org/10.1007/s11248-021-00237-y>
- Jin, B., Liang, L., Rousseau, R. ve Egghe, L. (2007). The R-and AR-Indices: Complementing the h-Index. *Chinese Science Bulletin*, 52(6), 855-863. <https://doi.org/10.1007/s11434-007-0145-9>
- Klavans, R. ve Boyack, K. W. (2017). Which type of citation analysis generates the most accurate taxonomy of scientific and technical knowledge? *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 68(4), 984-998. <https://doi.org/10.1002/asi.23734>
- Lavik, G. A. V. ve Sivertsen, G. (2017). ERIH PLUS–Making the SSH visible, searchable and available. *Procedia Computer Science*, 106, 61-65. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2017.03.035>

- López-Cózar, E. D., Orduña-Malea, E., Martín-Martín, A. ve Ayllón, J. M. (2017a). Google Scholar: The big data bibliographic tool. F. J. Cantu-Ortiz (Ed.), *Research Analytics* içinde (ss. 59-80). Auerbach Publications. <https://doi.org/10.1201/9781315155890>
- López-Cózar, E. D., Orduña-Malea, E., Martín-Martín, A. ve Ayllón, J. M. (2017b). Google scholar: The big data bibliographic tool. *Research Analytics* içinde (ss. 59-80). Auerbach Publications.
- Lund, B. (2022). Bibliometrics Is Valuable Science. Why do some journals seem to oppose it? *Journal of Data and Information Science*, 7(3), 4-7. <https://doi.org/10.2478/jdis-2022-0012>
- Mähle, P. ve Persson, O. (2000). Socio-bibliometric mapping of intra-departmental networks. *Scientometrics*, 49(1), 81-91. <https://doi.org/10.1023/A:1005661208810>
- Martín-Martín, A., Orduña-Malea, E., Ayllón, J. M. ve Delgado López-Cózar, E. (2016). Back to the past: On the shoulders of an academic search engine giant. *Scientometrics*, 107, 1477-1487. <https://doi.org/10.1007/s11192-016-1917-2>
- Marx, W. ve Bornmann, L. (2014). Tracing the origin of a scientific legend by reference publication year spectroscopy (RPYS): The legend of the Darwin finches. *Scientometrics*, 99, 839-844. <https://doi.org/10.1007/s11192-013-1200-8>
- Marx, W., Bornmann, L., Barth, A. ve Leydesdorff, L. (2014). Detecting the historical roots of research fields by reference publication year spectroscopy (RPYS). *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65(4), 751-764. <https://doi.org/10.1002/asi.23089>
- McLevey, J. ve McIlroy-Young, R. (2017). Introducing Metaknowledge: Software for computational research in information science, network analysis, and science of science. *Journal of Informetrics*, 11(1), 176-197. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2016.12.005>
- Meagher, L., Lyall, C. ve Nutley, S. (2008). Flows of knowledge, expertise and influence: A method for assessing policy and practice impacts from social science research. *Research Evaluation*, 17(3), 163-173. <https://doi.org/10.3152/095820208x331720>
- Moral-Muñoz, J. A., Herrera-Viedma, E., Santisteban-Espejo, A. ve Cobo, M. J. (2020). Software tools for conducting bibliometric analysis in science: An up-to-date review. *Profesional de la Información*, 29(1). <https://doi.org/10.3145/epi.2020.ene.03>
- Morrison, H. (2017). Directory of Open Access Journals (DOAJ). *The Charleston Advisor*, 18(3), 25-28. <https://doi.org/10.5260/chara.18.3.25>
- Mouratidis, R. W. (2019). Dimensions. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*, 107(3), 459. <https://doi.org/10.5195/jmla.2019.695>
- Nacke, O. (1979). *Informetrie: Ein neuer name für eine neue disziplin. Begriffsbestimmung, wissensstand und entwicklungsprinzipien.*
- Nalimov, V. ve Mulcjenko, B. (1971). *Measurement of Science. Study of the Development of Science as an Information Process.* <https://eric.ed.gov/?id=ED065286>
- Nerur, S. P., Rasheed, A. A. ve Natarajan, V. (2008). The intellectual structure of the strategic management field: An author co-citation analysis. *Strategic Management Journal*, 29(3), 319-336. <https://doi.org/10.1002/smj.659>
- Ochsner, M., Hug, S. ve Galleron, I. (2017). The future of research assessment in the humanities: Bottom-up assessment procedures. *Palgrave Communications*, 3(1), 1-12. <https://doi.org/10.1057/palcomms.2017.20>
- Penfold, R. (2020). Using the Lens database for staff publications. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*, 108(2), 341. <https://doi.org/10.5195/jmla.2020.918>
- Persson, O., Danell, R. ve Schneider, J. W. (2009). How to use bibexcel for various types of bibliometric analysis. F. Åström, R. Danell, B. Larsen, ve J. Schneider (Ed.), *Celebrating Scholarly Communication Studies: A Festschrift for Olle Persson at his 60th Birthday* içinde (ss. 9-24). International Society for Scientometrics and Informetrics.
- Persson, O., Stern, P. ve Holmberg, K. (1992). *BIBMAP: a toolbox for mapping the structure of scientific literature* (P. Weingart, R. Sehringer, ve M. Winterhager, Ed.; ss. 189-199). DSWO Press.
- Pranckutė, R. (2021). Web of Science (WoS) and Scopus: The titans of bibliographic information in today's academic world. *Publications*, 9(1), 12. <https://doi.org/10.3390/publications9010012>
- Price, J. D. de S. (1963). *Little science, big science.* Columbia University Press.
- Priem, J., Groth, P. ve Taraborelli, D. (2012). The altmetrics collection. *PLoS ONE*, 7(11): e48753. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0048753>

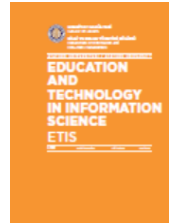
- <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0048753>
- Priem, J., Taraborelli, D., Groth, P. ve Neylon, C. (2010, October 26). *Altmetrics: A manifesto*. <http://altmetrics.org/manifesto>
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics. *Journal of Documentation*, 25(4), 348-349.
- Proctor, R. W. ve Capaldi, E. (2006). The new means of understanding science. *Why Science Matters: Understanding the Methods of Psychological Research* içinde (ss. 96-118). Blackwell Publishing.
- Retzer, V. ve Jurasinski, G. (2009). Towards objectivity in research evaluation using bibliometric indicators—a protocol for incorporating complexity. *Basic and Applied Ecology*, 10(5), 393-400. <https://doi.org/10.1016/j.baae.2008.09.001>
- Rousseau, R. (2006). New Developments Related to the Hirsch Index. *Science Focus*, 4(1), 23-25.
- Rousseau, R. (2014). Forgotten founder of bibliometrics. *Nature*, 510(7504), 218-218. <https://doi.org/10.1038/510218e>
- Rousseau, R., Egghe, L. ve Guns, R. (2018). *Becoming metric-wise: A bibliometric guide for researchers*. Chandos Publishing.
- Ruiz-Rosero, J., Ramírez-González, G. ve Viveros-Delgado, J. (2019). Software survey: Scientopy, a scientometric tool for topics trend analysis in scientific publications. *Scientometrics*, 121(2), 1165-1188. <https://doi.org/10.1007/s11192-019-03213-w>
- Scheidsteger, T. ve Haunschild, R. (2023). Which of the metadata with relevance for bibliometrics are the same and which are different when switching from Microsoft Academic Graph to OpenAlex? *Profesional de la información*, 32(2). <https://doi.org/10.3145/epi.2023.mar.09>
- Sci² Team, S. (2009). *Science of science studies: Sci² Tool*. Indiana University and SciTech Strategies. <https://sci2.cns.iu.edu>.
- Skupin, A. (2014). Making a mark: A computational and visual analysis of one researcher's intellectual domain. *International Journal of Geographical Information Science*, 28(6), 1209-1232. <https://doi.org/10.1080/13658816.2014.906040>
- Slaughter, S. A. ve Leslie, L. E. (1997). *Academic capitalism. Politics, policies and the entrepreneurial university*. John Hopkins University Press.
- Small, H. (1973). Co-citation in the scientific literature: A new measure of the relationship between two documents. *Journal of the American Society for information Science*, 24(4), 265-269. <https://doi.org/10.1002/asi.4630240406>
- Sooryamoorthy, R. (2020). *Scientometrics for the humanities and social sciences*. Routledge.
- Stenson, L. (2012). Why all these directories? An introduction to DOAJ and DOAB. *Insights*, 25(3). <https://doi.org/10.1629/2048-7754.25.3.251>
- Tague-Sutcliffe, J. (1992). An Introduction to informetrics. *Information Processing & Management*, 28(1), 1-3. [https://doi.org/10.1016/0306-4573\(92\)90087-G](https://doi.org/10.1016/0306-4573(92)90087-G)
- Tay, A., Hug, S. E. ve Martin-Martin, A. (2021, May 27). *Goodbye, Microsoft Academic—hello, open research infrastructure?* <https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2021/05/27/goodbye-microsoft-academic-hello-open-research-infrastructure/>
- Thelwall, M. (2018). Dimensions: A competitor to Scopus and the Web of Science? *Journal of Informetrics*, 12(2), 430-435. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2018.03.006>
- Thelwall, M., Vaughan, L. ve Björneborn, L. (2005). Webometrics. *Annual Review of Information Science and Technology*, 39(1), 81-135. <https://doi.org/10.1002/aris.1440390110>
- Thor, A., Bornmann, L., Marx, W. ve Mutz, R. (2018). Identifying single influential publications in a research field: New analysis opportunities of the CRExplorer. *Scientometrics*, 116(1), 591-608. <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2733-7>
- Trujillo, C. M. ve Long, T. M. (2018). Document co-citation analysis to enhance transdisciplinary research. *Science Advances*, 4(1). <https://doi.org/10.1126/sciadv.1701130>
- Van Eck, N. J. ve Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84(2), 523-538. <https://doi.org/10.1007/s11192-009-0146-3>
- Van Eck, N. J. ve Waltman, L. (2014a). CitNetExplorer: A new software tool for analyzing and visualizing citation networks. *Journal of Informetrics*, 8(4), 802-823.

- <https://doi.org/10.1016/j.joi.2014.07.006>
- Van Eck, N. J. ve Waltman, L. (2014b). Visualizing bibliometric networks. Y. Ding, R. E. Rousseau, ve D. Wolfram (Ed.), *Measuring scholarly impact: Methods and practice* içinde (ss. 285-320). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-10377-8_13
- Van Eck, N. J. ve Waltman, L. (2017). Citation-based clustering of publications using CitNetExplorer and VOSviewer. *Scientometrics*, 111, 1053-1070. <https://doi.org/10.1007/s11192-017-2300-7>
- Van Eck, N. J. ve Waltman, L. (2023). *VOSViewer Manual*. CWTS. https://www.vosviewer.com/documentation/Manual_VOSviewer_1.6.19.pdf
- Van Raan, A. F. (2004). Measuring science. U. Schmoch, W. Glänzel ve H. F. Moed (Ed.), *Handbook of Quantitative Science and Technology Research* içinde (ss. 19-50). Springer Dordrecht. https://doi.org/10.1007/1-4020-2755-9_2
- Vinkler, P. (2009). The π -Index: A new indicator for assessing scientific impact. *Journal of Information Science*, 35(5), 602-612. <https://doi.org/10.1177/0165551509103601>
- Visser, M., van Eck, N. J. ve Waltman, L. (2021). Large-scale comparison of bibliographic data sources: Scopus, web of science, dimensions, crossref, and microsoft academic. *Quantitative Science Studies*, 2(1), 20-41. https://doi.org/10.1162/qss_a_00112
- Wang, K., Shen, Z., Huang, C., Wu, C.-H., Dong, Y. ve Kanakia, A. (2020). Microsoft academic graph: When experts are not enough. *Quantitative Science Studies*, 1(1), 396-413. https://doi.org/10.1162/qss_a_00021
- White, H. D. (1981). Cocited author retrieval online: An experiment with the social indicators literature. *Journal of the American Society for Information Science*, 32(1), 16-21. <https://doi.org/10.1002/asi.4630320103>
- White, H. D. (2001). Authors as citers over time. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 52(2), 87-108. [https://doi.org/10.1002/1097-4571\(2000\)9999:9999<:aid-asi1542>3.0.co;2-t](https://doi.org/10.1002/1097-4571(2000)9999:9999<:aid-asi1542>3.0.co;2-t)
- White, H. D. (2003). Author cocitation analysis and pearson's r. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 54(13), 1250-1259. <https://doi.org/10.1002/asi.10325>
- White, H. D. ve Griffith, B. C. (1981). Author cocitation: A literature measure of intellectual structure. *Journal of the American Society for Information Science*, 32(3), 163-171. <https://doi.org/10.1002/asi.4630320302>
- Wildgaard, L. (2015). A comparison of 17 author-level bibliometric indicators for researchers in astronomy, environmental science, philosophy and public health in Web of Science and Google Scholar. *Scientometrics*, 104(3), 873-906. <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1608-4>
- Wildgaard, L., Schneider, J. W. ve Larsen, B. (2014). A review of the characteristics of 108 author-level bibliometric indicators. *Scientometrics*, 101(1), 125-158. <https://doi.org/10.1007/s11192-014-1423-3>
- Wu, Q. (2010). The w-Index: A measure to assess scientific impact by focusing on widely cited papers. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 61(3), 609-614. <https://doi.org/10.1002/asi.21276>
- Zan, B. U. (2019). Doğrudan atıf, ortak atıf ve bibliyografik eşleşme yaklaşımlarına dayalı olarak araştırma alanlarının değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 501-516.
- Zhang, H., Li, D., Gu, X. ve Chen, N. (2022). Three decades of topic evolution, hot spot mining and prospect in ccus studies based on CitNetExplorer. *Chinese Journal of Population, Resources and Environment*, 20(1), 91-104. <https://doi.org/10.1016/j.cjpre.2022.03.010>
- Zhang, L., Thijs, B. ve Glänzel, W. (2013). What does scientometrics share with other "metrics" sciences? *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 64(7), 1515-1518. <https://doi.org/10.1002/asi.22834>

Education and Technology in Information Science (ETIS)

Dergi sayfası: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etis>

DERLEME MAKALE / LITERATURE REVIEW

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş Tarihi / Received: 15.05.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 30.06.2023

Hakemli Yazılar / Refereed Papers

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

Karaağaç, H. G. Ve Alikılıç, D. (2023). Çocuk edebiyatı ve çocuğa görelilik kavramı. *Education and Technology in Information Science*, 1(1), 58-66.

Çocuk Edebiyatı ve Çocuğa Görelilik Kavramı

Children's Literature and the Concept of Child Relativity

H. Gizem KARAAĞAÇ^{1,*} , Dündar ALIKILIÇ²

1 Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, husnagizemkaraagac@gmail.com

2 Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, alikilic@atauni.edu.tr

*Sorumlu yazar (Corresponding): H. Gizem KARAAĞAÇ

Öz

Bebeklik dönemi ile başlayarak tüm dönemleri kapsayan okuma eylemi, insan yaşamının en önemli parçasıdır. Bireyin doğumu ile başlayan gelişim evreleri yaş gruplarına göre gelişim göstermektedir. 0-2 yaş grubu bebeklik, 3-6 yaş grubu erken çocukluk, 7-11 yaş grubu son çocukluk, 12-18 yaş grubu ise ergenlik dönemi olarak kabul edilmektedir. Erken çocukluk dönemiyle başlayan fiziksel ve motor gelişim evresi, bilişsel gelişim evresi, dil gelişim evresi, ruhsal ve sosyal-ahlâki gelişim evrelerine çocuk edebiyatının etkisi son derece önemlidir. Bu doğrultuda çalışmada çocuğa görelilik kavramı ile ilgili literatür dikkate alınarak, seçilecek çocuk edebiyatı ürünlerinin iç yapı ve dış yapı özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda bu çalışmanın özellikle çocuk ve okul kütüphanecilerine, ebeveynlere ve eğitimcilere katkı sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk; çocuk edebiyatı; çocuğa görelilik kavramı; çocuk edebiyatı dış yapı unsurları; çocuk edebiyatı iç yapı unsurları.

Abstract

The act of reading, which covers all periods, starting with infancy, is the most important part of human life. The developmental stages that begin with the birth of the individual show development according to age groups. The 0-2 age group is considered as infancy, the 3-6 age group as early childhood, the 7-11 age group as final childhood, and the 12-18 age group as adolescence. The effect of children's literature on the physical and motor development phase, cognitive development phase, language development phase, spiritual and social-moral development phases that start with early childhood is extremely important. In this direction, it is aimed to examine the internal structure and external structure characteristics of the children's literature products to be selected, taking into account the literature on the concept of child-appropriateness. In this context, this study is expected to contribute especially to child and school librarians, parents and educators.

Keywords: Child; children's literature; child-friendly concept; children's literature external structure elements; children's literature internal structure elements.

Dergi İletişim / Journal Communication

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü / Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Information and Document Management

Posta Adresi / Postal Address: Atatürk Üniversitesi Yeni Edebiyat Fakültesi 25400, Yakutiye, Erzurum/ TÜRKİYE / TURKEY

Tel/Phone: +90 442 231 11 11 / 8122

Giriş

Okuma eylemi insan yaşamının en önemli parçasıdır. Okuma, bir birey olarak insanın “kendi farkındalığını” duyumsatan ve “kendini gerçekleştirme” adına yapabileceklerini hissettiren özel bir eylem olduğundan dolayı yaşam boyu devam etmektedir (Ayyıldız vd., 2006). Çocukluk döneminde başlayan okuma eylemi, çocuğun kendini daha iyi ve doğru bir biçimde ifade edebilmesine yardım ederek, çocuğun yeteneklerinin, soyut düşüncelerinin, hayal gücünün, zihinsel ve motor becerilerinin gelişmesini desteklemektedir (Aksaçlıoğlu ve Yılmaz, 2007).

Literatür doğrultusunda çocuk, çocuk edebiyatı ve çocuğa görelilik unsurlarına bakıldığında bireyin hayatında önemli bir yer edindiği görülmektedir (Sever, 2007). Erken çocukluk dönemiyle başlayan okuma eylemi; bireyin fiziksel, zihinsel, psikolojik gelişimine yardımcı olmaktadır (Arslan ve Kargin, 2021). Bu gelişim evrelerinin sağlanmasında çocuk edebiyatı ürünlerinin önemini vurgulamak gerekir (Hakkoymaz, 2022). Çocuk edebiyatı ürünleriyle gelişimini tamamlayan bireylerde gelişim evrelerinin daha sağlıklı gerçekleşeceği ön görülmektedir (Hakkoymaz ve Tanju Aslışen, 2022).

Bu çalışmada, çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatı ürünlerinin seçiminde çocuğa görelilik kavramının ön plana çıkarılması amaçlanmaktadır. Bireyin erken çocukluk döneminde tanışacağı edebiyat ürünlerinin, çocuk ve okul kütüphanecileri ve aileler tarafından seçimi ve seçim kriterlerinin belirlenmesi ve bu kriterler ışığında doğru ürünlerle bireyin tanıştırılması hedeflenmektedir. Bu amaca bağlı olarak çalışmada, çocuk gelişim evreleri, çocuk edebiyatı ve çocuğa görelilik ilkesi ele alınmıştır.

Çocuk ve Çocuk Gelişim Evreleri

Çocuk sözcüğü, bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde olan kişi olarak çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2022a). Literatürde tanımlanan çocuk sözcüğü; bireyin ilk doğduğu bebeklik döneminden başlayarak ergenlik dönemine kadar uzanan tüm gelişim sürelerini kapsamaktadır (Çolaklar, 2019; Taşcı, 2019). Bireylerde, bebeklik döneminden başlayarak ergenlik dönemine kadar uzanan sürede bir takım gelişim evreleri görülmekte ve yaş gruplarına göre şekil almaktadır. Yaş gruplarına bakıldığında 0-2 yaş bebeklik dönemi, 3-6 yaş erken çocukluk dönemi, 7-11 yaş son çocukluk dönemi ve 12-18 yaş ergenlik dönemi olarak gruplanmıştır (Topal¹, 2008). Bu gelişim evreleri yalnızca fiziksel olarak büyüme değil aynı zamanda bireyde gelişen fiziksel gelişim, bilişsel gelişim, dilsel gelişim, psikolojik gelişim ve sosyal ve ahlâksal gelişim evrelerini kapsamaktadır. Bireyin bebeklik döneminden başlayarak ergenlik dönemine kadar devam eden beş gelişim evresi vardır (Topal, 2008). Bu evreler:

Fiziksel Gelişim Evresi

Bebeklik döneminden başlayarak ergenliğe kadar en çok gözle görülen evre, fiziksel gelişim evresidir. Bireyler bu dönemde fiziksel yapılarında değişiklik yaşamaktadır. 0-18 yaşlarda boy ve kilo hızlı şekilde artarak çocuk 4 yaşındayken doğuştaki boyunun iki katı kadar uzunluğa sahip olurken; 6 yaşında doğuştaki ağırlığının altı katına ulaşabilmektedir (Ulusoy vd., 2007).

¹ “Çocuk Gelişim Dönemi ve Özellikleri” başlıklı makalenin tüm hakları yazarı Psk. Dnş. Abdullah Topal’a aittir ve makale, yazarı tarafından TavsiyeEdiyorum.com kütüphanesinden yayınlanmıştır.

Bilişsel Gelişim Evresi

Fiziksel ve motor gelişim ile birlikte çocuktaki bilişsel gelişim de ilerleme göstermektedir. Bilişsel gelişim; çocuğun zihinsel becerilerinde ve yeteneklerinde süreç içerisinde oluşan değişiklik anlamına gelmektedir (Sever, 2007). Piaget'den aktaran Erden ve Akman'a göre (2002) bilişsel gelişim dört ana başlıktan oluşmaktadır: Duyu-motor dönem (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), somut işlemler dönemi (7-12 yaş) ve soyut işlemler dönemi (12-18 yaş). Bu dönemler farklı araştırmacılar tarafından farklı yaş aralıklarında gösterilebilmektedir. Yeni doğmuş bebekler dışarıdan gelen uyarıcılara yalnızca temel reflekslerle tepki verirken iki aylıktan sonra istemli olarak da tepki vermeye başlarlar (Erden ve Akman, 2002). Çocuğun bilişsel gelişiminin devam ettiği duyu motor döneminde (0-2 yaş dönemi) en önemli beceri ise nesnelerin devamlılığı/sürekliliği ilkesinin kazanılmasıdır. Nesnenin devamlılığı, nesnenin uzayda yer tutan varlıklar olduklarına, algı alanı dışında olduklarında bile var olmayı sürdürdüklerine ilişkin bilgi olarak açıklanmaktadır (Piaget'den aktaran Ulusoy vd., 2007).

Bilişsel gelişim ile kazanılan işlem öncesi dönem çocuğun okula hazırlanmadaki en değerli zaman dilimlerinden biridir. Bu dönemdeki çocuklarda benmerkezcilik (kendi görüşleri dışındaki görüşlerin varlığını anlayamama, tek görüşün kendi düşünceleri olduğuna inanma), kalıp yargılarda bulunma (Erden ve Akman, 2002, s. 65), korunum ilkesini (nesnenin uzayda farklı şekillerde yerleştirilmesinin etkisi altında kalmadan o nesnenin aynı kaldığını kavrayabilme) ve tersine çevrilemezlik ilkesini (nesnenin eski haline dönebilmesi) kazanamamışlardır (Ulusoy vd., 2007, s. 85).

Dil Gelişim Evresi

Çocuğun kendini ve isteklerini ifade edebilmesi açısından dili düzgün bir şekilde kullanması gerekmektedir. Dil gelişimi diğer gelişim alanlarına göre çok hızlı gelişmektedir ve dil edinimi doğumdan itibaren başlamaktadır ve sürekli olarak gelişmektedir (Taşcı, 2019, s. 16). Tüm kültürlerde bir yaş civarında çocuklar ilk kelimelerini söylerken; dört yaşında karmaşık cümleler kurmaya başlamakta ve altı yaşına geldiklerinde yetişkinlere benzer bir dil kullanmaya başlamaktadır (Ulusoy vd., 2007, s. 92). Gander ve Gardiner'den aktaran Ulusoy vd. (2007, s. 95) cıvıldaama döneminde önce evrensel dil kullanılarak çocukların benzer sesler çıkardıklarından bahsederken, bu dönemin sonlarında ise kültüründe konuşulan dile uygun olan sesleri kullandıklarını (ba-ba-ba, de-de-de) belirtmektedirler. Tek sözcük döneminde çocuklar ses tonları ve davranışlarındaki farklılıklarla tek bir kelime ile duygu ve düşüncelerini anlatabilmektedir (Erden ve Akman, 2002, s. 78). Örneğin bir kelimeye farklı ses tonlarıyla farklı anlamlar kazandırabilmektedirler. Uzun cümle döneminde çocuklar arasında görülen bireysel farklılıklar net şekilde görülmektedir. Bazı çocuklar daha hızlı gelişim gösterirken bazıları daha yavaş gelişim gösterebilmektedirler (Ulusoy vd., 2007, s. 96).

Psikolojik Gelişim Evresi

Psikolojik gelişim bebeklik yıllarında başlayan ve yaşam boyu devam eden ve yaşamın her anında kişinin ihtiyaç duyduğu gelişim türüdür. Ulusoy vd. (2007, s. 168) duygusal gelişimin olgunlaşmanın ve öğrenmenin bir sonucu olduğunu belirterek duygusal ve bilişsel gelişimin çocukluğun ilk yılları (0-2 yaş arasında) için yakın bir ilişki içinde olduğundan, iyi bir duygusal ortamda yetişen çocuğun bilişsel gelişimini daha iyi tamamladığından bahsetmektedir.

Yeni doğan bebeklerin ilk gösterdikleri tepkilerden biri de gülümsemektir ve ilk birkaç ay çocuklar gülmeyi refleks olarak yapmaktadırlar. Çocukların yaşları büyüdükçe ve dil gelişimleri tamamlanmaya başladıkça, isteklerini ve duygularını daha açık bir şekilde dışa vurabilir, karşılıklı iletişime geçerek sosyal iletişimlerini de güçlendirebilirler (Topal, 2008).

Sosyal ve Ahlâksal Gelişim Evresi

Toplumda insanların düzen içinde yaşamaları gerekmektedir ve bu düzeni sağlayan yapı taşlarından birinin ahlâk anlayışı olduğu söylenebilir. TDK'ye 'na göre ahlâk; "bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları" olarak tanımlanmaktadır (2022b). Bebeklerin ilk sosyal çevresini anne ve babası oluşturmaktadır ve zaman geçtikçe çevresinde yeni kişileri ve yerleri keşfederek sosyal gelişimlerini tamamlamaya çalışmaktadırlar. Çocuklarda sosyal gelişim, aile içinde başlamakta, yakın çevresiyle ve arkadaş çevresiyle devam etmektedir (Sever, 2007, s. 54). Sosyal çevresi gelişen çocuğun ileriki dönemlerde toplumla olan ilişkilerinde daha sağlıklı bir iletişim sağlayabilecekleri beklenmektedir (Samancı ve Uçan, 2017).

Çocuk Edebiyatı

Şüphesiz ki edebiyat insan yaşamının vazgeçilmez parçalarından biridir. Günümüzde edebiyatın bir parçasını da çocuk edebiyatının oluşturduğu bilinmektedir. Çocuk edebiyatının kendine özgü bir yayıncılık anlayışı bulunmaktadır. Çocuk kitabı yayıncılığının, bir yönüyle edebiyat yayıncılığı bir yönüyle de eğitim yayıncılığı ile kesiştiği belirtilmektedir. Bu sebeple çocuk kitaplarında, hitap ettikleri kitle açısından eğitim ve pedagoji bilimlerinin verileri dikkate alınırken bir yandan da edebi bir eser ortaya konulmasından dolayı edebiyat ve sanattan da uzak kalınmaması gerektiğini belirtilmektedir (Yiğitbaşı, 2018, s. 24).

Çocuk edebiyatını, çocuk yayıncılığının bir alt alanı olarak tanımlayan Yiğitbaşı (2018, s. 24-25), çocuk edebiyatından çocukların eğitim öğretim sürecine yardımcı olmasını değil de çocuklara okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmak, yaratıcı düşüncüyü geliştirme, estetik, sanat ve dil bilincini oluşturma gibi işlevleri yerine getirebilecek masal, tekerleme, şiir, öykü ve roman gibi edebi eserlerin anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. Sever'e göre (2007, s. 8) çocuk edebiyatı çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine seslenen sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsamaktadır.

Çocuk edebiyatında en çok dikkat çeken kavramlardan biri de çocuğa görelilik kavramıdır. Çocuğa görelilik "çocuklar için yazılan edebiyat eserlerinin çocuğun fiziksel, bilişsel (zihinsel), ruhsal, sosyal/ahlâksal ve dil gelişim evrelerine ve çocuk edebiyatının iç ve dış yapı özelliklerine uygun olması." demektir (Yılmaz, 2021, s. 2). Yapılan tanım ışığında bir eserin çocuğa göre olması demek çocuğun hem gelişim evrelerine uygun olması hem de çocuk edebiyatına uygun olması demektir. Şayet bu ölçütlerden herhangi birine uygun olmazsa çocuk kitabı kavrayamaz, muhtemelen de bir daha kitap okumaya devam etmez. Halbuki çocuk edebiyatının en temel işlevlerinden biri çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır (Körükçü, 2012, s. 244).

Çocuk Edebiyatı Unsurlarında Çocuğa Görelilik İlkesi

Çocuk edebiyatı ürünlerinde dikkat edilmesi gereken birtakım unsurlar vardır. Bu unsurlar çocukların kitap okurken eğlenme, öğrenme, keşfetme gibi zihinsel, dilsel ve psikolojik becerilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Hakkoymaz ve Tanju Aslışen, 2022). Çocuğa görelilik ilkesi ile çocuk edebiyatındaki ürünler; çocuğun gelişim evresine uygun, içerik ve dil olarak çocuğun yaş grubuna uygun olmalı, ürünün içeriği çocuk gerçekliğine uygun olmalı ve resimleme, renk, ahenk ile estetik bilinci geliştirebilmelidir (Güleryüz, 2003). Bu bağlamda çocuk edebiyatı üreticilerinin, çocuk ve okul kütüphanecilerinin ve ebeveynlerin kitap seçerken ve önerirken tüm bu unsurların bilincinde olmaları son derece önemlidir (Karaca ve Temizyürek, 2017).

Literatür doğrultusunda çocuğa görelilik kavramı genel hatlarıyla dış yapı ve iç yapı unsurları şeklinde ikiye ayrılmaktadır (Akaroğlu ve Kuduz, 2022). Bu doğrultuda bu unsurların açıklanmasına şu şekilde yer verilmiştir:

Dış Yapı Unsurları

Çocuk edebiyatı ürünlerinde dış yapı unsurları kitap, dergi vb. ürünün dış özelliklerini ortaya koymaktadır (Akaroğlu ve Kuduz, 2022). Bu özellikler ürünün boyutu, ağırlığı, resimleri, puntosu, kâğıt özelliği, kapak ve cilt gibi unsurları kapsamaktadır. Çocuk edebiyatı üreticileri yazarken, ebeveynler ise çocukları için uygun ürün seçiminde bu özellikleri dikkate almalıdır (Samur ve Çiftçi, 2019).

Boyut ve Ağırlığı

Çocuk kitaplarının boyutlarının ve ağırlığının çocuğun fiziksel özelliklerine uygun olması beklenmektedir. Çocuk kitaplarının kolay taşınabilir özellikte ve dikdörtgen veya kare biçiminde olması beklenir (Demircan, 2014, s. 14). Kitap boyutlarının tıpkı çocukların oyuncakları gibi çeşitli boyutlarda olmalarının yanı sıra kullanışlı da olmaları gerekmektedir. Kitapların boyutu çocuğun kucak boyunu geçmemeli ve kalınlıkları çocuğun kolay taşıyıp, kitaplığına yerleştirebileceği boyut ve ağırlığa sahip olmalıdırlar (Karatay, 2011, s. 90).

Kâğıt

Çocuk kitaplarında kâğıt rengi ve kâğıdın kalitesi önemli bir unsurdur. Kitaplarda gözü yormayacak mat (sarımtırak) ve mürekkebi dağıtmayacak kalınlıkta kâğıtların kullanılmasına dikkat edilmelidir (Karatay, 2011, s. 91; Güleç ve Gönen, 1997). Özellikle çocuklara hitap eden kitapların çocuklar için bir oyun aracı olmasından dolayı; çizilme, yırtılma, çiğneme, yıkama gibi durumlara maruz kalma ihtimallerine karşı kitapların dayanıklı olması gerektiğinden bahsetmektedir (Gönen vd., 2012). Ayrıca kâğıt kalınlığının çocukların çevirmekte zorlanmayacakları kalınlıkta olması, kâğıt ağırlığının 90 gramdan az olmayıp birinci veya ikinci kalite kâğıt hamurundan yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (Karatay, 2011).

Kapak ve Cilt

Çocuğun kitaba yönelmesini sağlayan en temel unsurlardan biri kitap kapağıdır. Bu sebeple kitap kapaklarındaki görsel tasarıma dikkat edilmeli ve kitap kapağı ile kitap içindeki kurguların birbirine uymasına dikkat edilmelidir. Kitap kapağının kalın olması ve uzun süre kullanılmalrı için çeşitli koruyucu jelatinlerle dayanıklılığının artırılması gerekmektedir (Gönen vd., 2012).

Harfler

Bir gözlem yapıldığında çocuğun küçük harfli olan kitapları anlayamadığı ve onlara bu kitapların daha karmaşık geldiği görülmektedir. Çocuk kitaplarında kullanılan harflerin büyüklükleri çocukların gelişim düzeyine göre farklıdır ve harf büyüklükleri 12-36 punto arasında değişebilmektedir (Karatay, 2011, s. 92).

Resimler

Çocuk kitaplarının en önemli özelliklerinden biri olan resimleme, çocuğun kitabı anlamasında ve yorumlamasında hayati önem taşımaktadır. Henüz okuma yazma bilmeyen çocuklar kitaplardaki resimlere bakarak hikâyeyi zihinlerinde canlandırabilmektedirler. Bu sebeple resimler konuya uygun, anlaşılır, ilgi çekici, metni tamamlayan nitelikte olmalıdır (Çolaklar, 2019, s. 150). Ayrıca resimler

çocukların karşılaştıkları ilk sanat yapıtları olarak değerlendirilmelidir ve çocuk kitap çizerlerinin çocuğun dünyasını iyi tanıyan, onun ilgi ve gereksinimlerini iyi bilen sanatçılardan olması gerekmektedir (Gençer, 2021).

Sayfa Düzeni

Bir kitapta resimler ve yazıların sayfada belirli bir ahenk içinde olması beklenmektedir. Sayfa kenarlarında geniş alt-üst, sağ-sol boşluklar bırakılmalı ve satırlar arasında birden fazla boşluk olmalıdır (Demircan, 2014, s. 14). İyi tasarlanmış bir sayfa düzeni, henüz okuma yazma becerisi kazanmamış olan çocukların okuma eylemini bir alışkanlığa dönüştürmesine yardımcı olur. Bu sebeple sayfa kenarı ve satırlar arasındaki boşluğa dikkat edildiği gibi metin ve resmin sayfadaki düzenlerine ve ilgili metin ve resmin aynı sayfada uyum içinde yer almasına da dikkat edilmelidir (Taşcı, 2019, s. 34).

İç Yapı Unsurları

Çocuk edebiyatı ürünlerinde dış yapı unsurlarının yanı sıra iç yapı unsurlarının da çocuğa görelikte önemi büyüktür. Kitap, dergi, broşür vb. ürünün teması, karakter özellikleri, dil ve anlatım özellikleri iç yapı unsurlarını oluşturmaktadır. Çocuğun okuduğu ya da iletişim kanalları aracılığıyla duyduğu içeriği zihninde olgunlaştırabilmesi ve çocukta olumlu etkiler bırakabilmesi için iç yapı unsurlarına dikkat edilmelidir (Gönen vd., 2012).

Tema

Kitapların iç yapı özelliklerinden olan tema (izlek), yazarın, çizerin kitapta ele aldığı konuyla çocukta uyandırmak istediği etki, onlarla paylaşmak istediği duygu ve düşünce birikimidir. Yazarın çocuklara vereceği bir mesaj olmalı ve yazarın bu mesajların hangileri olması gerektiğine karar vermesi gerekmektedir. Temanın çocukların anlayabileceği basitlikte ve açıklıkta olması, çocuğun bu mesajları almasını kolaylaştırır. Temalar çocuğun ruhsal dünyasına uygun olarak ele alınmalıdır (Tekşan ve Çelenk, 2018).

Konu

Çocuk kitaplarında ele alınan düşünce, olay ya da durum ile tema arasında güçlü bir ilişki olmalıdır; ki bu da tema ile konu arasında bir ilişki olması gerektiğini göstermektedir. Konu çocuğun kendi dünyasında karşılaşacağı olay, durum ve nesnelere oluşmalıdır. Çocuk kitaplarında ele alınan konuların kaynağını sevgiden alması gerekmektedir (Tekşan ve Çelenk, 2018).

Kahramanlar

Kitaplardaki en önemli unsurlardan biri de kahramanlardır. Karakterlerin yaşama bağlılığı, karşılaştığı sorunları çözümedeki yeterliliği, amacına ulaşmada izlediği yöntemlerin niteliği ve bu eylemlerin söz ve davranışlarla somutlanması, çocukların kahraman gibi duymaya, düşünmeye ve hareket etmeye istekli kılmaktadır (Sever, 2007, s. 65). Bu sebeplerle karakterlerin taşınması gereken evrensel ve ahlâki değerlere saygılı olma, iyilik ve doğruluğun savunucusu olma, barış yanlısı olma, çevrenin ve kültürel değerlerin koruyucusu olma ve adil, çalışkan, özverili, yardımsever olma gibi olumlu kişilik özelliklerinin çocuk kitaplarına yansıtılması gerekmektedir (Karatay, 2011, s. 100).

Dil ve Anlatım

Çocuk kitaplarında çocukların dil gelişim özellikleri dikkate alınarak konular işlenmelidir. Çocuk kitaplarında; kullanılan cümlelerin uzunluğu ve sözcüklerin türüne, beş duyuya seslenmesine ve onları

harekete geçirmesine, yazım ve noktalama işaretlerinin doğru kullanımına, sıfat, deyim, ikileme ve pekiştirme gibi anlatıma güzellik katan ifadelere yer verilmesine dikkat etmek gerekmektedir (Aydın vd., 2021).

Plan

Çocuk kitaplarında duygu, düşünce, olaylar veya durumlar belirli bir düzen içinde verilmelidir. Çocuk kitaplarında bu düzene uyulmalı ve gereksiz ayrıntılara yer vererek çocukların zihninde karışıklığa neden olmaktan kaçınılmalıdır (Tekşan ve Çelenk, 2018).

Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Etkileri

Çocuk doğduğu andan itibaren dış dünya ile iletişime geçmektedir ve çocuk edebiyatı ürünleri bu iletişimi sağlıklı hale getirmede çeşitli roller üstlenmektedir. Çocuk edebiyatı, çocuğa görelilik ilkesi ile doğru zamanda doğru kitaplarla buluşan çocukların gelişimlerine çeşitli düzeylerde katkı sağlamaktadır. Çocuk edebiyatı ürünlerinin her yaş grubunda farklı etkisi bulunduğu söylenebilir.

0-2 yaş aralığındaki çocukların dünyaları oldukça kısıtlı bir alanda ailelerin çocuklara gösterdikleri nesne ve şekiller kadardır. Bu yaş aralığındaki çocuk kitaplarının ya tamamen resimli olması ya da çok az yazılı olması gerekmektedir. Çünkü çocuk bu yaşlarda henüz uzun cümleleri ve hikâyeli anlatımı algılayamaz, ancak resimler ile gerçekte gördükleri cisim ve şekiller arasında bir bağ kurabilirler. Çocuğa gösterilen resimler sayesinde, çocuk yeni kelimeler öğrenir. Dolayısıyla çocuğun dil gelişimine ve iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağlanmış olmaktadır (Taşcı, 2019, s. 26).

2-6 yaş arasındaki çocukların edebi eserlerinde hikâyeler kullanılmaya başlanır ve çocuğun karmaşık ve uzun cümleler kurmasına katkı sağlayarak okul dönemine hazırlanmasında etkili olmaktadır. Bu dönemde kendilerine okunmuş kısa bir hikâyeyi çocuk tekrar eder ve kendilerine yerine getirilmesi söylenen iki üç işlemi gerçekleştirebilirler (Sever, 2007, s. 41). Genellikle 7 yaşında başlayan ilköğretim ile, çocuk okuma yazma öğrenir. Çevresi genişleyen çocuk, kitap unsurlarının da yardımıyla farklı kişiler ve yerler keşfederek sosyalleşmeye başlarlar.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada literatür doğrultusunda çocuk edebiyatı ürünlerinin seçiminde çocuğa görelilik ilkesi incelenmiştir. Çocuk ve çocuğa görelilik kavramına bakıldığında öncelikli olarak bireylere, erken çocukluktan başlayarak kitap seçimi yapılırken özverili ve dikkatli davranılması gerekmektedir. Bu bağlamda ebeveynlerin, çocuk ve okul kütüphanecilerinin çocuğa kitap seçerken son derece dikkatli davranması gerekmektedir. Bu seçim sırasında seçim yapacak kişinin çocuk edebiyatı ürününde yer alan dış yapı unsurlarını bilinçli bir şekilde kontrol etmesi önemlidir. Çocuk kitabı seçiminde dış yapı unsurlarına bakıldığında genellikle kitabın hacmi, ağırlığı, çocuğa uygunluk düzeyi gibi özelliklere dikkat edilmelidir. Aynı zamanda seçilen kitabın kâğıt kalitesi, çocuğun göz sağlığı açısından uygun olup olmaması vb. tüm inceliklere de dikkat edilmelidir.

Ebeveynlerin, çocuk ve okul kütüphanecilerinin çocuk edebiyatı ürünününü seçerken dış yapı unsurlarının yanı sıra tema, karakter özellikleri, dil ve anlatım özellikleri gibi iç yapı unsurlarına da dikkat etmeleri gerekmektedir. Çocuk için çocuk edebiyatı ürününün seçiminde tüm bu unsurlara dikkat edilmesi durumunda, çocukta okuma eylemine karşı ilginin uyanması ve okuma isteğinin artması beklenmektedir. Tüm bu unsurlar dikkate alındığında, seçilen çocuk edebiyatı ürünü ile çocukta yeni hayal dünyası kapılarının açılacağı, çocukta yeni çağrışımlar uyandırması ile beraber çocuğun yorum yeteneği gibi pek çok durumda çocuğun gelişim göstereceği düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akaroğlu, G. ve Kuduz, B. (2022). Çocuk gelişimi bölümü öğrencilerinin 3-4 yaş çocukları için çocuğa uygunluk ilkesi doğrultusunda seçtikleri kitapların seçilen yaş grubu tarafından değerlendirilmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 90, 247-265. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71356/1147113>
- Aksaçlıoğlu, A. G. ve Yılmaz, B. (2007). Öğrencilerin televizyon izlemeleri ve bilgisayar kullanmalarının okuma alışkanlıkları üzerine etkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 3-28. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48939/624269>
- Arslan, G. ve Kargin, T. (2021). Öğretmenlerin kitap önerisinde kullandıkları ölçütlerin çocuk edebiyatının temel ilkelerine göre incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 35(4), 567-588. <https://doi.org/10.24146/tk.992025>
- Aydın, İ., Öksüz, A. ve Çelebi, A. (2021). Çocuk kitaplarında yansıma, ikileme ve pekiştirme sözcük görünümleri. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 923-945. <https://doi.org/10.47525/ulasbid.939363>
- Ayyıldız, M., Bozkurt, Ü. ve Canlı, S. (2006). Okuma kültürü üzerine bir araştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 34(169), 0-0. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36938/422342>
- Çolaklar, H. (2019). Bartın il halk kütüphanesindeki okul öncesi dönem çocuk kitaplarının dış yapı ölçütleri: yazım, dil, biçim ve içerik özelliklerine göre değerlendirilmesi. *Bilgi Yönetimi*, 2(2), 145-168. <https://doi.org/10.33721/by.643555>
- Demircan, C. (2014). Tübitak çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 12-27. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/17390/181750>
- Erden, M. ve Akman, Y. (2002). *Gelişim ve öğrenme* (14. Baskı). Arkadaş Yayınevi.
- Gençer, G. (2021). “Küçük Kara Balık” ve “Bilenler Bilmeyenlere Anlatsın” çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından incelenmesi. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2021 Yunus Emre ve Türkçe Yılı Türkçe Öğretimi Özel Sayısı, 1-13. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ukmead/issue/64998/936660>
- Gönen, M. ve Güler, T. (2011). The environment and its place in children’s picture story books. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 3633-3639. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.04.347>
- Gönen, M., Uygun, M., Erdoğan, Ö. ve Katrancı, M. (2012). Resimli çocuk kitaplarının fiziksel, içerik ve resimleme özellikleri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 258-272. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36171/406685>
- Güleç, H. ve Gönen, M. (1997). 1974-1993 yılları arasında Türkçe basılmış olan resimli öykü kitaplarının resimlendirilme ve fiziksel özellikleri yönünden incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 11(1), 42-53. <http://www.tk.org.tr/index.php/tk/article/view/977>
- Güleryüz, H. (2003). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Pegem-A Yayıncılık.
- Hakkoymaz, S. (2022). Mavisel Yener’in çocuk kitaplarının etkili iletişim becerilerine göre incelenmesi. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 121-132. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.966475>
- Hakkoymaz, S. ve Tanju Aslışen, E. (2022). Çocuk kütüphanecilerinin resimli kitap seçme kriterlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 11(4), 1547-1572. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/73952/1221101>
- Karaca, G. ve Temizyürek, F. (2017). Sevim Ak’ın öykülerinin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 177-195. <https://doi.org/10.14686/buefad.263572>

- Karatay, H. (2011). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. (T. Şimşek, Ed.) *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı* içinde (ss. 77-125). Grafiker Yayınları. https://www.academia.edu/7441000/%C3%87ocuk_Edebiyat%C4%B1_Metinlerinde_Bulunmas%C4%B1_Gereken_%C3%96zellikler
- Körükçü, Ö. (2012). Okul öncesi eğitime yönelik resimli çocuk kitaplarının bulunması gereken temel özellikler açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 243-254. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.319461>
- Samancı, O. ve Uçan, Z. (2017). Çocuklarda sosyal beceri eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 281-288. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/35347/425790>
- Samur, A. Ö. ve Çiftçi, Y. (2019). Ailelerin nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerini seçebilme yetkinlikleri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 327-354. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/igdirsosbilder/issue/66824/1045182>
- Sever, S. (2007). *Çocuk ve edebiyat* (3. Baskı). Kök Yayıncılık.
- Taşçı, E. (2019). *0-36 ay çocuklara yönelik resimli çocuk kitaplarının bir analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Tekşan, K. ve Çelenk, B. (2018). Altun Işık ve Kızılelma kitaplarındaki masalların çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 327-338. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/odusobiad/issue/38639/399769>
- Türk Dil Kurumu. (2022a). *Güncel Türkçe sözlük*. 15 Mart 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2022b). *Güncel Türkçe sözlük*. 15 Mart 2023 tarihinde. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Topal, A. (2008). *Çocuk gelişim dönemi ve özellikleri*. https://www.tavsiyeyorum.com/makale_1870.htm
- Ulusoy, A., Güngör, A. A., Akyol, A. K., Subaşı, G., Ünver, G., ve Koç, G. E. (2007). *Eğitim psikolojisi*. Anı yayıncılık.
- Yılmaz, B. (2021). *Çocuk edebiyatı. Bülent Yılmaz'a ait 2020-21 Bahar Yarıyılı ders notları (3 sayfa, sunum)*. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Yiğitbaşı, K. G. (2018). *Çocuk yayınları ve dışı açılım*. Çizgi Kitabevi.